

**ОЛЬГА БУДУГАЙ – ТАЛАНОВИТИЙ
ПЕДАГОГ, БАГАТОГРАННИЙ
ФІЛОЛОГ, ПИСЬМЕННИЦЯ**

Збірник наукових праць

Ніжин
Видавець Лисенко М.М.
2024

УДК 82

Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Протокол №11 від 24 квітня 2024 р.)

О 59 Ольга Будугай – талановитий педагог, багатогранний філолог, письменниця : Збірник наукових праць. Упорядники: Г. Токмань, А. Будугай, М. Пангелова; заг. ред. Г. Токмань. Ніжин : Видавець Лисенко М.М., 2024. 264 с.

ISBN

Збірник наукових праць присвячено світлій пам'яті кандидату філологічних наук доцентіві Ользі Будугай (1964-2022). Статті висвітлюють її наукові здобутки в царинах літературознавства, педагогіки, краєзнавства, а також містять аналіз художніх текстів авторки. У центрі уваги внесок у розвиток як літератури для дітей, так і вітчизняної науки про дитячу літературу.

Спогади рідних, колег, друзів, учнів в Україні та за її межами окреслюють постать Ольги Дмитрівни, тепло й багатогранно малюють риси її особистості – патріотичної, талановитої, сильної духом, доброї, самовідданої у праці й родинному житті.

УДК 82

ISBN © Видавець Лисенко М.М., 2024

ЗМІСТ

СТАТТІ

Будугай Андрій. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: СЛІДИ НА ЗЕМЛІ.....	6
Барабаш Світлана, Бурко Ольга. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ПРОПЕДЕВТИКА НА ОСНОВІ ТВОРІВ ОЛЬГИ ТА АНДРІЯ БУДУГАЇВ.....	13
Бродюк Юлія. ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ «СИЛА КОХАННЯ» О. БУДУГАЙ.....	24
Кіраль Сидір. ПРОВІДНІ ДУМКИ КАНДИДАТСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	31
Козубенко Леонід. ПОТРАКТУВАННЯ ОБРАЗІВ ДОРОСЛИХ У ПРИГОДНИЦЬКО-ШКІЛЬНИХ ПОВІСТЯХ 1960 – 1980-х РОКІВ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	45
Литвиненко Сергій. «СВЯТКОВИЙ ВІНОК» УКРАЇНСЬКИМ ДІТЯМ ВІД ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	56
Пангелова Марія. ІДЕЙНО-ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ДИТЯЧИХ ОПОВІДАНЬ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО.....	63
Токмань Ганна. «СВЯТКОВИЙ ВІНОК» ОЛЬГИ БУДУГАЙ ЯК ВИСОКОХУДОЖНІЙ НАБУТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	74
Тютюнник Оксана. ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО ОЛЬГИ БУДУГАЙ: ТВОРЧІ ПОШУКИ, ПОСТАТІ, ЗНАЧЕННЯ.....	89
Черниш Наталія. ДІАЛОГ З ПЕДАГОГІКОЮ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПРАЦЯХ ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	100
Шкира Ольга. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ СПАДОК ОЛЬГИ БУДУГАЙ У РЕСУРСАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	110
СПОГАДИ	
Amroun Tariq. OLGA BUDUGAY RESTERA DANS MON SŒUR POUR TOUJOURS.....	117
Анісімова Ніна. БЕРЕГІНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ ПРИАЗОВ'Я.....	119

Бадран (Скрипкіна) Єлизавета. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ БУЛА «МАМОЮ ДЛЯ ВСІХ»	123
Бродюк Юлія. «ХОТІЛА Б Я, ЩОБ ДУШІ МОЇХ СЛІВ ДЛЯ ЗЦІЛЕННЯ Й ЛЮБОВІ ЛИШ СВИТИЛИ...»: СПОГАДИ ПРО СВІТЛУ І ДОБРУ ЛЮДИНУ	126
Будугай Андрій. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: ЖИТТЯ НА МЕЖІ МОЖЛИВОСТЕЙ	129
Воронович Юлія, Ратушна Яна. СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ ДМИТРІВНУ БУДУГАЙ – ЛЮДИНУ СВІТЛОЇ ДУШІ	135
Гринєць Валентина. СВЯТКОВИЙ ВІНОК – ОЛЬГА БУДУГАЙ, АНДРІЙ БУДУГАЙ	137
Гребеніченко Юлія. СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ БУДУГАЙ – ПОЕТЕСУ, ВИКЛАДАЧА ТА ВЧЕНУ	144
Даниленко Людмила. СОНЕЧКА ОЛЬГИ БУДУГАЙ	148
Дига Наді. САМОВІДДАНА МАМА І ДОБРА КОЛЕЖАНКА	152
Єрко Анастасія. ПАМ'ЯТІ КОЛЕГИ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ	156
Златєв Бойко. РАДОСТ ОТ ОБЩУВАНЕ С ОЛГА БУДУГАЙ	159
Ільницька Аліна. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ВЕЛИКИЙ МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ	165
Калінушка (Борсук) Євгенія. НЕЗАБУТНЯ ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ	168
Катрич Тетяна. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: СПОГАДИ ЧЕРЕЗ РОКИ	170
Кеда Сергій. ВІРТУАЛЬНЕ ЗНАЙОМСТВО З ОЛЬГОЮ ДМИТРІВНОЮ БУДУГАЙ	175
Кіраль Сидір. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЖІНКА, ЯКА ТАК ЛЮБИЛА ЖИТТЯ, ЛЮДЕЙ ТА УКРАЇНУ!!!	179
Козій Тамара. ПРО ЖИТТЯ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ	182
Коломієць Валерія. ТЕПЛІ СПОГАДИ ПРО БАБУСЮ ОЛЬГУ ДМИТРІВНУ БУДУГАЙ	184

Коломієць Олег. ПРОСВІТНИЦЬКА МІСІЯ ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	188
Куртова Ірина. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ ЯК ЛЮДИНА, КОЛЕГА, ПОДРУГА.....	192
Лановський Станіслав. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: ШЛЯХОМ ЖЕРТОВНОЇ ЛЮБОВІ.....	196
Латишева Тетяна. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЧУЙНА ЛЮДИНА, ВІРНИЙ ДРУГ, ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ І МИСТКИНЯ.....	198
Павлик Наталія. «ВЧАСНО СКАЗАНЕ СЛОВО...».....	205
Плівачук Катерина. СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ БУДУГАЙ – ЛЮДИНУ-ДОБРОТВОРЦЯ, У ЯКОЇ БУЛО СТІЛЬКИ ЛЮДЯНОСТІ ТА СОНЦЕСЯЙНОСТІ.....	208
Потапенко Ганна. ОЛЬГА БУДУГАЙ – ДОБРОТВОРЕЦЬ.....	213
Радева Марта Пенева. ДЕЛИКАТНО И ТИХО, НО НЕЗАБРАВИМО ПРИСЪТСТВИЕ.....	215
Сокольвяк Ніна. ПАМ'ЯТІ МОЄЇ ВЧИТЕЛЬКИ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ.....	219
Товкайло Тамара, Довбня Людмила. НЕДОСПІВАНА ПІСНЯ ОЛЬГИ БУДУГАЙ.....	223
Токмань Ганна. ТАЛАНОВИТА Й СЕРДЕЧНА СТАТУЕТКА З НАДТВЕРДОГО МЕТАЛУ.....	226
Тош Тіна. СИЛА В ЛЮБОВІ.....	231
Цвид-Гром Олена. СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ПРО СИЛЬНУ ЖІНКУ ОЛЬГУ БУДУГАЙ.....	232
Федосеєнко Любова. СПОГАДИ ПРО ЧУДОВОГО ВИКЛАДАЧА, ЛЮДИНУ З ВЕЛИКИМ СЕРЦЕМ.....	234
Школа Валентина. СПОГАД ПРО ОЛЮ.....	236
Ярова Наталія. ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЛЮДИНА З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ.....	238
СВІТЛИНИ.....	241

*Будугай Андрій,
лінгвезотерик
(Білефельд, ФРН)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: СЛІДИ НА ЗЕМЛІ

(Біографія)

*Гуляйполе – колиска моя, / Заповітна і люба земля.
Хай Господь зберігає / Трударів цього краю,
Хай душа їхня квітом буя!
Ольга Будугай, «Гуляйпільський вальс»*

Ольга Дмитрівна Будугай народилася 4 лютого 1964 року в місті Гуляйполі Запорізької області. Там провела свої ранні дитячі й шкільні роки.

Батьки її – робітник взуттєвої фабрики Дмитро Павлович та шкільна вчителька математики Раїса Іванівна Савченки. Вони обоє пройшли горнило Другої світової війни на чужині: мама була на примусових роботах в Австрії, а батько потрапив до Німеччини – спочатку як остарбайтер, а потім, через так зване «превентивне ув'язнення» в м. Ессен, був кинутий до КЦ (концентраційного табору) Нідерхаген (у Вевельсбурзі), пізніше потрапив по черзі в КЦ «Бухенвальд», «Мітельбау-Дора», «Равенсбрюк».

Батьки створили родину вже в досить зрілому віці, тому Ольга стала пізньою дитиною – мама народила її в 40-річному віці. Батько мав доньку від першого шлюбу Любов. Спільними з Раїсою Іванівною дітьми були сини Сергій та Анатолій і донька Оля. Дуже важливо, що, переживши важкі випробування війни, але залишившись чужиними людьми, батьки

виховували дітей мудро і з великою турботою, не чинивши ніякого насилля над їхньою природою.

«Цілющі соки батьківського дому / І двору, де ступила вперше я,/ Знімають, як рукою, всяку втому,/ Мов корінь, живить рід мене, сім'я./ Безсонні ночі, за дітей тривоги,/ Пісень і ласки маминої квіт.../ Ще – волі дух, гартований у горі,/ Що повним келихом мій батько пив,/ Трима на цьому світі. Час не зморить / Ту силу духу роду – диво з див...» (О. Будугай, «Витоки»).

У 1981 році Ольга закінчила (із золотою медаллю) Гуляйпільську середню школу № 1. У 1986 році стала вчителем французької та німецької мов, закінчивши з відзнакою факультет романо-германської філології Запорізького державного університету (французька та німецька мови).

Восени 1985 року, ще навчаючись на п'ятому курсі, Ольга одружилася з творчим бердянцем Ігорем Івановичем Ковтуном, з яким познайомилася під час перебування в Бердянську в студентському будівельному загоні «Дружба». Після закінчення влітку 1986 року ЗДУ, одразу переїжджає жити в Бердянськ і закохується в це місто та Азовське море.

З часом ця любов вилетється в цикл поезій-освідчень місту та теплому морю у своїх почуттях під назвою «Скарби Приазов'я». «Берег Меотиди, хмарки в голубіні,/ Напинає вітер білизу вітрил./ Від тополь сріблястих коротенькі тіні,/ Хвилі ніжний шепіт, легіт білих крил.../ Таврія, мов килим, розляглася вільно./ Пахощами степу море напува./ Білопінна хвиля, велетенська й сильна./ Колискову сонцю і хмаркам співа» (О. Будугай, вірш «Скарби Приазов'я»).

І. Ковтун був різносторонньою особистістю. Він багато читав, займався бойовим мистецтвом тайцзи-цюань, театром, цікавився східною філософією. Життя молоді родини було наповнене різноманітними цікавими подіями, спілкуванням з багатьма різноплановими людьми.

Разом з І. Ковтуном з 1986 по 1995 роки була активною учасницею роботи Бердянського театру юного глядача «Данко»

(керівник – режисер Галина Яківна Есмурзієва) при міському Палаці культури, грала в багатьох виставах, вела міські святкові концерти, брала участь у різноманітних міських заходах.

Паралельно О. Будугай спочатку викладала німецьку мову в Бердянській школі-інтернаті (з 1986 до початку 1990 року), а згодом – французьку – в Бердянських ЗОШ №№ 1 і 9 та в Центрі дитячо-юнацької творчості.

Працювала науковим співробітником Бердянського краєзнавчого музею (1990-1992 роки), де розробила дві патріотичні україномовні експозиції про видатних бердянців Василя Кравченка та Трохима Зіньківського.

Після цього працювала викладачем кафедри літературознавчих дисциплін у Бердянському державному педагогічному інституті (БДПІ; 1992-1999 роки). У 1997 році заочно здобула фах учителя української мови і літератури (після завершення навчання в БДПІ).

Під час викладання в БДПІ читала курси дитячої літератури (української і зарубіжної), також активно розробляла лекції з літературного краєзнавства, організовувала зустрічі студентів та викладачів з такими письменниками Запорізького краю, як Олексій Огульчанський, Володимир Сіренко, Григорій Лютий, Микола Годенко, Віктор Закарлюк, Григорій Бідняк, Микола Береславський. Керувала курсовими та дипломними роботами студентів про письменників-земляків.

З 1992 року за сумісництвом працювала першим диктором, а потім – кореспондентом Бердянського телебачення (бердянці тоді її знали під іменем Ольга Ковтун), була авторкою і ведучою україномовної передачі-тележурналу для дітей «Веселка» (1993-1995 роки).

Кілька років О. Д. Будугай вела концерти хорової капели «Промінь» (керівник Іван Іванович Іванченко) при ЦДЮТ (до літа 2001 року).

Улітку 1995 розлучилася з першим чоловіком і 30.08.1995 побралася з бердянцем Андрієм Олександровичем Будугаєм, з

яким розділила решту свого земного шляху. 09.01.1997 у подружжя в Бердянську народився син Богдан.

17.09.2001 родина через ранній дитячий аутизм сина (головною причиною хвороби стало третє щеплення АКДС у віці двох років) була вимушена виїхати з Бердянська до Києва – у пошуках порятунку становища із сином.

У Києві з вересня 2001 по жовтень 2003 року викладала німецьку мову – у Національному авіаційному університеті (НАУ). 03.10.2003 родина переїжджає до міста Переяслава-Хмельницького, справжньої «музейної Мекки» України. «Трубайло, Альта і Дніпро зріднили / Священну землю цю й дрімучий ліс. / Князі і вої їх до скону боронили – / Й прадавній край легендами обріс» (О. Будугай, «Переяславцям»).

Це історичне місто дало сильний поштовх для подальшої творчості родини. Значною мірою сприяло цьому й те, що О. Д. Будугай викладала українську та зарубіжну дитячу літератури на філологічному факультеті Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університеті імені Григорія Сковороди, організувала літстудію «Дитинець», а чоловік кілька років (з 2004 по лютий 2008 року) працював редактором в університетській газеті ПХДПУ «Педагогічні обрії», активним дописувачем якої була дружина.

У 2006 році О. Д. Будугай завершила навчання в заочній аспірантурі при кафедрі україністики НАУ. 21.12.2007 у спецраді при Херсонському державному університеті захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 10.01.01 – українська література на тему: «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960 – 1980-х років: жанрові особливості (Олексій Огульчанський, Борис Комар, Анатолій Давидов)» (науковий керівник проф. Сидір Степанович Кіраль).

22.07.2012 родина переїжджає до Білої Церкви, щоб бути ближче до свого сина-інваліда І-ї групи, який у цьому місті був вимушений перебувати у спеціалізованій інтернаті з 15.02.2010 – до 04.03.2022, коли через повномасштабне вторгнення Московії вихованці були евакуйовані за кордон.

Із середини серпня 2012 по 15 вересня 2014 року викладала німецьку та латину в Білоцерківському інституті економіки та управління університету «Україна» (БІЕУ), із вересня 2014 викладала латину, німецьку та французьку мови – в Білоцерківському національному аграрному університеті (БНАУ).

Кілька років пропрацювала (за сумісництвом) викладачем іноземних мов у Білоцерківському гуманітарному коледжі. А останні 4 роки – до свого переходу в інші виміри – викладала українську мову як іноземну громадянам інших країн, які виявили бажання вчитися у вишах України.

Залишила наукову спадщину в кількості біля 120 публікацій.

Говорячи окремо про художню та іншу творчість О. Д. Будугай, зазначимо, що писати почала в шкільні роки: під час навчання в третьому класі з'явився перший вірш, який мав гумористичне спрямування; у четвертому класі написана перша замітка, опублікована в районній газеті «Голос Гуляйпільля». У ній розповідалося про зустріч однокласників з ветеранами Другої світової війни.

Нерідко друкувалась у пресі Гуляйполя, Бердянська, Запоріжжя, Києва, Переяслава-Хмельницького, Білої Церкви. Разом із чоловіком публікувала свої ліричні твори, статті, а також тематичний цикл поезій і сценаріїв свят *«Козацька літератка»* на тему Запорозького козацтва в газетах «Українська мова і література» (№ 16, 1996), «Історія України» (№24, 1997), дитячому журналі «Дзвіночок» (№ 2, 1998), у журналі «Журналіст України» (№ 2, 2002), газеті Національного авіаційного університету «Авіатор» тощо.

Кількаразова учасниця й переможниця творчого конкурсу «Бердянські розсипи» в номінації «Поезія» (1998-2000 роки).

Керувала літературними студіями в Бердянському ДПІ («Стилос»; 1993-1998), Бердянському ЦДЮТ («Неопалима купина»; 1998-1999), на факультеті лінгвістики НАУ в Києві («Лінгвотаж»; 2001-2003), на філфаці ПХДПУ («Дитинець»; 2003-2012), у кількох навчальних закладах Білої Церкви (БІЕУ, БНАУ, БГПК; з 2012 року).

У 2001 році в Бердянську разом із чоловіком пустила у світ збірку *«Скарби Приазов'я»*, а в 2002 році в Гуляйполі (російською мовою) вийшла її історико-документальна повість *«В туннелях таинственной Доры»* про поневіряння в 4-х нацистських концтаборах у роки війни її батька Дмитра Павловича Савченка.

Ця повість була також опублікована й українською мовою: у виданні, підготовленому Українською спілкою в'язнів-жертв нацизму (УСВЖН) (Пам'ять заради майбутнього: Спогади. Книга друга. Київ : «Фенікс», 2006. С. 650-720), а також в історико-краєзнавчому альманасі, підготовленому навчально-науковим Центром усної історії ПХДПУ імені Григорія Сковороди (Джерела пам'яті: Історико-краєзнавчий альманах. Вип. 1. Народжені для випробувань / Упоряд. Т.Ю. Нагайко. Тернопіль : Астон, 2007. С. 8-69, 163-168).

У творчому доробку – понад півсотні віршів, покладених на музику композиторами Валентином Ізотовим (м. Бердянськ), Миколою Ведмедерею (м. Лозова), Вірою Мілусь (м. Бердянськ), Ігорем Лазориком (м. Гуляйполе), Богданом Бурбурою (м. Гуляйполе), Віктором Кірсою (м. Бердянськ), Валентиною Кірносовою (м. Бердянськ), Михайлом Ковалем (с. Великий Хутір на Черкащині), Віктором Тузиком (м. Переяслав-Хмельницький).

У 2007 році в місті Переяславі-Хмельницькому разом з чоловіком Андрієм видала альманах *«Ворота в Небо»* літстудії «Дитинець» і «Літературних сторінок» газети «Педагогічні обрії» ПХДПУ ім. Григорія Сковороди, де на 180-ти сторінках розміщено твори більше, ніж 30 чоловік, які пишуть вірші та прозу.

У 2008 році у співавторстві з Андрієм Будугаєм видає книгу *«Сторінки історії Запорозького козацтва»* (92 с.). У 2009 році випускає у співавторстві з чоловіком збірку для дітей *«Святковий вінок»* (64 с.), а в 2010 році – разом з Андрієм Будугаєм та Сергієм Литвиненком видає книгу поезій та малої прози *«Слова – світи»* (144 с.).

До 110-річчя з дня народження О. Огульчанського (30.03.2022) разом з чоловіком підготувала тритомне видання творів бердянського митця. На жаль, повномасштабне вторгнення Московії в Україну не дало можливості видати тритомник на папері, а хвороба і смерть не дали побачити й електронний варіант книги.

Художня та наукова спадщина О. Д. Будугай стала предметом чималої кількості розвідок і статей, розробок шкільних уроків тощо.

У вересні 2021 року, на підставі аналізів, прозвучав вердикт лікарів: рак шлунку. Родина боролася як могла з демоном хвороби. О. Д. Будугай пройшла 3 курси хіміотерапії в Київському інституті раку, рідні, друзі та колеги збирали гроші на операцію по видаленню шлунку, яка пройшла 06.01.2022.

Істота хвороби змогла взяти гору над тілом Ольги Дмитрівни, проте не зломила її дух. Земний шлях Ольги Дмитрівни Будугай обірвався біля 22-ї години 14.02.2022 у міській лікарні на вул. Семашка в місті Біла Церква.

Похована Ольга Дмитрівна Будугай у місті Гуляйполі 17.02.2022 біля своїх рідних.

Барабаш Світлана,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри мовної підготовки,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця
(Київ, Україна)

Бурко Ольга,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології,
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»
(Буча, Україна)

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ПРОПЕДЕВТИКА НА ОСНОВІ ТВОРІВ ОЛЬГИ ТА АНДРІЯ БУДУГАЇВ

Виховання свідомого громадянина, носія духовних цінностей народу формується в батьківській, шкільній родині, суспільстві. Важлива роль у цьому процесі належить учителеві, умінню вдумливо транслювати слово, його сенси, інтонації. Людинознавчу функцію виконує література. Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим у становленні, розвитку, формуванні особистості. Нині увага науковців, практиків зосереджена на виявленні резервів цього вікового періоду, сучасна концепція початкової освіти орієнтована на особистісне навчання, розвиток мислительної діяльності, уміння творити, інтегрувати знання з різних галузей науки завдяки продуктивній взаємодії вчителя та учня.

Уроки читання посідають особливе місце серед інших навчальних дисциплін у початковій школі, адже сприяють процесу соціалізації дитини у суспільстві, здійснюючи різноплановий вплив через проблематику творів: навчають любові до рідної

землі, України, батьків, родини, природи; доброті й повазі до інших, слова, мови; виховують високу моральність, гідність, інтерес до історії. Саме таким загальнолюдським темам присвячені поезії Ольги та Андрія Будугайв.

Особливістю уроків читання є літературознавчий пропедевтичний аспект. Реалізація цього принципу передбачає введення до системи підготовки дитини-читача елементарних літературознавчих понять і уявлень. Він здійснюється у процесі практичного аналізу літературного тексту. Об'єктом уваги школяра стає слово, що усвідомлюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу [8, с. 84]. Літературна пропедевтика є вступним систематично викладеним у стислій елементарній формі курсом до літературознавства. Учні знайомляться з літературознавчими поняттями, елементами літературознавчого аналізу (тема, основна думка, образ-персонаж, ліричний герой, художні засоби, автор, його ставлення до зображених подій, головна думка твору, чому вчить).

Новими сенсами в роки російсько-української війни сповнені написані раніше у співавторстві з А. Будугаєм книжки: «Скарби Приазов'я» (2001), «Сторінки історії Запорозького козацтва» (2008), «Святковий вінок» (2009); у співавторстві з А. Будугаєм і С. Литвиненком «Слова – світи» (2010). Зберігають актуальність історико-документальна повість О. Будугай «У тунелях таємничої Дори» (2002) та її літературознавча монографія «Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960-1980-х років» (2009).

У колі наукових інтересів О. Будугай твори для дітей. Так, у науковій розвідці «Життєствердність і краса поезії Василя Діденка для дітей» дослідниця звернула увагу на збірки: «Степовичка» (1965) та «Берізка» (1975), видані «Веселкою», відзначивши їхню прикметну рису – «графічність» [2, с. 95], що дає «багатий матеріал для ілюстратора» [2, с. 95]. Цю ознаку реалізували малярки М. Дерегус, І. Лисенко та Л. Годун,

ілюструючи його вірші. Науковиця сформувала гіпотезу про причину розміщення однакових віршів в обох збірках, яка полягала в тому, що «автор і видавці вважали шестеро цих текстів найбільш досконалими» [2, с. 95]. О. Будугай структурувала вірші В. Діденка для дітей за критерієм ролі ліричного героя: вітаїзм, кордоцентризм та антеїзм.

Важливим аспектом у роботі над твором є знайомство читачів з постаттю автора: його інтересами, уподобаннями, місцями проживання, їхньою енергетикою, прагненнями, інтересом до їхньої творчості інших митців. Зокрема, поезія «Святковий вінок» О. Будугай була покладена на музику композитором М. Ведмежерею. Учні мають змогу простежити синкретизм мистецтв на прикладі такої взаємодії різних мистецьких жанрів.

Науковим ґрунтом для методики читання творів у початкових класах є літературознавство. Хоча діти ознайомлюються тільки з художніми творами, теоретичні літературознавчі поняття враховуються під час вивчення змісту та в методиці проведення уроків. У «Переяславських етюдах» (літератка для школярів) А. Будугай вводить поняття, яке визначає жанр, та пише присвяту («Присвячується Григорію Вербі – педагогу, музиканту-любомудру»).

Оскільки в назві збірки використано термін «етюд», то вчителю доцільно зупинитися на трактуванні цього поняття. «Етюд, заст. Етюда – запозичено з французької мови, очевидно, через польську; франц. *étude* (ст. *estude*, *estuide* XII ст.) «етюд; вивчення, дослідження, нарис» утворене від лат. *stadium* «прагнення, заняття; вивчення» [7, с. 173]. «Невеликий літературний твір, присвячений якому-небудь окремому питанню, – це етюд» [4, с. 358]. Укладач «Літературознавчої енциклопедії» (2007) Ю. Ковалів подав споріднене розуміння цієї категорії: «Етюд (франц. *etude* – вивчення, дослідження) – у малярстві – твір, що дає поверхове, фрагментарне уявлення про зображувану митцем натуру, картину, настрій. У літературі – невеликий за обсягом, переважно безфабульний твір

настрійового характеру» [9, с. 358]. Ідентичним є трактування, здійснене упорядниками «Літературознавчого словника-довідника» за редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка: «Етюд (франц. *etude* – вправи, вивчення) – у малярстві – твір, що має на меті глибше освоєння митцем зображуваної натури. У літературі невеликий за обсягом, переважно безсюжетний твір настроєвого характеру» [10, с. 252]. На основі аналізу наукових визначень названої дефініції [4, 7, 8, 9, 10] обираємо формулювання, дане А. Мовчун: «Художники називають етюдом твір, виконаний з натури з певною метою: наприклад, для того, щоб удосконалити майстерність або краще вивчити предмет, пейзаж, або зробити підготовчий матеріал для майбутньої картини. Отой підготовчий матеріал – елементи й деталі до картини, що буде написана, – теж називають етюдами. У літературі етюд – це невеликий за обсягом художній твір, у якому немає розповіді про події, а передається настрій чи почуття. Етюд літературний ще називають образком, студією, шкיצом, ескізом» [8, с. 105].

Отже, враховуючи літературознавчу пропедевтику на уроках читання в початковій школі, доцільним є вивчення віршів А. Будугай. Ефективність їх опрацювання значно підвищиться, якщо:

- врахувати прикметні ознаки етюду: невеликий обсяг, емоційність;

- окреслити поєднання малярства та поезії на рівні зорових відчуттів, асоціацій.

Ольга Будугай часто присвячувала свої вірші особистостям, яких поважала, котрі були їй близькі за духом, творчістю. Із поняттям «присвята» учні знайомляться, приміром, читаючи поезію, за якою авторка назвала цикл: «Святковий вінок». Ніні Кірносівій [3, с. 17]. Проводячи словникову роботу, вчитель формує відповідне поняття: «Посвята, або Присвята – заувага, зроблена автором певного художнього твору, що вказує на особу чи подію, якій присвячено цей твір» [10, с. 548].

Літературознавчу пропедевтику було апробовано на основі поетичних творів О. та А. Будугай у християнській школі

«Вітрила надії» (м. Полтава) Тетяною Кісельовою, Яною Кучер, студентками-третьокурсницями заочного відділення спеціальності «Початкова освіта» ПВНЗ «Український гуманітарний інститут» (освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр». Спеціальність: 013 «Початкова освіта»).

На практиці було застосовано методи, прийоми, засоби навчання задля формування в молодших школярів поетичної та малярської культури творчості, яка притаманна О. та А. Будугаям. Майбутні педагогині поставили за мету інтегрувати на заняттях різні навчальні дисципліни: читання, малювання. Учні не лише вчилися правильно, виразно, свідомо читати, розширювали, поглиблювали знання про навколишній світ, формували початкові елементи наукового світогляду, розвивалися морально, духовно, естетично, удосконалювати власне мовлення й мислення, вони ще вчилися транслювати пережиті емоції, уявлення, ілюструючи художні тексти.

Формування вмінь зіставляти поетичні тексти з творами малярства того ж напрямку в молодших школярів студенти-практиканти проводили на основі виявлення зв'язків поезії з іншими видами мистецтва, що проявляються на етапі емоційної та інтелектуальної підготовки учнів. Синтез мистецтв сприяв кращому розумінню, усвідомленню навчального матеріалу. На уроках учні вчилися порівнювати пейзажі, створені різними засобами: словом і олівцем. Навчальна взаємодія вчителя й учнів спрямовувалася на мотивування школярів до самостійного пошуку ілюстрацій до поезії Ольги Будугай та самостійного їх створення. Тетяна Кісельова разом із третьокласницями читали вірші О. Будугай. Зокрема, Дербишева Єлизавета, Єршова Уляна, Курило Марія, Молчанова Поліна, Пастушок Анастасія, Пікуль Мія, ознайомившись із текстом «Ластівки», зуміли зобразити за допомогою фломастерів те, що побачила пташка, коли повернулася в рідний край.

Кирилу та Єгорові, вихованцям підготовчої групи Яни Кучер, не вдалося встановити, яку пору доби зображено в

лічилочці «Дощик». Діти не зуміли словесно змалювати картину після проказування цієї поетичної лічилочки. Зате вони вправно виконали граматичні завдання: назвали вжитий у тексті займенник («всі»), виписали іменники на позначення городини («капуста, огірочки, квасоля, бараболя»), дієслова («лле, п'є, вродить, розпустили, звеселились»), склали з ними речення («1. Лле як з відра. / Лле цілий день дощ. 2. Вона п'є чай. / Мама зранку п'є воду. 3. На деревах розпустились листочки. / Розпустились квіти на деревах»). Учні по-різному тлумачили лексему розсада: «молоді рослини» (Кирило), «це насіння» (Єгор), «це майбутня квітка» (Єсенія). Відтак актуальною залишається для учнів початкової школи робота з тлумачним словником.

Василь та Ярослав дібрали слова, протилежні за значенням («ранок – вечір, світанок – захід»), утворили словосполучення з іменниками («маленький птах / гарний птах, загадкові мандри / великі мандри, цікаві походи / довгі походи»), досліджуючи текст твору «Півник» [3, с. 17]. При цьому вважаємо доцільним актуалізувати відомості про півника з Бородянки, який вистояв після обстрілів міста рашистами, з'ясувати дітям, що це за символ.

Дарія, Софія та Злата виписали іменники на позначення водних стихій («річка, джерельце»), знайшли дієслово на позначення дії («біжить»), склали словосполучення із вказаними іменниками («чорна земля / коричнева земля, зберегти повітря / зберегти їжу / зберегти природу, веселий малюк / плаксивий малюк») та речення із запропонованими іменниками («1. Маленьке джерельце дає багато води. 2. У моєму місті є річка. Маленьке джерельце в лісі. / У Полтаві є річка Ворскла. / Річка довга та прозора. 3. З маленького струмочка починається річка. / У лісі є маленький струмок. / Я купалася в струмочку.») з вірша «Джерельце» [3, с. 13]. Проте школярки не впізнали звертання, адресованого їм: «А ви, землі цієї діти...». Врахуємо, що таке завдання варто пропонувати учням 3 класу відповідно до чинних програм.

Студентка Галина Слюсар, опрацюючи вірш О. Будугай «Не тільки про дітей» [3, с. 15], зокрема формуючи поняття щасливої родини, поділилася власними судженнями про це поняття: «Моя родина це – мої діти, яких я люблю. Синок Вадим, донечки Таміла і Анжела. Ми щасливі, бо знаємо того, хто дає нам щастя, нашого Господа. Навчаю їх підтримувати один одного, допомагати, дружити, спілкуватися. Я дякую Богу, що в мене є діти», на основі яких кожний учень міг сформулювати і висловити особисте бачення, що сприяло розвиткові культури мислительної діяльності.

Студентка Яна Пуга здійснила текстуальний аналіз (за Г. Токмань) знакового твору «Скарби Приазов'я» [3, с. 16]. Подаємо її напрацювання без змін: «О. Будугай підготувала й видала в м. Бердянську в 2001 р. книжку «Скарби Приазов'я». Вірш, який дав назву книжці, написаний нею в серпні 1992 р. За жанром поезія належить до пейзажної лірики. У вірші авторка використовує різноманітні образи природи, які допомагають створити мальовничу картину морського узбережжя та викликають відчуття спокою і гармонії з природою. Наприклад, образи берега, моря, хмар, вітрил, тополь, хвиль і черепашки створюють живописний пейзаж та допомагають читачеві уявити атмосферу, яка описується в тексті. Почуття спокою та гармонії передаються через зображення морського повітря, хвиль та інших картин природи. Це поривання душі віддзеркалює внутрішній стан спокою та задоволення. Радість від спілкування з природою: дитина, яка знаходиться на березі моря, перейнята почуттям радості від спостереження за природою та взаємодії з нею. Описані сцени дитинства та взаємодії з довкіллям можуть викликати ностальгію та теплі спогади про минуле. Створено образи натур-простору: морське узбережжя та хвилі – можуть викликати в читача почуття захоплення величчю, красою природи. Вірш також може викликати думки про необхідність бережного ставлення до природи, яка відображена через взаємодію дитини з морськими тваринами та

природними елементами. Авторка вдалася до виражальних засобів мови на 4-ох рівнях: 1) тропів: епітетів «тополь сріблястих», «коротенькі тіні», «білих крил», «ніжний шепіт», «білопінна хвиля, велетенська й сильна», «крихітку маленьку» (про молоска), «мокрім піску», «дзвоником привітним», «любим голоском», «черепашку гарну», «сріблястий вир», «ясні барви», «синє море»; порівняння: «Таврія, мов килим», «Дзвоником привітним – любим голоском»; метафор: «Берег Меотиди», «Напинає вітер білизну вітрил», «Хвилі ніжний шепіт», «легіт білих крил», «Таврія розляглася», «Таврія море напува», «хвиля колискову співа», «розливають хвилі літа ясні барви», «грає море в далечинь і вшир»; 2) стилістичних фігур: антитези «Пахощами степу море напува»; градації «Білопінна хвиля, велетенська й сильна», «Грає синє море в далечинь і вшир»; 3) звукопису (алітерація, асонанс, звуконаслідування); 4) лексичних засобів: застарілих слів: Меотиди – це стародавня назва Чорного моря, у сучасній мові вживається термін Чорне море; Таврія – це стародавня назва півострова Крим, у сучасній мові, зазвичай, використовується термін Крим. Вірш відзначається високим рівнем поетичності, образності та використанням тропів.

В основу дослідження покладено принцип діалогізму. Г. Токмань створила методику реалізації принципу діалогізму у процесі викладання української літератури в декількох аспектах. Розглянемо діалог читачки Галина Слюсар із художнім текстом «Не тільки про дітей» [3, с. 15]. Було акцентовано увагу на актуальності вірша, хоча він датований 18 липня 2006 року. Студентка наголосила на тому, що, на її думку, поезія призначена дорослим, що нині, у час війни, її текст є вразливим для сприйняття дітьми. Відтак застосувала такий педагогічний прийом, як віртуальний діалог з літературознавцем:

- Чому хлопці граються у війну, а дівчатка бавляться ляльками?

- Хлопці за своєю природою завойовники і захисники. А дівчатка – майбутні мами.

- **Про що мріє хлопчик? Чому?**
- Хлопчик мріє про волю, тому що українські козаки генетично прагнули волі. Слово козак означає вільна людина.
- **З ким порівнюється хлопчик? Чому?**
- Хлопчик порівнюється із соколом, бо сокіл вільний у небі: *«Вільний там, як сокіл, я козак»*.
- **Що майструє хлопчик? Чому?**
- *«Майструє зброю, зброю, зброю»*, бо за своєю натурою захисник.
- **Чого вчиться дівчатко? Чому?**
- Учиться гоїти рани, бо в майбутньому треба буде лікувати поранених воїнів.
- **Як пов'язані ігри дітей з історією і нинішніми подіями в Україні?**
- Чоловіки воюють, а жінки рани гоять. Понад 1 000 років виборюючи свою волю, чоловіки-українці зі зброєю в руках захищають Україну, а українки гоять рани та гартують свій дух.
- **Як ви розумієте вислів зберегти тендітний людський рід?**
- Людський рід уразливий, тому зберегти його можна зупинивши війни.
- **Що ви робите для збереження і процвітання вашого роду?**
- Найперше – молитва до Бога за свій рід. Прошу здоров'я і щастя для всіх моїх рідних, для всіх майбутніх поколінь. Головне, щоб ніколи не було війни.
- **Які ваші улюблені ігри? У які ігри ви граєте разом із сім'єю? Чому?**
- З дітками грали в хованки, шахи. Хотілося, щоб вони підтримували, любили, допомагали і шанували одне одного.

Перед кожним уроком читання педагог ставить триєдину мету: навчальну, виховну та розвивальну. Кожне завдання вимагає конкретних шляхів його реалізації, усі вони є комплексними та діалектично пов'язаними між собою. Важливою метою на уроках читання є сформувати свідомого, грамотного, вдумливого читача, який володіє різними техніками читання, виявляє інтерес до різних видів мистецтва та вчиться проявляти в них себе.

Отже, літературознавча пропедевтика на основі поезій О. та А. Будугайв сприяє вдумливому засвоєнню літератури рідного краю, що є вкрай важливим в умовах російської агресії; формуванню свідомого громадянина, що проєктує інтерес до літератури, історії, поезії, мистецтва України, її культурних діячів, які творять для дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай А. О. Переяславські етюди : літератка для школярів. *Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів*. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. С. 23-41.

2. Будугай О. Життєствердність і краса поезії Василя Діденка для дітей. *Діденко В. На долині туман. У листах і в літературі*. Запоріжжя : Дніпровський металург, 2023. С. 93–103.

3. Будугай О. Святковий вінок. *Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів*. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. С. 3–22.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

5. Волошина Г. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі : посіб. для студентів та учителів почат. кл. Умань, 2011. 126 с.

6. Дем'яненко М. В добру путь. *Будугай О.Д., Будугай А.О. Скарби Приазов'я*. Бердянськ : б. в., 2001. С. 2.
7. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Т. 2: Д–Копці / Ред. кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1985. 571 с.
8. Літературні секрети : Словник-довідник літературознавчих термінів школяра / Антоніна Мовчун, Леся Мовчун. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 224 с.
9. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
10. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. 2-е вид., випр., допов. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 751 с.

*Бродюк Юлія,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри української і зарубіжної
літератури та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

**ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ
ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ «СИЛА КОХАННЯ»
О. БУДУГАЙ**

Постать Ольги Дмитрівни Будугай – різностороння, грані таланту виявляються науковою, педагогічною та літературною діяльністю. Окремо слід відзначити дослідження О. Будугай в царині літературного краєзнавства, що відіграли важливу роль для подальшого осмислення літературознавчих проблем, пов'язаних із заповненням «білих плям» у вітчизняному письменстві, з'ясуванні провідних тем, ідей та стильових здобутків української літератури загалом.

У колі наукових інтересів О. Будугай провідне місце належить літературі для дітей та методиці її навчання у школі та ЗВО. Аналізуючи дитячі твори як літературознавець, вона сама була автором низки художніх текстів для дітей. Зокрема, у 2009 році було надруковано цикл віршів для дошкільнят і молодших школярів під назвою «Святковий вінок» (опублікований у книжці з тотожною назвою, написаній у співавторстві з А. Будугаєм) [1].

Аналіз поезій означеного циклу дослідив С. Литвиненко у статті «Святковий вінок» українським дітям від Ольги Будугай. До ювілею вельмишановної поетеси, науковця, Людини» (2014). Дослідник слушно відзначив не широкий, але достойно цільний образно-асоціативний ряд циклу, рясно наповнений зрозумілими дітям різноманітними героями. Загалом, зазначає

С. Литвиненко, це: «персонажі (діти, дорослі), істоти (казкові, як, наприклад, Гном чи тварини), явища (природні чи людської діяльності) та, звичайно, свята» [5, с. 7]. Дослідник зауважив, що вірші читаються легко і здатні надихнути дітей на творчість, а прості рими сприяють легкому запам'ятовуванню малими читачами.

Однак, окрім означеної поезії, у книзі «Святковий вінок» вміщено казку під назвою «Сила кохання», яка досі не була об'єктом окремого дослідження. Через те, цікавим, на наш погляд, буде аналіз жанрових особливостей твору, зокрема його композиції, розвитку сюжету, тематики, проблематики, персонажів.

Аналізуючи цей твір, варто звернутися до теоретичного потрактування жанру казки та її генези. У літературознавчому словнику-довіднику за редакцією Р. Гром'яка казку визначено як «жанр народної творчості, епічний, повістувальний, сюжетний художній твір усного походження. В основі казки – захоплююча розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні» [6, с. 321]. Виокремлюють народні та літературні казки. Народна казка належить до епічного жанру фольклору і є прозовою усною розповіддю про вигадані події. Фольклорна казка має провідні мотиви та характерні сюжети, усталених персонажів, традиційні зачин і кінцівку. Водночас фольклорній казці притаманний особливий національний колорит. Як слушно зауважує І. Капустян, у ній збереглася найдавніша культурна спадщина, уявлення наших предків про взаємини людини і природи [4, с. 92].

Згодом на основі народної казки виникла літературна. Розвиток означеного жанру пов'язаний з авторськими обробками фольклорних казок та використанням у XIX ст. традиційних казкових сюжетів у творах письменників. Дослідники вбачають чітку різницю між літературною і народною казкою, яка полягає в тому, що «літературна казка – авторський твір, на відміну від народної казки, яка виникла як малий епічний жанр у результаті колективної творчості етносу» [4, с. 92].

Дослідженням жанрово-стильових особливостей фольклорної та літературної казки у вітчизняному літературознавстві займалися О. Гарачковська, Н. Горбач, В. Давидюк, Т. Здіховська, І. Капустян, В. Кизилова, Л. Овдійчук, Г. Сабат, Ю. Ярмиш та ін. Їхні наукові пошуки зосереджені на жанрово-стильовій своєрідності фольклорної та літературної казок, їхніх відмінних та спільних рисах, а також аналізі особливості поетики літературних казок окремих авторів.

Більшість учених вважають літературну казку унікальним жанром, у якому найдавніші архетипи переплітаються з елементами попередньої культурної традиції. Окрім того, жанр літературної казки може поєднувати в собі сюжетно-композиційні моделі повісті, філософського роману, утопії, притчі, байки та інших літературних жанрів. Літературознавці називають літературну казку одним із найдинамічніших жанрів у дитячій літературі, вона «перебуває у постійному русі та розвитку, щораз перевтілюючись та адаптуючись до певних культурно-історичних та суспільно-політичних обставин. Разом із тим, кожна з авторських казок несе на собі відбиток світогляду та ідейних переконань її творця» [2].

Літературна казка О. Будугай «Сила кохання» – твір з неповторним художнім світом, оригінальною естетичною концепцією. Індивідуальний стиль написання художніх творів О. Будугай відзначає С. Литвиненко: «Приємна риса авторського письма Ольги Будугай – обов'язкові заголовки, підписи, відкриті присвяти, датування та зазначення місця та часу написання. Це не лише правило доброго тону, а й показник дисципліни слова, а відтак і думки. Читачам та дослідникам це допомагає краще зрозуміти мотиви поезії авторки, манеру розкриття теми тощо [5, с. 8]. Висловлене дослідником спостереження стосується не лише поезії О. Будугай, але і її прози. Так, композиція казки «Сила кохання» налічує п'ять частин, до яких авторка добирає заголовки: 1. День народження короля. 2. Таємниця іграшкової рибки. 3. Блазень Арт. 4. Сон принцеси Анни. 5. Лицарський турнір.

Згідно з вимогами жанру, у казці спостерігаємо контрастне групування дійових осіб, зумовлене традиціями й уявленнями про добрі та злі сили: добрими за вдачею постають король, принцеса Анна, няня Марія та блазень Арт; злою – королева Гертруда, котра обманом стала дружиною короля Едуарда.

Маркерами вдачі є описи героїв у тексті: про короля: «Принц ... мав лагідну вдачу й ніколи не заперечував своєму батькові, справжньому тиранові» [1, с. 58]; про його доньку: «Для нещасливого у шлюбі короля Едуарда найсвітлішою радістю стала його п'ятнадцятирічна донька Анна. І вдачею, і вродою дівчина була більше схожа на батька. Як не намагалася королева Гертруда виховати в ній гордовитість, зверхнє ставлення до підданих, але така “королівська” наука ніяк не прищеплювалася до душі Анни. Це дуже дратувало Гертруду, бо вона мріяла побачити у своїй дочці продовження власної вдачі... Анну мало цікавили бали, одяганки та плітки про сусідів королів. Вона любила сонячне світло, польові квіти, птахів і тварин» [1, с. 59]; про придворного блазня Арта: «Цей славний сімнадцятирічний юнак не тільки вмів улаштувати всілякі забави й розвеселити навіть найсумнішого гостя в палаці. Арт міг дати королю Едуарду таку слушну пораду, якої годі було почути навіть від верховного королівського радника» [1, с. 60]; про королеву: «була надмірно жорстокою і твердою» [1, с. 60].

Сюжет казки багатоепізодний, з драматичною фабулою. Історія розгортається довкола події, яка трапилася на святкуванні дня народження короля, коли, щоб привітати батька, Анна переодяглася в костюм блазня. За задумом королеви, «дівчина повинна була вразити гостей своєю красою й неперевершеним вбранням. Але замість цього в розпалі святкового прийому в залу вкотилися по підлозі два веселих блазня в дуже смішних костюмах. Навіть найповажніші гості не змогли стриматися від сміху через витівки веселунів» [1, с. 61]. Розлючена королева кинула Арта до в'язниці, а доньку зачинила в кімнаті.

Однак, незважаючи на драматичні події, авторка зосереджує увагу читачів на щасливому закінченні історії. Хитрістю

Анна передала у в'язницю терпуг, за допомогою якого Арту вдалося вибратися на волю.

Окремо у казці розповідається сон Анни, який віщував принцесі добрі новини та передбачив щасливе майбутнє. Уміщення картини сну у структуру казки відіграє важливу ідейно-композиційну роль, адже виконує функцію попередження про важливі зміни в житті Анни. У ньому принцеса побачила, що вони вдвох з Артом їхали верхи на прекрасному білому коні. Арт був одягнений у святкове вбрання принца і мав зброю. Цікавим художнім прийомом є, на наш погляд, перетворення в руках принцеси іграшки-рибки на живу: «Ця жива рибка вислизнула з її рук, але не впала на землю, а перетворилася на білу-білу голубку, яка зробила кілька кіл над ними й полетіла далі над квітучим лугом» [1, с. 62]. Образна мова сну, оперуючи словами-символами, розкриває події, які відбувалися в реальному житті: коли назустріч білій голубці летів ще один білий голуб, на пташку стрімко накинувся яструб, який несподівано з'явився з боку королівського замку. Він почав клювати голубку й рвати її кігтями. Очевидно, що в образі яструба прицеса побачила злу королеву.

Авторка надає сну віщого значення: Арт вистрелив стрілою в хижака і тим самим врятував пару голубів: «З цієї миті Анна повірила, що має відбутися диво, адже вона відчувала, що цей сон був добрим знаком небес» [1, с. 62]. Таким чином, тлумачити сон принцеси слід виходячи із тих переживань, якими була переповнена її душа.

«Казка відзначається “замкнутим часом” і завершеністю, співвідносними з досягненням героїв своєї мети і перемогою добра над злом» [6, с. 321]: твір закінчується лицарським турніром, на якому блазень Арт виявляється принцом Артуром, а Гертруда – самозванкою, донькою хитрого королівського управителя. Кінцівка казки відповідає вимогам жанру: «Принц Артур став королем і повіз Анну в свою далеку і прекрасну південну країну, яка полонила молоду королеву не тільки

багатством природи, але й веселою вдачею та працелюбністю її людей. А няня Марія допомагала бавити їхніх славних діток і з радістю розповідала малятам їх улюблені казки» [1, с. 63].

Отже, літературна казка за своєю природою є жанром індивідуальної, а не колективної творчості. Вона постає своєрідною скарбницею народної мудрості, універсальним засобом передачі знань про оточуючу дійсність і саму людину. У казці «Сила кохання» О. Будугай відображено моральні норми, соціально-політичні проблеми, а також своєрідність творчої особистості авторки. Звернувшись до традиційного сюжету про злу королеву і доброго короля, авторка по-своєму інтерпретувала події. Завдяки митецьким здібностям відомий сюжет набув оригінального трактування та художньої інтерпретації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. 64 с.

2. Горбач Н., Здіховська Т. Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2016. № 1(1). С. 39-44.

3. Горлова О. В. Жанрові особливості авторської казки. *Східнослов'янська філологія. Літературознавство*. 2015. Вип. 28. С. 10-17.

4. Капустян І. І. Літературна казка Г. К. Андерсена: традиції та новаторство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 24(1). С. 92-94.

5. Литвиненко С. «Святковий вінок» українським дітям від Ольги Будугай. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 12. С. 7-9.

6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с

7. Павлик Н. Будугай Ольга Дмитрівна: бібліографічні та джерелознавчі аспекти URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1679316> (дата звернення: 30.03.2024 р.)

8. Сабат Г. П. Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2009. 32 с.

*Кіраль Сидір,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач відділу національної бібліографії,
Національна бібліотека України ім. Володимира Вернадського
(Київ, Україна)*

ПРОВІДНІ ДУМКИ КАНДИДАТСЬКОЇ ДИСЕРТАЦІЇ ОЛЬГИ БУДУГАЙ

Дисертація О.Д. Будугай «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960-1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов)»^{*} була насправді новаторським оригінальним дослідженням актуальної теми на ниві дитячої літератури, якій літературознавці незаслужено приділяли мало уваги (ця сумна традиція, на жаль, притаманна й нашій сучасності). Літературні критики зверталися до дитячої літератури лише принагідно. Звичайно, догми соцреалізму мали руйнівний вплив на українську літературу й дитячу зокрема.

Дисертація Ольги Будугай структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Отож зосередимо увагу читача на визначальних твердженнях, узагальненнях, спостереженнях дослідниці в кожній частині її наукового дослідження.

^{*} Захист дисертації відбувся 2007 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Херсонського державного університету. О. Будугай натовді працювала ст. викладачем кафедри літератури та методики навчання Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Г. Сковороди. Згодом основні положення дисертації лягли в основу її монографії «Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960–1980- років» (Переяслав-Хмельницький, 2009. 160 с.). У моїй книгозбірні є примірник книжки з теплим вдячним дарчим написом. – С. К.

У «Вступі» О. Будугай окреслила актуальність дослідження, справедливо наголосивши на тому, що навколо повісті як жанру загалом точилися наукові дискусії, зокрема щодо визначення її різновидів. Один із них – пригодницько-шкільна повість – на момент звернення дисертантки до цієї проблеми фактично був на маргінесі генології та історії літератури. Водночас в українській (і не тільки) літературі вже існувала значна кількість таких повістей, які потребували комплексного літературознавчого аналізу з урахуванням сучасних методів дослідження (вдало застосувала культурно-історичний, біографічний, компаративний методи та елементи рецептивної естетики).

Тут варто наголосити й на такому важливому факті, що базова освіта О. Будугай – це романо-германська філологія, отож їй доводилося самотужки вникати в секрети літературознавства. Ця «пошуково-освітня» праця натоді дисертантки подиву гідна, адже вже сам перелік опрацьованих джерел провідних українських та зарубіжних учених з означеної проблематики вражає. Треба визнати і той факт, що тоді не було й достатньої кількості відповідних праць, у яких би докладно аналізувалися твори дитячої літератури і на які могла би взорувати О. Будугай (рясно вони появилися вже згодом, зокрема праці У. Баран, Т. Качак, Н. Марченко, В. Вадульської, О. Луцевської та ін.). Зрештою, особливого досвіду не було й у мене як наукового керівника, а тому дисертація О. Будугай була насправді самостійною й першопрохідною в багатьох сенсах цього слова. Цьому сприяв і педагогічний досвід О. Будугай (майстерно читала курс із дитячої літератури в Бердянському педінституті, а згодом у переяславському виші), і її багаторічні зусилля щодо вивчення дитячої прози, і ретельний краєзнавчий пошук, і аналіз ряду архівних джерел, і власна літературна творчість.

У вступі О. Будугай слушно наголошує на тому факті, що література для дітей 1960–1980-х років «перетворилась на один

із особливих осередків ідеологічної боротьби», а тому аж ніяк не могла «відтворювати багатогранного світу своїх героїв» [1, с. 4], як, скажімо у творах Гр. Тютюнника, М. Вінграновського, В. Близнеця, Є. Гуцала, яких офіційна критика «молотила» за відступи від канонів соцреалізму – вони намагалися розкрити внутрішній світ дитини, показували її не за наперед визначеними схемами «майбутнього будівника комунізм», а у всій складності людської дитячої особистості, відмовившись від штучності, схематизму, декларативності та спрощеного поділу героїв на «ідеальних» та «різко негативних».

О. Будугай доречно акцентує увагу на тому, якої шкоди творчому процесові завдали сталінізм та брежнєвізм, адже ця суспільно-ідеологічна схибленість негативно позначилася й на розвитку дитячої літератури. «Пробудженню» письменників, зокрема й дитячих, слушно зауважує авторка дисертації/монографії, сприяла опозиційна творчість та громадсько-культурна діяльність шістдесятників, які вже відкрито «розрізняли плакатно-еталонну фальш і чисту правду» [1, с. 5]. Не будучи суто дитячими письменниками (Ліна Костенко, В. Симоненко, Є. Гуцало та ін.), вони збагатили дитячу літературу талановитими творами, зокрема «перенесли своїх персонажів із площини героїчної в ліричну» [1, с. 5]. Як правдиво висновує О. Будугай, дитячі письменники 70–80-х рр. (правда, не всі!) відчували ідеологічний дискомфорт, уникали сліпого виконання партійних директив, намагалися утверджувати загальнолюдські цінності, прагнули тісного діалогу зі своїм читачем, зрештою, «іншим став адресат дитячої прози, зріс і набув якісно інших рис її герой-школяр», який був не безликим «жовтеньям/піонером/комсомольцем», а наділявся «виразними рисами української ментальності» [1, с. 6].

Отож не випадково із широкого контексту тогочасної української дитячої літератури О. Будугай виокремила повісті для дітей О. Огульчанського («Вітрів Кут», «Як сплять дельфіни», «Бухта солодкого коріння», «Знахідка на все життя»),

«Скарб Солоного лиману», «Жаб'ячий цар», «Загадка Кам'яної Дозориці», «Одноокий короп», «Чайки покидають острів»), Б. Комара («Бджолиний мед», «Диваки»), А. Давидова («Озивайко», «Катамаран», «Голубий патруль», «Не так вже й тісно на землі»), у яких розкрито становлення особистості крізь призму пережитих ними пригод у школі та поза нею.

З метою всебічного аналізу згаданих творів письменників у контексті літературної доби та виявлення їхнього внеску у розвиток пригодницько-шкільної повісті, авторка наукової розвідки залучає твори О. Гончара («Бригантина»), В. Нестайка («Тореадори з Васюківки», «Чарівні окуляри»), І. Кирія («П'ята осінь», «Пригоди Касі-Васі Гармаша»), І. Сенченка («Діамантовий берег»), В. Фіялка («Лопушаний Король») та ін.

Для глибшого розуміння традиції формування і розвитку української та зарубіжної пригодницько-шкільної повісті О. Будугай напрочуд вдало використала художні тексти та критичні джерела про прозу для дітей кількох літератур: австрійської, болгарської, вірменської, казахської, латиської, литовської, польської та ін. Зокрема надалі в роботі проаналізовано окремі повісті Ц. Ангелова, З. Ергле, А. Лукса, К. Ньостлінгер, У. Старка, В. Рачіцкаса, Д. Рінкуле-Земзаре та ін.

Наприкінці «Вступу» О. Будугай окреслює головні наукові лінії аналізу обраних нею творів О. Огульчанського, Б. Комара, А. Давидова, які розглядає в діалогічних зв'язках із тогочасною добою, з минулим та сьогоденням, у зв'язках між життєписом автора та його творами.

Перший розділ дисертації озаглавлений як «Пригодницько-шкільна повість у системі жанрів української прози для дітей 1960–1980-х років» та об'єднує три підрозділи: «Літературознавча думка про своєрідність досліджуваного жанрового різновиду», «Діалог пригодницько-шкільної повісті з педагогікою», «Аксіологічні параметри пригодницько-шкільних повістей».

Реалії сучасності, зокрема фашистська війна росії проти України, підтверджують, що дитячій книжці у формуванні

духовного світу дитини завжди належала особлива роль. Свого часу на цьому акцентували увагу видатні педагоги, психологи, письменники, вчені, зокрема І. Франко, Олена Пчілка, В. Сухомлинський, С. Іванюк, В. Дончик, Л. Кіліченко та ін.

Визначальною рисою О. Будугай і як дослідниці, і як людини була її неймовірна працьовитість. Як свідчить зміст дисертації/монографії, вона опрацювала значну кількість статей, монографій, – у тому числі загальнотеоретичних, – як українських, так і зарубіжних учених, критиків і публіцистів з означеної проблематики: практично ніхто не залишився поза її увагою, отож справді захоплює високий рівень її наукової етики[†].

Належно оцінивши внесок своїх попередників у дослідження цієї наукової проблеми, зокрема С. Іванюка, Р. Павлик, І. Бойцун, А. Гурбанської, молода вчена справедливо зауважила, що жанрові особливості пригодницько-шкільних повістей ще не ставали об'єктом окремого дослідження літературознавців [1, с. 4, 9]. Отож, перш ніж вести мову про творчий доробок О. Огульчанського, А. Давидова, Б. Комара, авторка дисертації/монографії стисло аналізує теоретико-літературознавчі напрацювання про повість як жанр загалом, потрактування вченими естетики пригодницького в літературі. О. Будугай апелює до розмислів авторитетних учених-теоретиків про повість як жанр, зокрема П. Волинського, Н. Бернадської, І. Безпечного, О. Галича, Р. Гром'яка, Н. Копистянської, М. Моклиці, В. Дончика, В. Фащенко та багатьох інших. Розкривши розмаїття суджень дослідників про жанрову природу повісті, її відмінності від роману, оповідання, новели, О. Будугай упевнено дискутує із Т. Тищук, яка твердить, що повість – це «неповний жанр літератури» [1, с. 14]. Набутий досвід щодо аналізу пригодницько-шкільної повісті дав підставу О. Будугай заявити про те, що «такий підхід у визначенні повісті як жанру в галузі дитячої літератури не спрацьовує», адже у творах для

[†] У списку використаних джерел названо 253 позиції.

дітей саме у «розв'язці» письменники найчастіше роблять «висновки» з приводу порушених ними тих чи інших проблем. А відсутність розв'язки (є і такі твори) свідчить про те, наголошує дослідниця, що «автор повісті порушив таку складну проблему», на яку не зміг дати вичерпної відповіді в аспекті її вирішення. Як приклад, згадує повість «Зуйка-шибайголова» В. Рачіцкаса, у якій показана складна проблема алкогольної залежності матері й занедбаності її дитини [1, с. 14]. Попри те, О. Будугай усе-таки найбільше заімпонувало дослідження авторитетної львівської дослідниці Н. Копистянської «Жанр, жанрова система у просторі літературознавства» [4], на яке й спирається у своїй дисертації/монографії, зокрема на її трактування взаємозв'язку хронотопу–жанру–жанрової системи і навпаки.

У пригодницько-шкільній повісті, твердить О. Будугай, саме хронотоп школи є «найвагомим жанротворчим компонентом» [1, с. 16]. Із чотирьох умовно виділених Н. Копистянською взаємозумовлених сфер «жанрової» спіралі, О. Будугай імплементує у своїй роботі сферу третю, а саме: жанр – це поняття, що враховує специфіку конкретної національної літератури (чеська романтична балада, українська пригодницько-шкільна повість і т. д.).

О. Будугай обґрунтовує наявність жанрового різновиду «пригодницько-шкільна повість» тим, що дитячі письменники змушені були йти шляхом компромісу між ідеологічною заангажованістю мистецтва тоталітарного періоду й бажанням авторів показати загальнолюдські цінності у творах для дітей, усебічно розкрити світ дитинства. Досліджуючи прозу О. Огульчанського, А. Давидова, Б. Комара, М. Трублаїні та ін. в контексті дитячої літератури, О. Будугай вдало виокремила найхарактерніші жанрові особливості пригодницько-шкільної повісті 1960–1980-х років, яку розглянула в параметрах онтології, епістемології та в діалогічних зв'язках з добою. Фактично вперше в українському літературознавстві запропоновано визначення генологічного терміну «пригодницько-шкільна повість», указано на відмінність

між пригодницько-шкільною повістю та канікулярною повістю. Пригодницько-шкільну повість О. Будугай вважає жанровим різновидом повісті як такої, тобто вона є епічним твором середньої жанрової форми, який посідає проміжне місце між романом і оповіданням, має або наскрізний динамічний сюжет із життя школярів, або змальовує ряд послідовних пригод школярів, об'єднаних за принципом нанизування. Якщо дія твору відбувається під час канікул, а школярі при цьому не втрачають зв'язків із навчальним закладом, то таку повість зачисляє до пригодницько-шкільної, а не до канікулярної. Цю різницю О. Будугай вдало розкриває на прикладі зіставлення пригодницької канікулярної повісті вірменського прозаїка К. Симоняна «До побачення, Натанаєле!» та цілої низки проаналізованих пригодницько-шкільних повістей для дітей вітчизняних і зарубіжних авторів. Авторка монографії доречно виокремила найхарактерніші жанрові особливості пригодницько-шкільних повістей: проілюструвала вплив пригодницького елемента на фабулу, композицію проаналізованих творів та на специфіку розгортання сюжету, дала тлумачення терміна «пригода», показала різницю між термінами «авантюрний» та «пригодницький».

Окрім цього, дисертація/монографія О. Будугай вирізняється ще й тим, що тут широко використано матеріали з історії літератури, педагогіки, вікової психології, історії України, етнопсихології, методики викладання літератури, соціології, що сприяло глибшому розкриттю обраної теми, отож є по суті інтердисциплінарною. Про це свідчать і згадані вище другий та третій підрозділи першого розділу дисертації/монографії, у яких авторка дослідження з'ясовує «точки перетину» пригодницько-шкільної повісті з найважливішими складовими педагогічної науки: освітою, навчанням, розвитком та вихованням дитини. Залучаючи для аналізу тексти української та світової літератур, О. Будугай вдало розкриває діалогічні зв'язки автора й адресата твору, учителя та учня як «двох важливих суб'єктів інтегративного процесу «учіння-навчання», показує оту специфіку

взаємозв'язку мистецтва слова й педагогіки [1, с. 35]. Відстежуючи тенденції подальшого розвитку цього жанру в дитячій літературі (українській та світовій, що дуже важливо!), О. Будугай доходить висновку, що адресата українських повістей про школу вже не задовольняли «плакатність, дидактична однозначність», на чому свого часу акцентував і авторитетний дослідник дитячої літератури С. Іванюк. Об'єктивні реалії вимагали від авторів «органічного поєднання у творах про школярів різних боків їхньої діяльності, включаючи й відпочинок» [1, с. 38]. Відомо, що В. Сухомлинський практикував для шестирічок уроки мислення на лоні природи, адже свого часу ще І. Павлов, зауважує О. Будугай, наголошував на тому, що природа є найкращим відпочинком для дорослої людини, а дитина взагалі стає більш розкутою, розкриває краще свої здібності та риси характеру. У цьому контексті доречно згадано романтика, мандрівника, дитячого письменника М. Трублаїні, який неодноразово бував з дітьми в різних туристичних походах та експедиціях.

Таке виховання природою майстерно розкрито у творах письменника, бердянського учителя історії, знавця флори і фауни Приазов'я Олексія Огульчанського. Саме під його керівництвом юні гуртківці Бердянського палацу піонерів знайшли на березі Азовського моря кістки південного слона, що жив у тутешньому краї ще задовго до мамонтів – понад мільйон років тому. Ця документальна історія лягла в основу повісті «Вітрів Кут» (1959), пригодницький сюжет якої «тримав інтригу», про що свого часу писали Гр. Тютюнник та Л. Залата. Аби показати неабияке пізнавальне та виховне значення твору, О. Будугай аналізує «подібні» повісті І. Сенченка «Діамантовий берег», Б. Комара «Диваки», О. Гончара «Бригантина» й доходить висновку, що українську пригодницько-шкільну повість 1960–80-х років «доцільно розглядати саме в діалогічних зв'язках з педагогікою, віковою психологією та іншими галузями гуманітарної сфери» і не можна розцінювати як «суто розважальну», оскільки «поглиблює розуміння складного процесу навчання й виховання школярів» [1, с. 45].

Мовлячи про аксіологічні параметри пригодницько-шкільних повістей (аналізові передую розлогий виклад сутності аксіології як такої, а в літературознавстві та мистецтвознавстві як вчення про художні цінності) не лише заявлених українських авторів, а й зарубіжних, зокрема А. Лукса «Нічна коректура», К. Нестлінгер «Ми не боїмося огіркового короля», В. Рачіцкаса «Зуйка-шибайголова», З. Ергле «Операція “Бідон”», Б. Сокпакбасва «Зовуть мене Кож?», О. Будугай акцентує увагу на гуманістичній спрямованості цих творів, на проблемі християнських цінностей у житті людини, її моральних переконань та принципів, зокрема вірності правді, любові до рідної землі, на родовій пам'яті, повазі до батьків та родини як явища соціуму [1, с. 54].

Другий розділ дисертації О. Будугай «Жанрова специфіка пригодницько-шкільних повістей» об'єднує три підрозділи: «Вплив пригодницького елемента на композицію, сюжет і фабулу творів», «Втілення рис української ментальності в ідейному змісті повістей» та «Хронотопічні та мовностильові особливості повістей». Зауваживши, що наявність «пригоди» по-особливому впливає на композицію, фабулу, сюжет повісті, авторка праці у згаданому розділі аналізує твори О. Огульчанського, Б. Комара та Б. Давидова на світоглядному, образному, композиційно-сюжетному та мовностилістичному рівнях. Наголошуючи на тому, що саме пригода є визначальним маркером пригодницько-шкільної повісті та зважаючи на розмисли літературознавців із приводу важливої «ролі пригодницького первня» (Ю. Попов), О. Будугай зауважує, що на відміну від роману пригодницько-шкільній повісті притаманні динамізм, неочікуваність розв'язки, оскільки «пригодницький елемент» власне і «вносить свої корективи і нівелює статичні складники жанру» [1, с. 57]. Згаданий попереду вчений Ю. Попов простежив функцію пригоди в романах різних епох, різних літературних напрямів, вона, пригода, мала свої особливості в античній літературі, лицарському, шахрайському романі, у добу просвітництва та роман-

тизму. Саме пригода, вважає дослідник, надавала письменникові можливість розкрити поведінку людини, проаналізувати її психічний стан, розкрити складності та суперечності людського буття як такого. Припасовуючи ці теоретичні висліди до пригодницько-шкільної повісті, авторка праці зауважує, що ця повість, як і вся тогочасна література, творилася в руслі соцреалізму, а тому пригода служила насамперед «засобом розкриття особливостей поведінки дітей і дорослих в несподіваних ситуаціях, складних соціальних умовах» [1, с. 58]. Герої пригодницько-шкільної повісті, наголошує О. Будугай, існуючи у вирі життя класу, школи, все-таки «рідко перебували у гармонії» зі шкільним життям, а тому й робили вибір між тим, що проповідувала радянська школа, та тим, що цікавило саме їх. Тому події тут напрочуд тісно, підкреслює дослідниця, «переплітаються зі змалюванням внутрішнього світу персонажів» [1, с. 58]. Докладно проаналізувавши твори українських і зарубіжних дитячих письменників саме під кутом зору присутності мотиву таємничості (найбільш виразна жанрова ознака пригодницько-шкільної повісті), О. Будугай умовно окреслює три типи «пригод» у залежності від того, як герої того чи іншого твору ставляться до подій, свідками яких є самі: **пригода-несподіванка, пригода-поневірвання, пригода-розвага**. Усі ці три різновиди пригод докладно розкрито на матеріалі повістей О. Огульчанського, Б. Комара, Б. Давидова, І. Сенченка, В. Нестайка, А. Лукса, З. Ергле та ін. Підсумовуючи свій аналіз, авторка доходить висновку, що саме пригоди «виступають каталізатором дії у прозі для дітей, вносять у сюжет елементи таємничості, інтригують» читача [1, с. 66].

Цікавими є спостереження О. Будугай щодо наявності у пригодницько-шкільній повісті рис української ментальності, роздуми над проблемами духовності в тогочасній літературі, і дитячій зокрема. Беручи до уваги міркування з цього приводу літературознавців Н. Копистянської, І. Денисюка, В. Панченка та ін., авторка дослідження стверджує, що у пригодницько-

шкільній повісті попри наявні ідеологічні нашарування тоталітарного часу все-таки «чітко простежуються різні прояви» національної ментальності, які особливо яскраво розкрито у повістях В. Фіялка «Лопушаний Король» та Б. Комара «Диваки». Питання моралі, зокрема й екологічної (особливо актуальної в нашу добу), завжди привертало увагу дитячих письменників, Як правдиво наголошує О. Будугай, у 60–80-і роки минулого століття годі було «знайти прямі заклики до читачів вірити в Бога, плекати душу в душі загальнолюдських цінностей» [1, с. 73], однак, як писав про це й С. Іванюк, письменники таки «намагалися говорити з дітьми про вічні, загальнолюдські проблеми» (дехто відверто, інші шляхом метафоризації) і тим самим протистояли «загальній тенденції до пригнічення особистості, нівелювання людського в людині» [3, с. 61], утверджували у своїх творах перевагу добра над злом. Так чинили й дитячі прозаїки О. Огульчанський, Б. Комаров, А. Давидов, які в тогочасних умовах через вчинки героїв намагалися формувати у дитячих душах милосердя до всього живого, доброту, любов до ближнього, пошану до батьків, повагу до старших та друзів. Вдячним у цьому плані, стверджує дослідниця, був світ природи, дуже близький дитині, а жанр пригодницько-шкільної повісті відкривав оті «широкі можливості для яскравого показу багатства й краси рідної природи» [1, с. 74]. Скарби природи та їх примноження були в центрі письменницької уваги бердянця О. Огульчанського, твори якого під цим кутом зору О. Будугай аналізує майстерно та всебічно.

Обшир залучених для аналізу повістей дитячих письменників сприяв тому, що авторка монографії простежує і розвиток сковородинської ідеї «сродної праці». Зрозуміло, що кожна дитина має своє «бачення» тої чи іншої професії й «будує» його на прикладі діяльності своїх батьків, рідних і т. д. Так, наприклад, герой повісті «Вітрів Кут» О. Огульчанського семикласник Василько Збадуто, залюблений у морську стихію, ще з раннього дитинства перейняв любов до моря від свого дідуся, який захоплював свого онука цікавими оповідями

про неписані морські правила. У результаті аналізу творів О. Огульчанського, А. Давидова авторка монографії доречно твердить, що саме «на лоні природи діти розкриваються якнайповніше», про що вже згадувалося попередю.

Не можна оминати й того факту, як скрупульозно, зі знанням справи О. Будугай досліджує хронотопічні та мовностильові особливості пригодницько-шкільних повістей, обраних як об'єкт вивчення: О. Огульчанського «Як сплять дельфіни», Б. Комара «Бджолиний мед», А. Давидова «Голубий патруль». У підсумку дослідниця наголошує на їхніх спільних хронотопічних особливостях, а саме: використання письменниками лінійного часу, зіставлення хронотопу доби й особистого хронотопу юного героя; мовностильові особливості пов'язані з переважанням дії над описом, їм притаманний динамізм оповіді [1, с. 107].

Третій, останній розділ дисертації/ монографії О. Будугай «Моральні цінності й психологічна самотність героїв та адресатів досліджуваних повістей» має два підрозділи: «Особливості характеротворення героїв» та «Діалог юних ровесників: героя та адресата повістей» (кожен із них містить по два тематичні підрозділи).

Героїв-дорослих, які, зрозуміло, є у пригодницько-шкільній повісті, О. Будугай умовно групує у три типи: 1) педагоги, науковці та інші наставники; 2) батьки та інші старші родичі школярів; 3) сусіди та сторонні люди. Відповідно до озвученої «класифікації» О. Будугай наголошує на тому, що у повістях А. Давидова переважають герої-дорослі першого «класу», тоді як у творах О. Огульчанського та Б. Комара живуть представники всіх трьох. До того ж у А. Давидова вони показані переважно в негативному світлі, а от, скажімо, О. Огульчанський змалював своїх героїв з реальних прототипів. Щодо змалювання образів дітей, то головним здобутком О. Огульчанського як дитячого письменника, твердить О. Будугай, було те, що перед нами постають переважно хлопці 6–7 класів, кмітливі, жваві, майстерні на всілякі витівки, любителі гумору. Вони показані

як особистості, що захоплені цікавою справою краєзнавчого пошуку.

У третьому розділі О. Будугай торкається й проблеми читацьких інтересів, зазначаючи з ностальгією, що сучасні діти читають набагато менше, аніж їхні ровесники 60–80-х рр. ХХ ст., однак більшість із них усе-таки віддає перевагу творам пригодницьким. Цікавим та пізнавальним є підрозділ дисертації, у якому йдеться про рецепцію пригодницько-шкільної повісті читачем ХХІ ст. Авторка залучає архівні матеріали, соціологічні опитування, праці науковців з даної проблематики. Нинішньому читачеві не зовсім зрозумілим видається збирання усім класом макулатури, проведення суботників та недільників, виконання без оплати громадських робіт, робота в колгоспі, шкільних майстернях і т. д. Усе це було скероване тоді на виховання громадянина-колективіста, а не яскравої особистості. Тому зрозумілим є критичне сприйняття, твердить О. Будугай, змальованих подій у пригодницько-шкільних повістях, зокрема проблеми взаємин особи й колективу, підлітка та дорослого, учителя та учня.

У «Висновках» О. Будугай сконденсовано фіксує ті найважливіші думки, до яких дійшла у процесі студіювання пригодницько-шкільної повісті 60–80-х рр. ХХ ст., узагальнивши, що ці повісті є самотнім явищем, яке варто розглядати в діалогічних зв'язках з педагогікою, віковою психологією та іншими галузями гуманітаристики, у тому числі й іншими національними літературами.

Монографія О. Будугай про пригодницько-шкільну повість породжує інтерес і в тому аспекті, чи матиме вона, ця повість, шанс залишитися в колі дитячого читання юних українців нині та в майбутньому? Зрозуміло, що сучасне покоління школярів живе в зовсім іншому світі, особливо в умовах російсько-української війни, та водночас має рацію дослідниця і в тому, що пригодницький елемент не втратив своєї актуальності, а школа залишається важливою частиною життя дитини. Отож,

зауважує О. Будугай, пригодницько-шкільна повість може виконувати роль морального орієнтира в житті підлітка, а тому має своє майбутнє. Прикладом цього є твори В. Нестайка, Л. Ворониної, М. Павленко, М. Дяченко та С. Дяченка та ін. Про таку тенденцію свідчать і сучасні соціологічні опитування.

Треба наголосити й на тому, що О. Будугай ввела в науковий обіг чимало невідомих документів та фактів, що збереглися в сімейних, музейних архівах, архівах дитячих видавництв. На підставі аналізу цих матеріалів уточнено деякі факти життя і творчості дитячих письменників, висвітлено історію написання та видання маловідомих повістей, їх роль у тогочасному літературному процесі. У підсумку це дало змогу авторці відтворити об'єктивний портрет творчих постатей О. Огульчанського, Б. Комара, А. Давидова.

Література

1. Будугай О. Д. Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960–1980-х років: монографія. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. 160 с.
2. Денисюк І. Невичерпність атома: зб. наук. праць. Львів : ВПЦ Львів. Ун-ту, 2001. 319 с.
3. Іванюк С. С. Адресат – майбутнє: герой і концепція адресата української радянської прози для дітей (1917–1941): монографія. Київ : Наукова думка, 1990. 128 с.
4. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства: монографія. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.

*Козубенко Леонід,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної
літератури та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

**ПОТРАКТУВАННЯ ОБРАЗІВ ДОРОСЛИХ
У ПРИГОДНИЦЬКО-ШКІЛЬНИХ
ПОВІСТЯХ 1960 – 1980-х РОКІВ У НАУКОВОМУ
ДОРОбКУ ОЛЬГИ БУДУГАЙ**

Проблема жанрових особливостей пригодницько-шкільних повістей 1960 – 1980-х років знайшла яскраве відображення в дисертації О. Д. Будугай на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а також – у багатьох її наукових публікаціях

У цих працях авторка, зокрема, зазначає, що в полі зору дитячого письменника перш за все перебуває юний герой. Але він тісно взаємодіє з дорослими, сам прагне швидше подорослішати і стати самостійною особистістю. Передовсім дитина спілкується з батьками й учителями. В. Сухомлинський підкреслював: «Історія поклала на батьків головну відповідальність за виховання власних дітей, організацію життя родини, визначивши їх як найперших і незамінних вихователів у житті кожної людини» [6, с. 100]. Широкий показ життя школярів неможливий і без заглиблення в тонкощі взаємин учнів і педагогів.

Як зазначає Ольга Будугай, період 1960 – 1980-х років можна вважати часом утвердження шкільної повісті в українській літературі. Дитячу прозу та її героїв досліджували Г. Бандура, Р. Бойцун, В. Дончик, А. Гурбанська, М. Жулинський,

С. Іванюк, П. Кириченко, Л. Кіліченко, В. Костюченко, В. Моренець, І. Мотяшов, В. Неділько, Р. Павлик, Г. Сивокінь, М. Сиротюк, М. Слабошпицький, В. Фащенко, А. Шпиталь та інші науковці. Утілений у дослідженні О.Д. Будугай [1] підхід до аналізу прози 1960 – 1980-х років суголосний виховним концептам теорій Я. А. Коменського, В. Сухомлинського, Г. Ващенко, принципам деонтології, етнопедагогіки, родинної педагогіки.

Кожний дитячий прозаїк творить характери представників старших поколінь, враховуючи здобутки етнопедагогіки та власний досвід, орієнтуючись на свій ідейний задум. Образи дорослих у пригодницько-шкільній повісті несуть важливе ідейне навантаження. «Історико-педагогічний досвід показав, що справжнє шкільництво ґрунтується на супрязі наукової педагогіки з педагогікою народною» [5, с. 215]. Для прикладу О. Д. Будугай звертається до аналізу образів дорослих персонажів повістей зазначеного періоду українських прозаїків А. Давидова, О. Огульчанського, В. Фіялка, В. Рачіцкаса, Б. Комара [1].

Про батьків та інших родичів школярів А. Давидов згадує у повістях принагідно, виняток становлять випадки, коли батьками героїв є науковці-біологи. Автор найчастіше змальовує керівників гуртків юних дослідників природи, науковців, егерів, яких називає тільки на ім'я й по батькові. Ці дорослі організують роботу експедицій, дотримуючись чіткої дисципліни, багато розповідають школярам про таємниці природи. Вони вчать правильно паспортизувати знайдені експонати майбутніх колекцій, науково грамотно зафіксувати й зберігати все почуте, побачене в процесі природодослідної діяльності. Такі дорослі є взірцем дисциплінованості та ерудованості, уміють добре організувати дитячий колектив, мають досвід красназавчо-туристичної роботи, вчать дітей виживати в екстремальній ситуації в дикій природі, не завдаючи їй шкоди. У розділі «Вегетаріанці» повісті «Катамаран» учений Анатолій Борисович, який розшукує збережені в природі ареали цінного

моллюска перлової скойки, приготував дочці Вірі, її друзям Пилипкові, Ігореві й Олегу салат із молодила, заячої капусти, мишачого часнику, огіркової трави, кульбаби й рослини гусячі лапки; наварив солодких пагонів рогози; спік хліб із борошна з гусячої лапки й рогози. Не кожний дорослий знає про харчові резерви дикої флори України й використовує ці теоретичні знання.

Дорослих із повістей А. Давидова хочеться наслідувати, брати з них приклад. Але вони часто нагадують одного типового вірцевого педагога. На думку О. Д. Будугай [1], ці персонажі мало індивідуалізовані. Власне відрізняються тільки іменами та сферою вузького наукового зацікавлення. Автор свідомо не загострює увагу на чомусь особистому. Навіть їхнє мовлення нагадує уривки текстів з підручника біології, оскільки насичене термінами з вузьких дисциплін (конхіології, орнітології, ентомології тощо). Але ці образи правдиво й переконливо показують життя типового біолога-науковця, яким був сам автор. Увага письменника та його дорослих персонажів більше прикута до світу природи, а не людини. Проте ця вихована зусиллями дорослих любов до природи робить школярів людянішими, відповідальнішими за свої вчинки. Такі дорослі зацікавлюють не кожного читача, а того, хто має чітко сформований інтерес до природничих наук, вони допомагають молодим дослідникам правильно обрати собі майбутній фах природознавця. Дорослі в повістях А. Давидова рідко виступають у негативному світлі. Виняток складають браконьєри, з якими ведуть боротьбу працівники природоохоронних інстанцій та юннати. Таким героям автор навіть не дає імен, обмежується прізвиськом чи якоюсь характерною ознакою (наприклад, червонопикий браконьєр із повісті «Не так вже й тісно на землі»). Це підкреслює негативне ставлення письменника до нищителів усього живого.

На відміну від А. Давидова, О. Огульчанський виводить цілу плеяду різноманітних образів дорослих. Серед них немає

абсолютно ідеальних, але в характері кожного з них читачі можуть запозичити щось цінне. Ці образи розкриваються в уяві читача не відразу, вони подаються в розвитку. Письменник активно вдається до засобів індивідуалізації героїв, наділяє їх різними життєвими уподобаннями, звичками, рисами зовнішності, якостями характеру, особливостями мовлення. Така художня манера, як зазначає О. Д. Будугай [1], сприяє вихованню спостережливості, дає дітям поняття про багатомірність, неоднозначність вдачі кожної особистості, навчає бути уважним, цінувати індивідуальність.

У повісті О. Огульчанського «Жаб'ячий цар» автор виразно показує тісну взаємодію представників різних поколінь. На прикладі еволюції стосунків удови тітки Марфи та її сусіди – школяра Олекси – письменник ілюструє діалог дитинства й зрілого віку. Спочатку читач з деякою неприязню сприймає цю крикливу жінку на прізвисько Талалайчиха, яка часто сварить свого півня Гусара, лає козу. Справжні, глибинні якості на перший погляд неприємної людини автор показує через ніжне Марфине ставлення до груші, що серед тітчиного подвір'я росла одна. Жінка називала її рідною сестричкою, бо її батько посадив грушу саме у Марфин день народження. У квітні груша пишно цвіла, «ставала схожа на білу пухнасту хмарину», а тітка святкувала їхній спільний день народження [4, с. 104].

У ставленні Марфи до груші автор розкриває позитивні риси характеру героїні. У свій день народження «ще на світанку вона приносила з Далекої криниці смачної джерельної води, поливала грушу і голосно приказувала: “Пий, сестро, водицю з Далекої криниці. Це мій тобі дарунок на сьогоднішнім нашім з тобою святі”» [4, с. 105].

Таке шанобливе ставлення до дерева є свідченням закладених прашурами і виплеканих рідними батьками героїні особливостей українського світогляду – антеїзму, кордоцентризму. Свою долю героїня зіставляє із життям улюбленого дерева. Іменинниця ставила під грушею стіл, накритий білою скатеркою, а на столі –

пиріжки, мед, грушевий узвар у кухликах. «Сама тітка ставала у ці дні невпізнанна: неговірка і трохи сумовита. У святковій білій сукні сиділа вона поруч зі своєю сестричкою-красунею... На вітання тітка Марфа чемно кланялась і відповідала одне і те ж: “Спасибі вам, добрі люди, дорогі мої односельці. Ми щасливі з моєю зеленою сестричкою”» [4, с. 105]. Улюблену тітчину грушу вподобала сорока і почала вити на дереві гніздо й насиджувати яйця. Тітка Марфа хотіла зруйнувати гніздо рогачем, щоб сорока не забруднювала грушу. Але потім пожаліла «птаху-матір».

Після того, як сорока загинула у двобої зі щуром, Талалайчиха сама почала годувати сороченят кашею. Коли тітці доводилося йти працювати на ферму, вона просила Олексу давати їжу пташенятам. Марфине людяне ставлення до живої природи показало не тільки сусідським дітям, але й іншим односельцям кращі риси її вдачі. Тітка Марфа багато в чому нагадує звичайну сільську жінку, наділену багатьма типовими рисами: добротою, працелюбністю, спостережливістю, допитливістю тощо. До індивідуальних рис характеру можна віднести наполегливість у досягненні мети, непосидючість, галасливість, жалісливість, які письменник розкрив завдяки засобам індивідуалізації, через портрет героїні, її дії та колоритну мову.

У повісті О. Огульчанського «Знахідка на все життя» хлопчик Славко контактує з такими дорослими: рідним дідом Опанасом Сіроштаном, селекціонером Іваном Федоровичем, бригадиром дядьком Коко (Костем Костьовичем), водієм-вусанем дядьком Юхимом, дідом Софроном-чучельником, «пострахом усіх розбишак» прибиральницею тіткою Веклою, директором школи Остапом Івановичем, фізруком Степаном Омеляновичем, агрономом Іваном Івановичем, куховаркою тракторної бригади тіткою Галиною, художником Панасом Петренком, головою колгоспу Василем Яковичем, дядьком Рудим Семеном. Кожен із цих персонажів додає творіві своєрідності. Автор часто

вдається до засобів гумору, це видно навіть з імен та смішних прізвисьок дорослих (дядько Коко). Особливо важливим для формування характеру онука є вплив діда Опанаса. Найперша його вимога – доводити розпочату справу до кінця, не піддаватися зневірі в разі тимчасових негараздів – допомагає хлопцеві витримати низку випробувань.

У прозі для дітей, як наголошує О. Д. Будугай [1], особливе моральне значення припадає на образи дідусів й бабусь. Не випадково народна педагогіка потверджує, що для батьків їхня дитина – це остання лялька, а для дідів та бабусь – перша справжня дитина. Накопичивши особливо цінний досвід, ці дорослі підбирають оптимальні шляхи його передавання юній зміні. Матері й батьки заклопотані роботою, мають менше часу для спілкування з дітьми, їм інколи бракує досвіду у вирішенні складних морально-етичних питань. Вони частіше виконують функції матеріального забезпечення дитини, контролю її поведінки. У їхньому ставленні до дітей проглядається більше категоричності, суворості, вимогливості. Дідусі й бабусі здатні віддати онукам максимум лагідності, уваги, більш гнучкі й делікатні у поводженні з ними. М. Стельмахович констатує, що «за добрими народними традиціями, активними вихователями дитини є всі інші члени родини – бабуся, дідусь, сестри і брати. Поведінка кожного з них впливає на формування характеру дитини. Особливо вагомий вклад у виховання дітей вносять представники старшого покоління – бабуся і дідусь. У душах онуків вони на все життя залишають помітний слід» [5, с. 112].

О. Будугай наводить такий приклад [1]: літературні редактори видавництва зауважували О. Огульчанському, що в його творах зустрічається багато дідів (наприклад, редактор Л. Залата в рецензії на рукопис повісті «Скіфське джерело»). Відповіддю на цей закид може служити факт, що письменник дуже виважено підходив до таких образів і прототипами їх служили реальні неординарні особистості, з якими автор тісно спілкувався, набував досвіду. Як активний збирач краєзнавчого

матеріалу О. Огульчанський звик спілкуватися з бувалими людьми старшого покоління. Тому образи досвідчених дорослих поважного віку в його творах є виправданим явищем.

Образи дорослих письменник змальовував з реальних прототипів краєзнавців Приазов'я. Він додавав до рукописів повістей у видавництва листи з поясненням ходу реальних подій та іменами земляків-краєзнавців, які надихнули його на написання твору. Як зазначає О. Будугай, для сучасного читача знайомство з такими персонажами є особливо цінним, оскільки зараз діти й онуки мешкають здебільшого окремо від найстарших родичів, бачать їх епізодично. Онуки мають менше можливостей переймати багатий досвід бабусь і дідусів.

Дід Сметана, герой пригодницько-шкільної повісті В. Фіялка «Лопушаний Король» виступає як яскравий носій етнопедагогіки. Свою життєву мудрість він передає найперше власним прикладом. Не випадково все село приходить на його похорон. Герой повісті Федько робить висновок, що цей дід був видатною людиною. Батько Федька згоден з думкою сина. Федько любить цього нерідного йому дідуся за майстерну гру на сопілці, вважає його «композитором». У степу за три версти від рідного села він зустрів діда Сметану, який грав сам для себе журливих мелодій. У розмові з ним хлопець дізнався, що дідуся часто йде в степ пограти на самоті. Ця деталь підкреслює схильність українців до свободи, свідчить про такі якості, як емоційність, антеїзм. Дід Сметана вчить хлопчика говорити тільки правду, годує його, ділячи навпіл їжу, яку прихопив із собою в дорогу. Федька зацікавила така його поведінка. «...Діду, а чому ви все навпіл розрізуєте? – запитав Федько. Адже я ще малий... – Малий чи ні, а так уже йдеться у нашого народу... – Звичка така, чи що? – Давня звичка, синку...» [7, с. 19]. Без зайвого моралізаторства літня людина показала дитині приклад подільчivosti, доброти.

Що стосується рідних батьків хлопчика, то їхнє ставлення до дитини не зовсім стандартне. Якщо в більшості творів татусі

виступають суворішими й вимогливішими до дітей, аніж матері, то в сім'ї Федька ситуація протилежна. Хлопчик любить і шанує батька, який поважає особистість сина і прагне зрозуміти й підтримати його, але боїться матері, яка постійно сварить і б'є сина за двійки, принижує, не вірить у його здібності. У сім'ї немає єдності вимог до дитини, порушено один із найважливіших принципів педагогіки. Федько зростає в атмосфері різного ставлення до нього з боку старших, по-різному сприймає хлопець кожного з батьків. Автор підкреслює, що в обличчі батька для сина кожна рисочка була дуже дорога. Хоча брови в батька були трохи кошлаті, зате під ними завжди усміхалися доброю усмішкою очі. Щоразу, коли мати лаяла хлопця, батько заступався за нього. «Що й казати, таким татком можна тільки пишатися, – думав Федько. – А от мати... Не те що вона сердита, вона славна теж і не хоче йому лихого, проте так часто гримає... Ніколи не поспівчуває, як він чого накоїть або коли одержить двійку. Мати в таких випадках відразу ж хапається за лозину» [7, с. 44]. Справедливий і вимогливий учитель Іван Гнатович, Федькові однокласники Люба та Андрійко допомогли школяреві в навчанні.

Проблеми у стосунках з батьками, підкреслює О. Будугай, стають важливим мотивом низки повістей. Письменники не замовчують такого явища, коли в повсякденні батьки бувають далеко не зразковими людьми. З п'ятикою свого батька не може змиритися й герой повісті Б. Комара «Диваки» Сашко, бореться за нього. З такими сторінками творів пов'язані випробування персонажів. У повісті литовського прозаїка В. Рачіцкаса «Зуйка-шибайголова» мова йде про п'ятикласника Рімаса Зуйку, чий батько загинув у катастрофі, а мати спилася. Її алкоголізм отруїв життя розумному й доброму хлопцеві.

У творі Б. Комара «Диваки» особливе художнє навантаження несе образ дідуся Артема – досвідченого колгоспного садівника. Дідусь Артем не лише вчить школярів доглядати за деревами, а й розкриває красу рідної природи, зокрема

солов'їного співу. Як зазначає О. Будугай [1], одна із найбільш вдалих сцен повісті змальована саме в розділі «Солов'ї». Гурт школярів разом з онуком дідуса Артема Сашком прибуває на острів, де влітку випасають колгоспний табун. Вони допомагають доглядати розділених ще весною між учнями-хлопцями «підшефних» лошат.

Дідусь Артем будить хлопців рано-вранці і веде послухати співи солов'їв. При цьому вчить їх розрізняти різні голоси птахів і розповідає, як він цілий рік учив співати молодого солов'я, поміщаючи біля його клітки інших співучих пташок. Цього солов'я-«бойовика», який дуже добре навчився співати, він випустив на волю на острові, щоб його спів наслідувала солов'їна молодь. На хлопців, які прослухали того ранку справжній солов'їний концерт, спів птахів справив незабутнє враження: «...солов'ї розспівалися так, що лісок аж лящав од їхнього співу. Здавалося, кожна гілочка, листочок, травинка, саме повітря дзвеніли чарівним щебетанням. Всі інші птахи мовчали, ніби соромилися вступати в змагання з цими неперевершеними співаками» [2, с. 124]. Цей наповнений слуховими і зоровими образами пейзаж показує читачеві силу гармонії, якої досягає людина, прагнучи берегти все живе і передати його неушкодженим у спадок дітям.

В. Моренець порівнює образ дідуса Артема, а також діда Кузьми із повісті Б. Комара «Поворотний круг» з образами Савки й Платона із Довженкового оповідання «Ніч перед боєм». «Етичний максималізм героїв Бориса Комара в принципі зрозумілий і співзвучний всеможному дитячому баченню світу, виходить далеко за якісь певні вікові межі. Він – із соціальної свідомості, із самої етики нашого народу, його вікових героїчних традицій. Тому не раз письменник підноситься над дитячим світосприйманням своїх героїв, так би мовити, вивисує його і переходить етичну поліфонію великого звучання» [3, с. 9]. У розділі «Не наробився» автор змальовує сцену прощання з усією родиною вже помираючого дідуса Артема.

Його слова лунають і як остання сповідь, і як підсумок життя, і як заповіт нащадкам:

« – Дивлюся оце на вас, діти, і не печаль-журба ятрить моє серце, а радість гріє його. Бо нема в нашому роді ні лежнів, ні злодіїв, ні облудників. Жоден не вбивав, не крав і не ошукував. Не грішні ми перед людьми й перед землею... Усе, що в нас є, надбали своїми руками, – і він виставив, як свідків, сухі спрацьовані руки. – Та найдорожчий маєте скарб – добру душу. Живіть отак і далі в злагоді й мирі» [2, с. 135]. Ці слова стали онукові камертоном його духовного життя.

На думку О. Будугай [1], героїв-дорослих у пригодницько-шкільних повістях можна умовно розділити на три типи: 1). Педагоги, науковці та інші представники, організують навчання й дослідницьку роботу школярів. Вони керуються у своїй діяльності новими досягненнями науки, прагнуть крокувати в ногу з часом і захочують до цього учнів. 2). Батьки та інші старші родичі школярів. Для дитини батько й мати є взірцями поведінки дорослої людини в соціумі, а представники найстаршого покоління – носіями етнопедagogіки. 3). Сусіди та сторонні щодо дитини дають поради, оцінюють поведінку та успіхи дитини. Можуть бути як доброзичливими, так і байдужими чи ворожими до юних героїв.

Отже, доходить висновку О. Будугай [1], у повістях А. Давидова найбільше зустрічається дорослих героїв-науковців та педагогів, тоді як у творах О. Огульчанського, Б. Комара, В. Фіялка спостерігаються різні типи дорослих. Прототипами образів творів О. Огульчанського часто служили реальні красназвці зрілого віку. Б. Комар та В. Рачіцкас порушили дуже актуальну й на сьогодні проблему алкогольної залежності батьків і пов'язаного з нею дитячого горя. Б. Комар уміє заглибитися у психологію дорослої людини, але показує її настільки, наскільки це здатна сприйняти дитина. Його герої не тільки зазнають веселих пригод, а й переймаються турботами, переживають драматичні моменти життя, вирішують складні проблеми. Одним

із найвагоміших ідейних здобутків дитячих письменників, які вводять у канву пригодницько-шкільної повісті позитивні образи дорослих, є розкриття ідеї тяглості, наступності поколінь, невмирущості національних духовних надбань. Щодо негативних персонажів дорослих, з якими доводиться мати справу дитині, вони спонукають її до пошуків виходу зі складних життєвих ситуацій. Поведінка підлітків є результатом впливу на їхню свідомість цілого ряду чинників. Приклад дорослих – один із найвагоміших серед них. О. Д. Будугай зробила внесок у вітчизняне літературознавство, проаналізувавши низку повістей для дітей, зокрема дослідивши образи дорослих у їхніх стосунках з юними героями творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О.Д. Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960-1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А.Давидов) [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2007. 213 с.
2. Комар Б.П. Вибрані твори : В 2-х т. Київ : Веселка, 1988.
3. Моренець В.М. Світ у зав'язі. *Комар Б.П. Вибрані твори: у 2-х т.* Київ : Веселка, 1988. Т. 1. С. 5 – 12.
4. Огульчанський О. Скарб Солоного лиману: Повісті. Київ : Веселка, 1986. 198 с.
5. Стельмахович М. Українська народна педагогіка: Навчально-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 5. 639 с.
7. Фіялко В.С. Лопушаний Король: Повість. Київ : Веселка, 1964. 131 с.

*Литвиненко Сергій,
філолог, військовий
(Україна)*

«СВЯТКОВИЙ ВІНОК» УКРАЇНСЬКИМ ДІТЯМ ВІД ОЛЬГИ БУДУГАЙ[‡]

Однією з рис сучасного суспільного життя безумовно можна назвати високу інформативність. Переконаливою ознакою цього є високий рівень адаптивності зовсім юних дітей до продуктів новітніх технологій. Думка відомого французького письменника Віктора Гюго «Одне витісняє інше» точно прикладається до нашої з вами сучасності.

Щоправда класик мав на увазі книгу як новітнє явище, що витісняє активний контакт людини з архітектурою, а сьогодні бачимо, як медіапростір з можливістю занурення в нього за допомогою безлічі електронних пристроїв упевнено витісняє друковане слово.

Детальний розгляд цієї проблеми за мету собі не ставимо, а натомість хочемо звернути увагу на прояв класичної відданості Слову, що покликане нести Добро, Любов, Красу в сучасному, повному суперечливих благ світі. Такою і є цикл віршів для дітей авторки Ольги Будугай «Святковий вінок» з однойменної книги Ольги та Андрія Будугаїв (м. Переяслав-Хмельницький, 2009).

Сьогодні література для дітей – це гостра необхідність у процесі формування людини, громадянина-патріота нового часу. А вихований він може бути лише через проповідь життя, побудованого на непромінальних цінностях. Слушно сказав професор Григорій Клочек, що «гуманізація, етизація, естетизація

[‡] Перший варіант тексту цієї статті було опубліковано в 2014 р.: Литвиненко С. «Святковий вінок» українським дітям від Ольги Будугай: До ювілею вельмишановної поетеси, науковця, Людини. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 12. С. 7-9.

особистості, її мовленнєво-риторичний розвиток самі по собі, природно “спільними зусиллями” продукують патріотизм. Відсутність у молодій людини патріотизму є точним показником аномальності процесу розумового, морального та етико-естетичного виховання, яке її сформувало» [2, с. 7].

«Святковий вінок» – цикл віршів, що натхненно проповідує свято життя. 23 вірші для дошкільнят і молодших школярів від поетеси Ольги Будугай – світлі, красиві, легкі та художньо багаті. Образно-асоціативний ряд циклу не широкий, але достойно щільний, рясно наповнений зрозумілими дітям різноманітними героями. Загалом, це: *персонажі* (діти, дорослі), *істоти* (казкові, як, наприклад, Гном, чи тварини), *явища* (природні чи людської діяльності) та, звичайно, *свята*. Зазначимо також, що вірші читаються легко і здатні надихнути на творчість дітлашню. Прості рядки, завершені римами (часом дієслівними), сприяють легкому запам’ятовуванню малими читачами.

Розглянемо кілька поезій зі згаданого циклу віршів О. Будугай.

Вірш «*Зимові свята*» по-народному передає дух тієї пори року, що так полюбляє українська молодь. Взимку відпочиває природа і значно менше клопотів є у землеробів. На цей час і припадає більшість свят, історія багатьох з яких сягає ще дохристиянського періоду буття нашого народу.

Авторці вдається досягти максимальної змістової наповненості стислою текстом. У невеликих чотирьох катренах розкрито особливості свят Миколая, Різдва Христового, Нового року, Василя та Водохреща. У творі згадано низку обрядових заходів: колядки, закінчення посту («Будемо колядувати, / Їсти з медом пиріг» [1, с. 4]); щедрівки з незмінним атрибутом – «Козою», посівання («Щедрувать будем, / І «Козу» поведем», / А хлоп’яток-козачаток / посівать пошлем» [1, с. 4]); освячення води («Йордан настав, / Освятитв водицю в річці, / Кригу-лід поламав» [1, с. 4]).

Зазначимо, що поетеса вміло детонує допитливість юних читачів, тож кожен із них може зацікавитися деталями: чому посівають лише хлопці і чому Йордан позбавив ставка криги.

Так у простій, доступній дітям формі твору О. Будугай звертає увагу дітей на народні традиції.

Вірш О. Будугай «Зимові свята» успішно передає зміст через вдале втілення у динамічній формі. Це – народний пісенний вірш, що найчастіше використовується в «ліричних, танцювальних і обрядових піснях» [3, с. 479]. Він ритмічний, веселий. Короткі рядки спрощують читання нетерплячим дітям.

Проте зазначимо, що вірш не є фольклорною стилізацією. У творі відсутній ліричний виразник класичного народного вірша – сива давнина, етнос, що звертається до сучасника, а натомість бачиться авторський діалог зворотного характеру. Тобто звернення сучасника до глибоких традицій, їх вивчення та повага до них. Отже, авторці вдалося створити оригінальний діалог, у якому задіяні дві іпостасі одного народу, проміжок між якими – віки.

Досягненню «народності» вірша сприяють стилістичні засоби. Так, текст «Зимових свят» розпочинається з персоніфікації «Ой зима іде, / Гарні свята веде» [1, с. 4]. Цей же різновид метафори сприяє олюдненню Нового року та Йордану в наступних строфах («Завіта з доріг / Новий рік на поріг» [1, с. 4], «Йордан <...> освятив водицю, <...> кригу-лід поламав» [1, с. 4]). Додають віршеві фольклорного відтінку і вжиті авторкою прикладки «хлоп'ятка-козачатка» та «крига-лід».

Особливу увагу хочеться звернути на вірш Ольги Будугай «Ластівка». Ластівка – птах, який є класичним символом весни в українській поетичній та народній традиціях. Атмосфера твору – весняна, настрої святковий, піднесений, що досягається майстерним використанням авторкою чергування амфібрахія з дактилем. Відтак, співочий темп вірша підкреслює його гімновий характер, оду весні та життю.

У вірші центральною фігурою є ластівка як вісниця закінчення зими й початку теплих днів. Авторка підкреслила, що ця тендітна пташка має почесну місію. Вона самовіддано прагнула донести щастя й радість діткам, які зачекалися тепла і яким її «Так не вистачало / в короткі дні зими і сльоти за

вікном» [1, с. 9]. Ластівка вже принесла радість людям своєю появою, а в майбутньому зігріє теплом власних майбутніх діток-пташенят, які виростуть на її батьківщині.

Віршам циклу «Святковий вінок» притаманні націо- та дитиноцентризм, яскрава образність, послідовна музичність, ігровий елемент, а також якості, притаманні й віршам для дорослих. Доведемо це на прикладі вірша «*Святковий вінок*», який дав назву збірці.

Відразу впадає в око висока образність, візуальність тексту. У поезії, що розглядається, навіть небагата уява малює Україну в образі чарівної Царівни, якій «Господь уплітає у віночок цвіт» [1, с. 17]. Цвіт конкретизований: червона калина, синій барвінок, мальви, оксамитові чорнобривці. Отже, у чотирьох рядках зображена картина: Всевишній-майстер, нахилившись над ніжною царівною, яка сидить на галявині квітів (у тексті цього немає, але до такого образу спонукає сильний образ цвіту, що нізвідки взятися не міг), плете вінок з різних квітів (малі діти можуть навіть не знати достеменно, який вигляд має барвінок чи мальви, але котрісь квіти вони точно уявлятимуть).

Друга строфа не бідніша образно, але зауважимо, що картина, «намальована» за першою строфою, не змінюється (продовжується вплітання квітів у вінок). З'являються додаткові образи «золото пшениці» та «євшан-оберіг», що викликають інтерес юного читача. У третьому катрені спостерігаємо зміну ілюстрації – Україна стоїть випроставшись, вбрана у вишиванку, і ясними очима дивиться з-під святкового віночка на сонце.

Авторка бездоганно володіє мелодійністю віршування (безумовним підтвердженням чому є покладення цього вірша на музику композитором Миколою Ведмедерею, який створив аж два варіанти мелодії до цього тексту!). Твору притаманні естетична вишуканість, позитивність. За високими зразками поезії для дорослих О. Будугай творить досить складні рими і щедро використовує тропіку.

Отже, вважаємо, що цей вірш, справляючи надзвичайно позитивне враження ще й через патріотичний відтінок теми,

тест на «дитячість» пройшов. Щоправда адресатом цього художнього послання Ольги Будугай є не дошкільнята, а діти молодшого й середнього шкільного віку.

До цього ж розряду можна віднести і вірш «*Щедрий дуб*», який дещо складний для малечі, але має сильні пізнавальні й естетичні риси для застосування в освітньому процесі.

Разом з тим у циклі є вірш-лічилочка «*Дощик*», що цілковито компенсує складність для найменших діток попередньої поезії. Жанр лічилочки відразу демонструє дотримання «ігрового» принципу літератури для дітей. Твір динамічний, веселий, легкий для вивчення й виконання навіть найменшими дітьми. Рима – бездоганно «дитяча», ритміка рівна. Лічилочку можна й проспівати, вона може стати матеріалом для гри, розваг малят.

Вірш «*Собачий досвід*» Ольга Будугай відносить до жанру бувальщини. З огляду на образність – це один із найсильніших творів циклу. Адже крім предметів та явищ авторка використовує образи домашніх тварин. Домашні улюбленці відразу привертають увагу дитини. Уведений елемент пригоди зі псом, що полонить юного читача, спонукає до прочитання бувальщини через дитячу цікавість.

Твір має документальну основу, позаяк випадок, подібний до описаного в поезії, трапився у роки дитинства авторки з її собакою Азкою. Власне цей вірш-бувальщина має всі жанрові ознаки байки. Фабулою є розповідь про необдуманий вчинок-порив «пса-героя Шарка» вигнати чужого kota з двору та комічна ситуація застряглого між дошками «Шарка-товстуна».

Твір закінчується мораллю про те, «що недаремно кажуть люди: “Сім раз відмір, та раз відріж!”/ Як будеш пильним ти усюди –/ Собачий збережеш престиж!...» [1, с. 19].

Вірші Ольги Будугай – не кон’юнктура часу, не комерція чи спосіб уславлення. Це життєво необхідна умова душевної праці, виконання духовного обов’язку. Тому й виходять вірші такими простими й непідкупно правдивими, бездоганно грамотними та багатими за змістом. Кожний вірш – не легка

прогулянка багатими стежками нашої милозвучної мови, а точніше – цікаво проведений урок із засвоєння правил життя та світових законів.

Більшість творів написані всередині 1990-х років у російськомовному Бердянську, але їхня мова не стилізована під українську, а справжня – чиста літературна, що репрезентує поетеса як щирого патріота, Українофіла.

Приємна риса авторського письма Ольги Будугай – обов'язкові заголовки, підписи, відкриті присвяти, датування та зазначення місця й часу написання. Це не лише правило доброго тону, а й показник дисципліни слова, а відтак і думки. Читачам та дослідникам це допомагає краще зрозуміти мотиви поезії авторки, манеру розкриття теми тощо.

Зазначимо, що така особливість притаманна обом представникам сімейного творчого дуєту Будугаїв. «Поет світлої сили» (за Наталією Павлик) Андрій Будугай також вирізняється високою дисципліною в оформленні думки та точністю письма.

Отже, бачимо, що досить невеликий за обсягом цикл віршів поетеси є неабиякою знахідкою для сучасної малечі. Вірші написані класичною й водночас живою, індивідуально застосованою художньою мовою, розмаїті тематично й жанрово.

Ми пересвідчилися, що з огляду на усталену думку про особливості змісту й форми поезії для дітей, Ольга Будугай дотримується всіх канонів такого специфічного, складного, малопоширеного письма. Збірка має естетичну цінність, а дидактичний, виховний матеріал даного циклу – знахідка для працівників освітніх закладів.

Хочеться сказати ще кілька слів про саму авторку. Адже майстерно писати для дітей може тільки особлива людина, яка в такий нелегкий час зуміла зберегти високі ноти, найпрозорішу чистоту душі, без яких неможлива подібна творчість.

Ольга Дмитрівна Будугай – досвідчений науково-педагогічний працівник, кандидат філологічних наук, доцент, відомий діяч культури, поетеса. Її життєпис багатий, але зупинимось не

на ньому. Спробуємо сказати, яка вона Людина. Слово – це те, що, мабуть, написано їй на роду.

Саме слово зводить її з людьми. І контакти, створені нею в цій царині, найбільш міцні. У слові вона може найбільшою мірою розкрити свій високий потенціал і досягнути вершин. І в цьому її унікальність. Людей такого високого кшталту – залюблених у слово й водночас зрозумілих іншим, відкритих, дієвих – сьогодні мало. Вона – як постійне нагадування сучасникам про красу здобутих у віках еволюції світлих традицій та високих моральних статутів.

«Блискучий оратор» – це не про неї. Серед галасливих ведучих ток-шоу її годі й уявити. Вона – чарівливий промовець, чистота мовлення, мислення й мотивацій якого полонять слухача, вводять у таємничий світ предмету розмови. А як уроджений, так і вироблений роками академізм дозволяє їй завжди триматися гідно, не опускаючись до ярмаркової полеміки.

Також вражає її відвертість, активність та висока продуктивність, адже вона завжди встигає розповісти багато й залучити співрозмовника (-ів) до активної співпраці. Крім особливостей душі, це ще й величезний досвід, здобутий за роки нелегкої праці у сфері культури та освіти.

Підсумовуючи, хочеться висловити надію, що творчість Ольги Будугай радуватиме як юних, так і дорослих читачів чистотою своїх класичних віршів, сила яких – у любові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О., Будугай А. Святковий вінок : [збірка творів для дошкільнят і школярів]. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. 64 с.

2. Ключек Г.Д. Концепція реформування літературної освіти в середній школі (предмет – українська література) (Коментований варіант). *Дивослово*. 2011. № 10. С. 4-16.

3. Літературознавчий словник-довідник / [За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка]. Київ : Академія, 2007. 752 с.

*Пангелова Марія,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
української і зарубіжної літератури та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ІДЕЙНО-ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА ДИТЯЧИХ ОПОВІДАНЬ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Ольга Будугай присвятила більшість своїх наукових і художніх праць літературі для дітей. Вона стала продовжувачкою національної традиції письменства, адресованого малому читачеві. Одним з її великих попередників був класик української літератури Михайло Коцюбинський.

Михайло Михайлович Коцюбинський – митець слова кінця XIX – початку XX століття, неперевершений майстер імпресіонізму, новатор соціально-психологічної прози, автор низки творів для дітей.

Органічно засвоюючи величезні багатства живої української мови, постійно вивчаючи мистецький досвід письменників-попередників і сучасників, Коцюбинський поступово став одним із тих діячів, що вивели культуру колонізованої російською імперією України на світову арену.

Художня спадщина видатного письменника, класика новітньої української літератури М. Коцюбинського, позначена великою силою ідейного й емоційного діяння, увійшла в історію літератури як високе досягнення вітчизняної прози. Різноманітна за своїми темами, вона відбиває не тільки багатогранність життєвих інтересів повістяря, але й розуміння ролі митця в існуванні нації, його палку готовність віддати весь свій художній талант на користь справі національного й соціального визволення. Проблематика творів Коцюбинського й

особливості його творчої манери зумовлювались його талантом, естетичними принципами, суспільним життям українського народу, історією української культури – міфології, релігії, мистецтва, традицій, ментальності.

Потяг до художнього слова в Коцюбинського виявився дуже рано, але його перші проби пера не збереглися. Не віддавав він до друку й оповідання «Андрій Соловейко, або Вчення світ, а невчення тьма» (1884), «21 грудня, на Введеніє» (1885), «Дядько та тітка» (1886) через істотні художні прорахунки у втіленні традиційних для нашої прози тем про недолю хлопчика-сироти, злигодні бідняків, зокрема й через настирливість дидактичних настанов, схематичність ситуацій.

У ранніх творах М. Коцюбинського реалістично показане темне, злиденне життя селянства, засуджено ідеалізацію «біленьких хатинок» і «зелених садків», викрито наявність у тому «раю» гірких сліз, тяжкої нужди, безпросвітної темноти людської. Беручи для своїх творів найтиповіше, що давало реальне життя, Михайло Коцюбинський уважно стежив за тими різноманітними, іноді дуже змістовними матеріалами економічного та суспільно-політичного характеру, що їх постачала службова праця в чернігівському статистичному бюро. Цей конкретний життєвий матеріал викликав у письменника потребу його художнього узагальнення, допомагав створенню реалістичної основи для літературних задумів.

Коцюбинський не належав до тих літераторів, у яких творчий задум виникав за письмовим столом. Для цього прозаїк просто не мав дозвілля. Його твори народжувалися разом з його щоденними клопатами по роботі, яка давала йому та його сім'ї шматок хліба. Службова діяльність виснажувала Михайла Михайловича, він часто скаржився на своє «кляте життя», але воно й давало йому можливість гостріше відчувати «свинцеву мерзотність» реальності.

Протягом 1890-1893 рр. він пише низку творів для дітей, серед яких виділяються: «Харитя» (1891), «Ялинка» (1891),

«Маленький грішник» (1893). Ці твори характеризують Коцюбинського як талановитого митця, психолога, доброго знавця народної мови.

Сюжети дитячих оповідань, у яких ідеться про важке життя бідноти, психологічно загострені, бо характери героїв М. Коцюбинського внутрішньо збагачені самими умовами їхнього існування. Тому увага письменника зосереджується не на детальному виписуванні зовнішніх обставин буття дитини, а на її внутрішньому світі. Для цього в оповіданнях мобілізується все. Зовнішні обставини подаються тільки для того, щоб маленький читач глибше, органічніше сприйняв образ героя, щоб душа персонажа розкривалась на відчутно реальній основі.

М. Коцюбинський майстерно розкриває психологію дитини, її думки та переживання. Автор стежить за боротьбою різних почуттів у Хариті (страх, бажання допомогти хворій матері, захоплення мальовничою природою тощо) й особливо в «маленького грішника» Дмитрика. Правдиво зображуються і клопоти Дмитрика про хвору матір, і його безжурні дитячі ігри, й каяття, і гіркий жаль за матір'ю.

Можливо, характери й у «Хариті», і в «Ялинці» розкриті дещо поверхово, немає ніде яскравої індивідуалізації образів, яка така характерна для зрілого Михайла Коцюбинського. Та й композиція творів досить одноманітна, у них схожі початки й кінцівки розділів, деякі описи. Образ Дмитрика вже складніший, «живіший» і «суперечливіший». Це вже не ідеалізований герой, як Харитя та Василько, а повнокровний, реалістичний образ.

Початок «Хариті» свідчить про те, що письменник не просто розповідає про життя, а малює яскраві картини, користуючись невичерпними багатствами живої, багатоманітної, барвистої народної мови. Талановиту руку митця видно по виразному й економному використанню слова. Уміння досягти мальовничості й експресивності скупими словами – це той показник, котрий безпомилково діє при виявленні літературного таланту.

В оповіданнях про дітей намітилася така особливість, як мальовничість стилю, зображення навколишньої дійсності. Михайло Коцюбинський прагне словесно «малювати», безпосередньо зображувати оточення в барвистих картинах. Для цього автор використовує багатства народної мови, добирає відповідно синоніміку, уникає «нейтральної» лексики.

Спостерігається й такий характерний для зрілого письменника засіб, як підпорядкування опису, ритму оповіді, звуковій характеристиці зображуваного явища: «В печі щось бухнуло, зашипіло, засичало. То збігав куліш»; «Раптом – фурррр... Перепелиця пурхнула перед самою Харитою і, тріпочучи короткими крилами, ледве перенесла на кілька ступнів своє тяжке, сите тіло» [1, с. 51]. Експресивність, відтворення руху, звукова «оркестровка» твору, художній лаконізм – ось ті ознаки таланту, які так виразно виявилися в оповіданнях М. Коцюбинського для дітей. При цьому мальовничість зображення для прозаїка не є самоціллю, вона підпорядкована задуму, загальній ідеї, і тому ніде не сприймається як манірність.

Перші оповідання прозаїка написані в стильовій манері соціально-побутової течії, автор продовжив традицію реалістичної літератури XIX ст. Письменник зосереджує увагу на зображенні реалій життя й побуту героїв, відтворюючи неповторне обличчя епохи, історичних обставин, у яких розвивається дія.

Дитячі оповідання М. Коцюбинського – це правдиві картини з народного життя. Вони засвідчують появу справжнього митця, у творчості якого за традицією тема села, класового розшарування на селі посідає значне місце [5, с. 345]. Проте не лише тематично, а й у стильовому відношенні перші й більшість наступних оповідань, написаних до 1900-х років, у цілому витримані в традиційній манері: наявність подієвого сюжету, об'єктивної форми оповіді, етнографічних деталей. У них автор немов відсторонений від своїх героїв та місця дії, споглядає та описує те, що вважає найважливішим, найхарактернішим, хоча знає і бачить більше. Такий прийом ще

називають точкою зору всезнаючого оповідача. Особливості художньої деталі М. Коцюбинського при такій формі оповіді найкраще простежуються на характері початків його творів: їм властива експресивність, яка досягається в основному тропами – порівняннями, метафорами, персоніфікацією, що вживається замість конкретної деталі.

У центрі перших оповідань письменника, як правило, – одна подія, що було характерним для творів малого епічного жанру кінця XIX – початку XX ст. Михайло Коцюбинський описує низку сюжетних дій, що ведуть до цієї події. Так, в оповіданні «Ялинка» – це пригоди хлопчика, який заблукав різдвяної ночі в зимовому лісі; в оповіданні «Харитя» – збирання врожаю маленькою героїнею, що взяла на себе турботи дорослих через хворобу матері. Нерідко письменник пов'язує подію з якимось предметом, річчю, (наприклад, «Ялинка»), що стає наскрізним образом оповіді, сюжетним і композиційним стрижнем твору.

Отже, уже в ранніх творах М. Коцюбинський приділяє чимало уваги деталі. Наслідуючи реалістичну традицію, письменник використовує деталь насамперед для правдивого зображення обставин життя героїв, тобто вона виступає у своєму знаковому значенні. Однак і в цей період творчості в його прозі помітні тенденції до поступового зростання її ролі у творі, до підвищення її зображально-виражальних якостей.

Становлення майстерності, формування індивідуального стилю Михайла Коцюбинського певною мірою позначилось і на вдосконаленні мистецтва деталі – поступовому образному та ідейному насичуванні кожного окремого, одиничного мікроброзу, що є ознакою імпресіонізму. З цією метою прозаїк удається до різних художніх прийомів. Серед них найбільше значення мають такі, як:

- опис історії деталі;
- деталь, передісторія, якою легко відтворюється з контексту, оповіді;

- посилення деталі тропом;
- персоніфікація деталі.

Все це дало змогу М. Коцюбинському досягти емоційності й наочності в зображенні, зробити деталь засобом психологічної характеристики героїв.

Згодом ускладнюється й художня структура творів прозаїка. У ній намічається дві самостійні лінії – лінія першого плану, пов'язана з головною сюжетною дією, та лінія другого плану, яка доповнює та розвиває першу. Оповідь переважно відтворює життя в його реальному, об'єктивному плині, хоча елементи нової, суб'єктивної форми оповіді вже помітні й тут.

Другоплановими елементами виступають найчастіше одиничні та наскрізні деталі місця дії, швидкоплинні думки героя. Майстерність письменника виявляється в тому, що він, не порушуючи об'єктивного ходу оповіді, немовби надає цим елементам ще й своєрідні надзавдання. Взаємозв'язки між такими деталями, що ведуть до утворення нових художніх значень, стають деталі різноманітнішими. М. Коцюбинський організує мікрообрази так, що вони складають певну систему й набирають символічного забарвлення. Особливо це стосується пейзажних деталей.

Збільшення ідейно-естетичного навантаження деталі дало змогу письменникові в межах малого епічного жанру вирішувати складні художні завдання. Це стало однією з передумов розвитку його творчості в напрямі від традиційного подієвого оповідання до динамічного жанру психологічної новели.

Крім того, у своїх оповіданнях М. Коцюбинський розглядає дитину не лише в певних життєвих ситуаціях, а й заглиблюється в її внутрішній світ. А тому що він «якось особливо близький до хорошого» [6, с.55], то бачить там тільки гарне.

Початок літературної та громадської діяльності М. Коцюбинського припадає на другу половину 80-х і початок 90-х років XIX століття. Як відомо, 29-го жовтня 1891 року Михайло Коцюбинський екстерном склав іспит на народного вчителя

при Вінницькому реальному училищі й виїхав у село Лопатинці, де працював з січня 1891-го по червень 1892-го років домашнім учителем у бухгалтера цукрового заводу К. Мельникова. Тут Михайло Михайлович близько знайомився із селянським життям, вивчав усну народну творчість. Усе це позитивно позначилося на творчості літератора. Власне, можна стверджувати, що бажання писати з'явилося у Коцюбинського й під впливом педагогічної діяльності, бо вона збудила його стійкий інтерес до дитячої літератури.

Першим твором М. Коцюбинського для дітей став вірш «Наша хатка», надрукований 1890-го р. в журналі «Дзвінок». Вірш змальовує трудову діяльність дітей, зв'язаною із грою. Діти будують іграшкову хатку за зразком справжньої [2, с. 55]. Багата гама світлих тонів і кольорів (ясний, ясенський, зелений) надає поезії особливої легкості, навіть ажурності, а захоплення дітей працею та грою – одухотвореності.

У цьому творі є акцент й на соціальній нерівності, звучить заклик звернути увагу на бідних і скривджених. Ці мотиви лунають у поезії цілком органічно, як елемент гри: діти будують хатку з низькими порогами, щоб легше заходити дідусям убогим [2, с. 55]. Автор тлумачить слово «хатка» ширше за поняття «житло» чи «помешкання». Вірш «Наша хатка» вчить любові до рідного краю, народу, до турботи за його долю. Максим Рильський справедливо вбачав у цій поезії образ Батьківщини.

«Наша хатка» – перший друкований твір нікому тоді ще невідомого молодого письменника, який, однак, швидко завоював собі широку популярність, та не як поет, а як прозаїк, автор глибоко оригінальних, самобутніх, мистецьки довершених реалістичних творів, що становили новий етап у розвитку нової української прози, піднесли її на якісно новий, вищий ідейно-художній рівень.

М. Коцюбинський написав віршовану казку «Завидючий брат». Завидючий брат – це Березень (у автора – Марець), жадібний, жорстокий, підступний, нічим не поступиться рідним

братам. Хоче один володіти королівством. Усе робить, щоб знищити молодшого Квітня. Навіть найменшому Маю, зовсім хлопчині, Марець дошкуляє, не маючи сили розстатися на час зі своєю землею.

Дітей зацікавлює сюжет про таких різних характерами братів. Казка «Завидющий брат» написана за мотивами народних казок. Проте Михайло Коцюбинський часто уникає казкових прийомів і в характеристиці персонажів, і в сюжетопобудові. Одним із засобів психологізації характерів братів є своєрідний ліризм його твору.

Звичайно, драматична основа казки Коцюбинського типологічно пов'язана з народною традицією, за якою рідні по крові люди неоднакові за характерами, дуже різні у співжитті. Але сюжетопобудова казки М. Коцюбинського, здається, не має аналога у фольклорі. Своєрідні мовностилістичні засоби свідчать про спостережливість автора, про майстерність у художньому зображенні різноманітних явищ природи. В образах братів, намальованих у дусі фольклорної символіки, показано зміни в природі навесні.

Наймолодшій аудиторії адресована збірочка «П'ять казочок», у яку увійшли такі твори: «Про двох цапків», «Дві кізочки», «Десять робітників», «Івасик та Тарасик», «Чого ж вони зраділи?». Написані вони були дітям письменника, про що згадувала його донька Ірина: «Ми уважно слухаємо про дурних, упертих цапків, які не хотіли поступитися один перед одним і загинули. Про Івасика і Тарасика. Про десять робітників – пальців, що допомагали працювати. Нас, дітей, дуже здивувала ця казочка. Ми ворушили своїми пальчиками і дивувались, що вони такі маленькі, але можуть бути помічниками у роботі. Розказував тато і про рибку, яку спіймали. Особливо шкода було рибку. Навіщо її замордували?! Це ж тато для нас, дітей, написав казки. І від того вони нам ще миліші, ще цікавіші» [4, с. 103].

Якогось видатного літературного значення вони, звичайно, не мають. На думку деяких дослідників, це просто літературна

обробка народних казок, яких винахідлива фантазія людей продукує сотнями. Усі вони мали ясно виявлену дидактичну ціль, призначалися не для друку, а використовувались у безпосередній практичній учительській роботі [3, с. 22].

Та все ж, як нам видається, подібне трактування є занадто спрощеним. Талант прозаїка самобутньо виявляється навіть у такій мініатюрній формі. Уникаючи зайвого моралізаторства, автор виховує в маленьких читачів працелюбство, розсудливість, любов до природи. Так у казочці «Про двох цапків» засуджується впертість та нерозважливність персонажів, що влаштували бійку й загинули. Двом цапкам потрібно перейти через місток-кладку. Кладка вузенька, перейти може лише один. Але кожен з них не бажає поступитися. Зійшлися два цапки й почали битися, поки не попадали обидва у воду.

У казочці «Дві кізочки» героїні показали взірець мудрої поведінки: вони спочатку добре все обдумали, а лише потім стали діяти. Кізочки зустрілися на вузенькій гірській стежці. З одного боку – гора, а з другого – провалля. Кізочки постояли, подумали. Потім одна з них лягла на стежці, притулилась до гори, а друга обережно переступила через неї. Так вони й розминулися. Учинивши навпаки, цапки дійшли до сумного фіналу. Отже, ці казки ненав'язливо підводять маленьких читачів до важливих висновків:

- будь-яку проблему можна вирішити, як слід її обміркувавши;
- впертість і тупість можуть призвести до біди;
- дружба, товариськість, взаємодопомога – ось шлях до розв'язання життєвих питань.

Казочка «Десять робітників» нагадує загадку про п'ять братів-пальців. Жінка Одарка на питання, як вона встигає все так добре зробити, повідомляє про десятьох робітників у неї на службі. Заінтригований маленький читач дізнається, що ці трудівники – пальці. Таким чином, провідною думкою твору є уславлення людської праці, а в образі невтомної майстрині Одарки оспівана жінка-мати, жінка-трудівниця.

У казочці «Івасик і Тарасик» працьовитий Івасик протиставляється ледачому Тарасикові, котрий хотів привласнити наловлену товаришем рибу. Та коли Тарасик таки запустив руку в кошик з Івасиковою здобиччю, то малого злодія вкусив рак. Довелося Івасикові визволяти підступного приятеля. На простому прикладі М. Коцюбинський пояснює дітям неминучість покарання за будь-яку провину.

Казка «Чого ж вони зраділи?» засуджує надмірну жорстокість. Оповідач не схвалює надзвичайної радості хлопчиків, які тішаються замученою рибкою. Лише в цьому творі прозаїк звертається до прямого оцінювання. Повторюване риторичне питання «Чого ж тут радіти?» [5, с. 349], визнання героя нерозумним, а його жорстокого вчинку мордуванням підкреслює авторський осуд. Навпаки, епітет «бідна» свідчить про письменницьке співчуття.

Як бачимо, збірка «П'ять казочок» у доступній для малят формі порушує важливі моральні проблеми. Аналізовані твори відповідають специфіці дитячого сприймання. Це виявляється в ідейно-тематичному плані, у принципах побудови образної системи, у композиційній організації та на мовностилістичному рівні. Крім того, казки реалізуються у вигляді мініатюри, бо така форма якнайкраще пристосована до психолого-фізіологічних особливостей дошкільнят.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинський М. М. Твори : в 2-х томах : Повісті та оповідання (1907-1912) ; статті та нариси / М. М. Коцюбинський ; упор. і прим. В. А. Зіпи ; ред. тому Н. Л. Калениченко. Київ : Наукова думка, 1988. Т. 2. 496 с.

2. Кравчук С.І. Літературний імпресіонізм Кнута Гамсуна. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2012. № 9. С.54–56.

3. Невмержицька С.М. Розвиток психологізму в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. *Проблеми історії та теорії реалізму української літератури XIX – початку XX ст.* Київ : Наукова думка, 1991. С. 221–250.
4. Спогади про Михайла Коцюбинського. Упор., післям. та прим. М. М. Потупейко. 2-ге вид. доп. Київ : Дніпро, 1989. 278 с.
5. Хропко П. Як ностальгійний спалах мрії про гармонію. *Слово і час*. 2012. № 5–6, С.85–88.
6. Янчук Н.М. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – поч. XX ст.: проблеми естетики і поетики. Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. 303 с.

*Токмань Ганна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри української і зарубіжної літератури
та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

«СВЯТКОВИЙ ВІНОК» ОЛЬГИ БУДУГАЙ ЯК ВИСОКОХУДОЖНІЙ НАБУТОК УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ

Література для дітей поширена в усьому світі, адже вона навчає, виховує, забавляє дитину, відкриває перед нею широкий світ і допомагає зрозуміти як себе, так і особистості близьких і рідних, поселяє в душу духовні цінності та формує їх ієрархію. Кожне письменство прагне шляхом читання передати наступним поколінням історичну пам'ять, національні ідеали, риси ментальності. Українські поети здавна поклали багато сил і віддали свої таланти на ці шляхетні цілі. «Початок ХХІ століття ознаменувався тим, що дитяча література стала не лише засобом навчання та виховання, а й джерелом розваги та емоційної релаксації для дитини. Нині книгарні та бібліотеки переповнені поезіями та прозовими творами сучасних авторів; різноманітність прозових жанрів просто вражає: пригодницькі, детективні, фантастичні, реалістичні, історичні, біографічні оповідання, повісті, романи, літературні казки», – стверджують Л. Овдійчук і Г. Примич [5, с. 130]. Поезія Ольги Будугай входить у контекст письменства початку ХХІ століття, природно продовжує традицію національного красивого слова, зокрема відроджуючи розважальний та емоційно-релаксаційний аспекти, властиві ще поезії Леоніда Глібова – Дідуся Кенара.

Літературу для дітей досліджували такі вчені, як: У. Баран, Н. Богданець-Білоskalенко, У. Гнідець, Т. Качак, В. Костюченко, В. Кизилова, Л. Овдійчук, О. Папуша, Н.Сивачук, Л. Ткаченко та інші. Ольга Будугай також належить до цього кола науковців, вона вивчала як прозу, так і поезію для дітей. Зокрема, у статті, що побачила світ 2023 р. [1], дослідила поетичну творчість цього типу поета-краянина Василя Діденка, підкресливши змістову домінанту його збірок «Степовичка» (1965) і «Берізка» (1975): «Любити велику і малу батьківщину поет учив, оспівуючи вічні цінності українців, наші духовні константи» [1, с. 103].

Тетяна Качак називає іманентні ознаки творів для дітей: «Дитяча література як складова частина літератури має іманентні особливості: відповідає рівневі знань, життєвому досвіду, психологічному розвитку дитини, орієнтується на певне тематичне коло, жанрові характеристики та поліграфічне оформлення» [3, с. 6]. Учена простежує історію поділу літератури для дітей за віковою групою реципієнта. Вона доходить висновків: 1. Такий поділ потрібний, природний. 2. Слід зважати на індивідуальні особливості дитини, а не тільки на її вік. Ольга Будугай підтримувала цю позицію у сфері досліджень літератури для дітей і у творчій практиці. Назва «Святковий вінок» має уточнення: «“Святковий вінок” (цикл віршів для дошкільнят і молодших школярів)» [2, с. 3]. Сергій Литвиненко, який нині воює за волю України, підкреслив значення цього циклу авторки в сучасному літературному процесі, зазначивши: «<...> хочемо звернути увагу на прояв класичної відданості Слову, що покликане нести Добро, Любов, Красу в сучасному, повному суперечливих благ, світі. Прикладом цього прояву є цикл віршів для дітей авторки Ольги Будугай “Святковий вінок” <...> Сьогодні література для дітей – це гостра необхідність у процесі формування людини, громадянина-патріота нового часу. А вихований він може бути лише через проповідь життя, побудованого на непроминальних цінностях» [4, с. 7]. Продовжимо вивчення циклу, розпочате С. Литвиненком.

Мета розвідки – визначити смисли і поетикальні засоби їх вираження у текстах віршів циклу «Святковий вінок» Ольги Будугай. Скористаємося методом текстуального аналізу, запропонуємо екзистенціально-діалогічне прочитання творів, урахувавши специфіку літератури для дітей означеного авторкою віку.

Цикл складається з 23 віршів, композиційно розташованих за порами року, у них зображених, – зима, весна, літо, осінь. Хоча це не чисто пейзажна лірика – твори містять різноманітні мотиви, прямо або метафорично пов'язані з натур-простором. Простежимо за цими мотивами, розглядаючи цикл як метатекст, послідовно прочитуючи вірші в ньому.

Цикл відкриває вірш «Зимові свята» – і це символічно, адже твір закладає аксіологічну основу всього циклу – виражає національні й християнські цінності. Цікаво, що в написаному 1998 року тексті послідовність свят дано за Новоюліанським календарем, а не за звичним для того часу Юліанським. Поетка називає й стисло характеризує свята: *Миколая, Різдво золоте, Новий рік на поріг, Йордан настав* [2, с. 4]. Дітки вчать назви свят із цікавістю, бо йдеться про веселі дії, що їх супроводжують у національній традиції: колядування, шедрування, водіння «Кози», освячення води. Виразним є вплив народно-пісенної поезики на форму: підсилювальний вигук «Ой зима іде», іменники з прикладками «хлоп'яток-козачаток», «кригулід», версифікація: переважно дієслівна рима у схемі ааба, ритмічний малюнок також фольклорний, акцентовник.

Віршик-катрен «Зимова пора» малює картинку щоденних розваг малечі взимку. Смісл – безстрашшя дітей щодо холодів («Нарешті настала зимова пора / І час холодам панувати») і пояснення, чому їм не страшні морози: «Ой снігові рада уся дітвора. Не всидить малеча у хаті!» [2, с. 5] Поезія Ольги Будугай – оптимістична, спрямована на виховання малих українців бадьорими, енергійними, веселими.

Образи тварин традиційно є дійовими особами творів для дітей, які відкривають світ і переважно дивляться на нього з

цікавістю і симпатією. Вірш «Прудкий зайчик» малює одного з улюблених читачами персонажів. Відзначимо сюжетність як рису поетики циклу. Спостережено розвиток подій: снігопад, веселощі зайчика, загроза від лисиці, обережна поведінка звірятка. Поетка дає знання про природу малечі в легкій, цікавій формі, її життя малює на позитиві, хоча й не оминає загроз. Відзначимо предметність описів, що сприяє швидкому малюванню картин в уяві реципієнта художнього тексту, синоніміку, яка допомагає схарактеризувати персонажа – *зайчик, біляк, вухань*. Розповідь про звички тварин нагадує гру, наразі у хованки:

*Довгі лапки в біляка,
Швидко зайчик утіка.
Вуханя вже тут нема,
Так зайчат хова зима [2, с. 5].*

Дерева, звірі, сніжинки, сама зима – усе в художньому світі вірша живе, діє, приваблює увагу читача.

Олюднення тварин – ще одна риса індивідуальної поетики Ольги Будугай. Вірш «Дбайливі мишки» малює побут цих гризунів на взірці людського. Художній простір поєднує ознаки хати і нірки:

*Мишеня хвостате
Шусть до мами в хату
І сидить в шпарині
На мишачій скрині [2, с. 6].*

Звернімо увагу на розмовно-побутову граматичну форму *шусть*, яка надає розповіді динамічності. Динамічність у викладі подій також риси індивідуального стилю поетки.

Виховний аспект приховано за розповіддю про звички тварин – вони повчальні: мама-мишка наповнює скриню зерном ще з літа, «Не було без діла / Й мишенятко сіре:/ Колоски збирало, / Лінощів не знало» [2, с. 6]. Діти хочуть бачити

результат своєї праці – тож авторка його малює привабливо й пізнавано, називаючи національні українські страви.

*Їм тепер до смаку
Пиріжечки з маком.
Пампушки рум'яні
Пече мишка-мама [2, с. 5]*

Відзначимо також художній звукопис віршів: у наведеній строфі використано звукову анафору, яка звучить як заключний акорд твору.

Очікування весни передано у вірші «Зимовий сон», який розпочинає оригінальний художній образ: «Взимку сплять дерева й квіти, / Насінинки сплять – їх діти» [2, с. 7]. Оригінальність ейдетики – стильова риса талановитої авторки. Образ дітей-насінинок дано в розвитку: коли прилине весна, «Все насіннячко проснеться / І на ніженьки зіпнеться» [2, с. 7]. Сон-мрія малюється очима дитини – з надією на краще і з елементами фантастики.

Якщо у вірші «Зимовий сон» чекає на весну дівчинка Оксанка, то в наступному «Наші друзі» (ніби жартома, для гендерної рівності) герой – Петрик, який «любить майструвати». Знання, виховання, спонукання до дій, позитивні емоції, рідний простір – усе це є у творі: названо види птахів, користь, яку вони приносять, виховується любов до природи, показано майстрування годівнички, виражено радість і пташок, і хлопчика, у топосі вірша – садок, хата, луг. Добре, що поетка озвучує художній світ поезії: так, цей вірш завершується передчуттям того, як пташки «ще будуть тішити співом – / Рідної домівки дивом!» [2, с. 8] Розуміння психіки дитини і сприяння її розвитку притаманні творчості авторки.

Вірші О. Будугай по-материнському теплі, вони вчать дитину чуйності – через емоційність тексту, вираження ставлення ліричного героя/героїні до зображуваного. Твір «Ластівка» відкриває весняну частину циклу, тексти написано у формі

діалогізованого монологу: суб'єкт лірики звертається до пташки, оповідає її історію, передає свої почуття. Образ ластівки є центральним у творі, передовсім акцентується на патріотизмі героїні вірша: «Ти вчора прилетіла / За сто морів і гір до рідного гнізда» [2, с. 9]. Авторка малює портрет пташки узагальнено одним штрихом, щоб створити антитезу – маленька героїня і її велика мужність та любов: «Несла крізь сто негод своє маленьке тіло / Заради щастя діткам уділить тепла» [2, с. 9]. Віршам для дітей притаманна певна сюжетність, в аналізованому творі спостерігаємо розвиток подій у житті ластівки: тяжкий шлях додому, повернення, і врешті – щастя переживання весни в рідному краю: «Співаєш нині радо, весело, крилато» [2, с. 9]. Твір учи́ть дітей долати «негаразди, труднощі путі» до щастя.

Приваблює і образ ліричної героїні (суб'єктного «Я»), передовсім, емпатією, здатністю відчувати чужий біль, як власний, співчувати, а також радіти щастю іншого, бути справжньою товаришкою. «Тебе, сестричко мила, так не вистачало», «Перетерпіла, пташко, ти біди немало», «Співай! Тобі сама весна сьогодні рада» [2, с. 9]. Риторичні звертання, одухотворені образи весни, пташки, сонного лу́гу наближають світ природи до дитини, роблять його близьким і привабливим.

Цикл має християнську аксіологічну основу, котра існує або підтекстово, або явно в образах і словесних формулах тексту. Вірш «Христос воскрес!» презентує релігійно-дитячу лірику: лунає традиційне пасхальне привітання («Христос воскрес! Воістину воскрес!»), присутній образ Бога («Дарує щедро Бог свої дива»), передано емоції створеного Ним світу – людей і природи («Розквітлу землю сонце обійма, / Радіють дітки разом з усіма» [2, с. 10]). Національні і християнські цінності у творчості О. Будугай існують у нерозривній єдності – до церковного великоднього привітання, яким починається текст, додається привітання суто українське: «Христос воскрес – воскресне Україна!», котрим вірш завершується. Мистецьке поетичне коло западе в пам'ять і душі дітей, навчить

сакрального ставлення до Вітчизни і віри в її майбутнє, що нині, під час московсько-української війни, стало особливо актуальним.

Віршик «Співаночка для мам» складено надзвичайно талановито: розвиток емоції, багатство ейдетики, майстерна імітація дитячого мовлення задля створення образу ліричної героїні – цим проведено думку про те, що всі ми назавжди діти для матерів. Композиція твору прозора й легка для дитячого сприймання: чотири катрени (2+2, аабб), у яких що два рядки – словесна картинка із зображенням мами і дитинчати у тваринному світі. Вигадливість, дотепність, наочність, упізнаваність, емоційне забарвлення притаманні поезії О. Будугай, спрямованій на візуалізацію в уяві читача.

Розвиток емоції любові до мами досягається застосуванням стилістичної фігури ампліфікації: змальовано зворушливі й потішні образи мами киці і люблячого моторного кошеняти; рудуватого ведмежатка, яке так само любить свою маму волохату; дрібного сіренького мишеняти, яке раденьке матінці; горобчика, що щиро цвірінчить мамі горобчисі; жовтенького курчатка, котре бавиться з маминим гребінчиком; цуцика, що дзявкає, бо «береже гавкуню-неньку»; левеняти, яке ловить, граючись, зубами маминого хвоста. Вірш завершує образ ліричної героїні, яка виступала в ролі оповідачки: «Ну а я сьогодні зранку / Склала мамі цю співанку!» [2, с. 11] «Я» вірша ставить себе в один ряд з усіма, хто любить свою маму, і називає особливість прояву саме своєї любові – це творчість.

Звернімо увагу на стилістичну та версифікаційну майстерність вірша. У художньому мовленні: зменшувально-пестливі форми слова, каскад епітетів, талановита звукова інструментовка, підкреслена модальність у реченнях. У версифікації: послідовний 4-стопний хорей, двовірші з переважно точними римами, синтаксичні паралелізми, що посилюють ритмічність мовлення. Жанр, названий у заголовку твору, – співаночка – цілком і оригінально зреалізований авторкою.

Весняна частина циклу продовжується трьома віршами про природу – «Живі квіти», «Дощик», «Джерельце» – з образами красивими, одухотвореними, товарицькими до людини, привабливими для малого читача. Кожний з текстів має як аспект виховного сенсу, так і естетичну особливість. «Живі квіти» – це драматична історія про зірвані рослини («Лишилось бідним жити мить, / Навіщо було рвати?») з порадою: «Води їм краще принести, / Старанно просапати» [2, с. 12]. Конкретність порад у віршах – ще одна риса поетики творів О. Будугай: спостережено абстрактну, духовну, і паралельно практичну, життєву, спрямованості змісту творів.

Авторка вміло використовує традиційні, ще з фольклору, жанри творів для дітей. Вірш «Дощик» написано в жанрі лічилочки, на що вказує підзаголовок. Написаний двостопним ямбом у формі катренів з парним римуванням (аабб) віршик розповідає дітям про значення дощу для рослин. Образи дощику і рослин одухотворено: він «лле водичку», а вони її п'ють і завдяки цьому рясно вродять, їхні листочки «Розпустились, / Звеселились» [2, с. 13]. Авторка конкретизує загальну думку – і в цьому також особливість її стилю, вона називає травичку, квітки, капусту, огірочки, квасолю й бараболю – і читач (особливо міський) уявляє різноманіття, дароване українською щедрою землею. Лічилочка майстерно інструментована: точна парокситонна рима, синтаксичний паралелізм (схожі за певною ознакою члени речення), короткі рядки надають звучанню ритмічності і співчості.

Віршик «Джерельце» має не тільки виховний, а й філософський смисл, це – високохудожній зразок поезії О. Будугай для дітей. Наведемо текст повністю.

*Малюк-струмок біжить до річки,
Як син матері дасть водички,
Бо зна хлоп'я це невеличке,
Що без струмків засохне річка.
А ви, землі цієї діти,
Джерельце чистим збережіте [2, с. 13].*

Образ малюка-струмка надзвичайно привабливий – природною красою, динамікою, почуттям любові до мами. Візуалізація + естетика + духовні цінності – так можна змодельовати формулу творчого почерку Ольги Будугай як авторки лірики для дітей. Тут візуалізуються джерельце, річка, простір рідної землі; оспівується краса рідної природи; утверджуються цінності як національні – любов до Вітчизни, так і загальнолюдські – піклування про матір, екологія.

Пісня «Квітни, Україно!» – зразок громадянської лірики для дітей. Авторка поєднує серйозний, дорослий громадянський зміст із простою за образністю і стилем формою. Жанр пісні оприявлюється композиційно – три куплети і приспів, а також у інтонаційній завершеності рядків (усі, крім двох, є простими реченнями). Громадянська спрямованість твору виражена в побажанні щастя Україні, миру й процвітання. Центральний, другий куплет містить історичну пам'ять, яку мають засвоїти діти, і мотив свободи. «Руки твої не закувати, / Не заховати волю за ґрати. / Били тебе ворожі копита, / Кров'ю синів ти, земле, полита» [2, с. 14]. Традиційне зображення Вітчизни як матері проходить крізь увесь текст.

Авторка усвідомлює умовний поділ літератури на: для дорослих; для дітей; вона виходить за ці рамки – приховано або відкрито. Наступний у циклі вірш називається «Не тільки про дітей»: твір містить гендерну проблематику. Кожна з двох строф (8-мирядкова як поєднання двох катренів – абабвгвг; 5-тистопний хорей) характеризує гендерні особливості статей: авторка малює соціально закріплені ролі хлопчиків і дівчаток. Підкреслимо знання й уміле введення в текст віршів елементів розмовно-побутового мовлення, ідіом, фольклорних образів. Талановито, зі збереженням як вікових, так і національних ментальних особливостей передано мовлення хлопчика-українця:

*Мріє хлопчик: «Ось як я гайну
На леваду, край села ярками,*

*То шукайте, друзі, вітру в полі.
Вільний там, як сокіл, я козак.
На веселій і звитяжній волі
Воювати я завжди мастак» [2, с. 15].*

Мілітарний мотив у творі лунає щодо обох статей: «І майструє хлопчик зброю, зброю, зброю», «А дівчатко вчиться рани гоїть». У жіночому призначенні авторка називає гоєння ран і материнство. По-дорослому звучить думка про муки, до яких має бути готова дівчинка: «Дух гартує для майбутніх мук». У сенсі близькому до теорії гри Йогана Гейзенга поетка розповідає про дитячі ігри, зокрема дівчачі, завершуючи текст риторичним питанням філософського смислу.

*І співає колискову любій ляльці,
Варить в іграшковім посуді обід.
Як же можуть ці маленькі пальці
Зберегти тендітний людський рід? [2, с. 15].*

Твори для дітей О. Будугай майстерно відтворюють світ дитячої душі і філософськи проєктують її майбутнє.

Літній складник циклу, з віршами про свято Незалежності України, дитячі ігри, продовжується картиною Приазов'я, біографічно близького авторці. Вірш «Скарби Приазов'я» – типовий зразок пейзажної лірики для дітей: текст містить картину природи і сюжетний фрагмент для зацікавлення малого читача. Натур-простір – це Азовське море і його узбережжя, які зображуються замиловано-метафорично: «Гаврія, мов килим, розляглася вільно, / Пахощами степу море напува./ Білопінна хвиля, велетенська й сильна,/ Колискову сонцю і хмаркам співа» [2, с. 16]. Ольга Дмитрівна Будугай, народжена у степовому Гуляйполі, трудову діяльність розпочала в приморському Бердянську, тож з любов'ю виписані пейзажі, їй близькі й дорогі. Так само впізнавана пляжна історія: хвиля виносить на пісок молюска, «Дитинча прибігло, погукало неньку». Пізнавальний і екологічний смисли має поведінка родини: «Роздивились разом

черепашку гарну, / Викинули в воду, у сріблястий вир» [2, с. 16]. Текст завершується за принципом кола новим морським пейзажем, у якому оригінальною є художня колористика: «Розливають хвилі літа ясні барви» – синій колір моря, сріблястий тополь і піни на хвилях, золотий сонця переважають.

Вірш «Святковий вінок», що повторює назву циклу, посідає особливе місце: його присвячено Україні – створено її узагальнений образ високої духовності, краси, цінності. Уже на самому початку тексту поетка поєднує громадянські і християнські цінності: «Нашій Україні, наче тій царівні,/ Господь уплітає у віночок цвіт» [2, с. 17]. І далі з використанням яскравої різнобарвної колористики дає перелік квітів у дарованому Богом вінку – для малого читача (особливо читачки) це корисно, цікаво, привабливо, бо захочеться й самому/самій сплести такого вінка. «Червону калину – у барвінок синій, / Мальви – в чорнобривців пишній оксамит./ Між квітками маку – волошок очиці, /Соняшник, ромашки і Петрів батіг» [2, с. 17]. Натур-простір у складі художнього простору творів О. Будугай є домінантним, йому притаманні кольори, запахи, звуки, у підтексті – цінності екологічні, естетичні, громадянські. Наступні рослини, що їх Господь уплітає у вінок Україні, виокремлено як особливі. «Є й найбільша цінність: золото пшениці, / В чебреці духмянім – євшан-оберіг» [2, с. 17]. Пшениця – як основа існування України, її багатство, і євшан – як символ вірності Вітчизні, – образи-архетипи, використані авторкою.

Останній з трьох катренів «Святкового вінка» написано як риторичне звертання. Суб'єкт лірики (а він прочитується як усі діти України, народ) звертається до Вітчизни як до рідної, люблячої людини: «Ти надінь, Україно, цей вінок святковий, / В гарну вишиванку, рідна, одягнись», закликає порадіти літу й усміхнутися. Родинні почуття переважають в емоційній палітрі віршів О. Будугай – теплі, довірливі, доброзичливі.

Деякі твори мають присвяту, «Святковий вінок» – Ніні Кірносівій, «Щедрий дуб» – Прадіду Карпові. Персоніфікація

образу дуба проходить через весь вірш, увиразнюючи присвяту. Опредмечення головного сенсу твору – риса індивідуальної поетики авторки, тут таким предметом є намисто з жолудів. Сплести віночок, зробити самотужки намисто – також результат читання віршів циклу, до якого спонукають їхні тексти. Авторка детально описує процес його виготовлення: збирання жолудів, нанизування на ниточку, вирівнювання. Вона захоплюється як могутністю й щедрістю дуба («Мов вершник-лицар на коні», «Який же добрий мій дідусь!»), так і красою жолудів (намисто «ніби відшліфоване», «Зелене, поліроване»). Світ дитинства – це і родина, і рідний натур-простір, і вся Вітчизна, і друзі. Товаришування – одна з цінностей, виражених у циклі О. Будугай. Завершення аналізованого вірша має саме такий сенс: «Своїм намистом поділюсь / Я з подружкою Олею» [2, с. 18].

Розважальну функцію літератури для дітей авторка має на увазі повсякчас, адже дитинство повинно бути веселим, радісним, оптимістичним. Особливістю творчої манери є синтетичність смислів: так, розважальний зміст обов'язково містить елемент життєвого досвіду, виховання, мудрості. Вірш «Собачий досвід», що має підзаголовок «(Бувальщина)», це доводить. Насмішкувато-іронічно, жваво, за допомогою майстерно дібраної лексики та синтаксичних конструкцій розповідається про типову подію (собака-охоронець помчав за котом-зайдою) і кумедний фінал гонитви – пес застряг у щіліні забору, крізь яку вибіг кіт. Динамічні емоційні висловлення підтримують цікавість читача і викликають його усмішку: «давай ганяти, /Мов навіжений бігає», «кепське трапилось з ним діло», «скавчав з ганьби Шарко-товстун» [2, с. 19]. Народне прислів'я як мудрість, яку «зрозумів тоді гавкун», подається ненав'язливо, з гумором: «<...> недаремно кажуть люди: “Сім раз відмір, та раз відріж!” / Як будеш пильним ти усюди –/ Собачий збережеш престиж!..» [2, с. 19] Поезія О. Будугай змодельована як розмова з дитиною, теплий, довірливий діалог, у якому авторка розуміє співрозмовника, хоче його потішити й навчити добра.

Віршик «Добрий помічник» написано у формі монологу хлопчика, з яким він звертається до менших – «Зараз розповім, малята, / Як про все я вмю дбати!» [2, с. 20]. Хлоп'я перелічує, як допомагає: сапає, збирає врожаї в саду і на городі. Вірш відверто повчальний, проте привабливості йому надає діалогізована монологічна форма, дитяче мовлення, що створює ефект безпосередності, щирості.

Часопростір циклу плавно переходить до осені. Пейзажна замальовка «Бабине літечко» має красиву пісенну форму: 6 рядків вірша поділено за принципом сходинок, що додатково ритмізує текст, точні рими спряють милозвучності. «Літечко бабине –/ лагідна пора./ На осонні бавиться / зранку дівтора» [2, с. 20]. Рисою поезики О. Будугай є образи-родзинки у вірші, яскраві, незвичайні, легко уявлювані, дані в прямому чи в переносному значенні. Тут це «диво-плід каштан» і «емоцій радісних / щедро б'є фонтан». Образ осені у завершенні тексту незвичайний тим, що вона приносить не холод, а тепло: «Осінь обдаровує / теплою всіх» [2, с. 20].

Казковий персонаж є героєм наступного вірша: «Гномова порада». До самої поради, котра має педагогічно-філософський сенс, поетка веде читача поступово, протягом трьох строф-катренів: описує появу і хатинку гнома, характеризує його, називає його незвичайне вміння – «Гномів слухають метали,/ Гноми щастя накували»; лірична героїня звертається з проханням від усіх малят: «Нумо нас, малят, навчати, / Як нам щастя накувати!» [2, с. 21] Повчання від гнома лунає в останньому, четвертому катрені: «“Кожен щастя сам надбає./ Тільки праця і терпіння / У житті дадуть уміння”» [2, с. 21]. Повчання від Ольги Будугай мають стильові особливості: думка формулюється лаконічно, зрозуміло, має як загальний смисл, так і конкретику ситуації, у якій проголошується. За змістом ці повчання екзистенціальні, бо спрямовані на самотворення особистості, на свободу вибору, відповідальність за своє «Я».

У віршику «Півник» у таких самих казкових тонах змальовано образ птаха, який «із п'їтьми веде світанок» [2, с. 22].

Завершує цикл твір з назвою, що викликає біблійні, новозаповітні алюзії – «Живімо в любові» (присвячений Лілії Сушко). Це твір призначений для декламування маленькою дівчинкою.

*Я – країночка маленька,
Люблять мене тато й ненька.
Називають всі рідненькі
Мене сонечком, серденьком.*

*Я люблю свою родину,
Рідну землю – Україну.
Так живімо всі в любові,
Будьмо дружні і здорові! [2, с. 22]*

Зasadничі цінності виголошуються вустами дитини: національна ідентичність, родина, Вітчизна, людські стосунки, здоров'я. Мета поезії для дітей О. Будугай саме в цьому й полягає: закласти базові цінності в душу малого читача, зробити це у цікавій, відповідній віковій формі, досягти оригінального, художнього звучання української мови, виявити свій талант, сказати самотутнє образне слово.

Отже, цикл «Святковий вінок» Ольги Будугай є високохудожнім набутком української поезії для дітей. Вірші спрямовані на формування в дитячій душі національних і християнських цінностей. Тексти різноманітні за мотивами, ейдетиною, версифікацією. Індивідуальній поетичці притаманні краса натур-простору, сюжетність, елемент гри, предметність описів, оригінальна ейдетика, фольклорні мотиви, різнобарвність і звучання художнього простору, поділ художнього часу на пори року, одухотворення природи, динамічність оповіді, синоніміка, емоційність лексики, елементи розмовно-побутового мовлення, гумор, ампліфікації. Поезія як свято, як діалог з рідною люблячою душею, як утвердження українськості «Я» дитини, як її оптимістичне і самостійне входження у світ постає у віршах Ольги Будугай.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О. Життєствердність і краса поезії Василя Діденка для дітей. *Діденко В.І. На долині туман: у листах і в літературі*. Упор. О.М.Ємець. В.Я. Федина. Запоріжжя : Дніпровський металург, 2023. С. 93–103.

2. Будугай О. Святковий вінок. *Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів*. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. С. 3–22.

3. Качак Т. Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. 132 с.

4. Литвиненко С. «Святковий вінок» українським дітям від Ольги Будугай: До ювілею вельмишановної поетеси, науковця, Людини. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 12. С. 7-9.

5. Овдійчук Л. М., Примич Г. М. Сучасна авторська казка як жанр у контексті шкільної літературної освіти. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць*. № 2 (22). Рівне : РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янука, 2019. С. 129-137.

*Оксана Тютюнник,
доктор філологічних наук,
професор, декан факультету української
та іноземної філології,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО ОЛЬГИ БУДУГАЙ: ТВОРЧІ ПОШУКИ, ПОСТАТІ, ЗНАЧЕННЯ

Якщо уважно придивитися до наукових пошуків Ольги Будугай, то можна помітити той маркер, яким позначено фактично всі її дослідницькі проекти. У полі зору дослідниці традиційно опиняються літературні постаті, які так чи інакше пов'язані з малою батьківщиною авторки. Її патріотизм проявився не лише в любові до України. Він виразився також у пристрасному науковому слові про тих талановитих українських митців, яких із Ольгою Будугай ріднила запорізька земля. Дослідниця дбала про те, щоб імена славних земляків не забулися, не розпорошилися безслідно поміж іменами більш іменитих, прославлених та увіковічених.

Невипадково тема дисертації Ольги Будугай пов'язана із творчим доробком Олексія Огульчанського, українського письменника, а водночас бердянського краєзнавця; члена Спілки письменників України, лауреата Запорізької обласної літературної премії імені Василя Лісняка. Окрім цього фундаментального дослідження, авторці належить ціла низка невеликих студій, що мають літературно-краєзнавчий характер.

Власне звідси, зокрема, увага Ольги Будугай до творчої постаті самобутнього й талановитого поета з Бердянська Вільяма Затьори. Обираючи для дослідження біографічний метод, який був провідним у її літературно-краєзнавчих працях, авторка

прагне подати широкому українському загалу своєрідний літературний портрет митця, акцентуючи також на портреті психологічному. «Це був ніжний романтик, палкий природолюб і водночас принциповий борець за правду, свідомий український патріот. Відлуння цих поетових вимірів відчутне й на сторінках його лірики» [2, с.19], – пише авторка.

Сильним моментом аналізованих студій Ольги Будугай є прагнення донести до читача та майбутніх дослідників поезію Вільяма Затьори, написану не лише українською, але й мовою есперанто. Ідеться про поетичний цикл «Gepatralando» зі збірки «Звернуся до слова», до якого ввійшло одинадцять творів. Підрядкові переклади цих поезій здійснили львів'янин Віктор Вільха, а також бердянці Костянтин Дем'яненко та Владислав Затьора, молодший син поета.

Як відомо, мову есперанто винайшов польський лікар і лінгвіст Людовик Лазар Заменгоф. Із дослідження Ольги Будугай і пересічний читач, і майбутній дослідник зрозуміють, який сенс вкладав Вільям Затьора в цю мову та яку роль відігравала вона в його особистому бутті. Авторка наголошує, що любов до цієї мови поет прагнув передати також своїм учням, які відвідували мовний гурток, що ним керував педагог, працюючи в Бердянському будинку піонерів. Більш ніж очевидним є те, що напрацювання Ольги Будугай матимуть свою цінність і для тих, хто писатиме історію української педагогіки. Адже україномовними є факти, які викладає у своїй статті дослідниця: у радянському Бердянську в Будинку піонерів (а діяльність таких «будинків», як відомо, суворо регламентувалася радянським офіціозом) Вільям Затьора викладав есперанто, пояснюючи, що термін «есперанто» означає «той, що сподівається». Очевидно, уже сам сенс назви цієї мови ідейно імпував цьому сьогодні маловідомому поету, який, за словами дослідників, не полишав думок про поверненні Україні незалежності.

Безпосередній аналіз поезій циклу «Gepatralando» Ольга Будугай здійснює, цілком виправдано поєднуючи біографічні

та аксіологічні підходи. Це дає їй можливість розкрити найтонші нюанси духовної організації поета за посередництвом проникнення у світ його лірики, у якій криється самотня система цінностей. Поезії циклу, особливо дві перші, передають захоплення Вільяма Затьори мовою есперанто, а також тими, хто шанує її. Ліричний герой циклу зі студії Ольги Будугай постає як такий, що наділений рисами автопсихологізму. У вірші «Al Esperanto» («До мови есперанто») цей ліричний герой, котрий є рупором ідей самого автора, дякує долі за те, що вона «вела його шляхом, на якому він зустрів колись мову есперанто для радості. Ця мова “кожного Божого дня” стала йому другом, порадником, заспокоювачем у біді» [2, с.19].

Стаття сильна не лише своїм скрупульозним аналізом поезій Вільяма Затьори, але й тими фактами з його життя і творчої діяльності, які доносить до читача дослідниця. Аналізуючи другу поезію циклу (ідеться про вірш «Al kvindenkjariĝo de «ERĈ» («На п'ятдесятиріччя «ЕРС»)), авторка статті зазначає, що текст твору фактично представляє собою оду часописові «ЕРС» з нагоди його 50-річчя. А далі вона пояснює, що «ЕРС – це китайське періодичне видання мовою есперанто «El Popola Ĉinio» («Із народного Китаю»). Свого часу в ньому був опублікований один із віршів В. Затьори» [2, с.19]. Поза сумнівами, цей унікальний факт (маловідомий в Україні поет Вільям Затьора у свій час публікувався далеко за межами радянської України) є надзвичайно цікавим і для сучасного читача, і для читача, який звернеться до цієї студії через кількадесят років.

Подальший аналіз лірики Вільяма Затьори мовою есперанто, що подається у статті Ольги Будугай, налаштовує на думку, що, ймовірно, створювалася ця лірика задля того, щоб показати красу малої батьківщини – українського бердянського краю – усьому світові. Адже, і на цьому акцентує Ольга Будугай, у кожній поезії циклу митець подає замальовки Бердянщини.

Стаття містить цікаві спостереження авторки щодо особливостей тропіки пейзажної лірики Вільяма Затьори, яка, як

справедливо зазначається в розвідці, «плавно зливається з творами про долю рідного народу». Продумано дослідниця добирає деталі з мариністичних пейзажів Бердянська, що постають у ліриці поета. По-науковому містко, а водночас із великою любов'ю до рідного краю Ольга Будугай аналізує створені поетом образи весни в Бердянську, приазовського степу, вказуючи на зорові, слухові, дотикові деталі в них: «Читач відчує дотик і звук грайливого степового вітру, твердість каменю під ногами, а його око буде милувати пишне цвітіння південного степу навесні» [2, с. 20].

Аналіз поезії «Ensomergenito» («У zenіті літа») багатий на з'ясування функцій строфічної анафори, порівнянь та епітетів. У цьому творі, пише дослідниця, «поет і філософ злилися воедино» [2, с.21]. Вірш «Krono de l'monato» («Вінець місяця») вона характеризує як такий, у якому «пейзажні мотиви щільно переплітаються з ностальгійно-філософськими». На філософські ноти в поетичному дискурсі митця Ольга Будугай вказує також, коли аналізує вірш «Antai sunsubiro» («Перед заходом сонця»), зазначаючи: «У цьому творі Вільяма Затьори йдеться не про час доби, а про людський вік» [2, с. 21].

У полі зору дослідниці опиняються також поезії Вільяма Затьори, у яких він звертається до теми складної політичної та економічної ситуації в Україні в епоху суворих 1990-тих років. Ольга Будугай справедливо стає на бік поета, який першопричини української недолі вбачав у тому, що українці черговий раз помилилися, обираючи владу: «Україно, тобою правлять злочинці, / Безсоромно та вільно тебе обкрадають, / Бо коли дістала ти свободу, / Ти на правління не поставила справжніх синів» [2, с. 21]. Таким же досконалим постає й аналіз поезії «Gepatralando» («Батьківщина), яка дала назву всьому ліричному циклу.

Аналізуючи вірш «Три серкој» («Три труни»), у якому засуджуються алкоголізм та злочинність, Ольга Будугай характеризує Вільяма Затьору як людину високоморальну, як педагога,

який хотів бачити українців духовними та гармонійними. Зосереджуючи увагу насамперед на актуальності проблематики, на особливостях сюжету, авторка статті вказує також на баладну тональність твору [2, с. 22].

Постать Василя Діденка, яка теж опиняється в полі зору Ольги Будугай, належить уже до більш знаних в Україні. Митець, який народився в Гуляйполі і там же був перепохоронений, увійшов в історію української літератури як представник естетичної течії, що отримала назву «тиха лірика» (інший варіант назви – «негучна поезія»).

І хоча доробок цього поета складає тринадцять книг лірики, читачі сприймають Василя Діденка насамперед як автора текстів пісень «На долині туман», «Помереж мені, мила, сорочку», «Полею іду я». До того ж, за словами Ольги Будугай, «уся поетична спадщина цього витонченого лірика ще не дійшла до читача. Значна кількість рукописних поезій ще не стала доступною широкому загалу через брак коштів на друк. Ці неопубліковані вірші зберігаються в архіві Василевого брата, Віктора Діденка, в м. Гуляйполі Запорізької області, на малій батьківщині митця. Частину поезій після смерті письменника земляки видали у збірці вибраних творів «Серцем, сповненим любов'ю» (1998), а також у розділі «Вибрані поезії» книги «Василь Діденко – поет, громадянин, редактор» (2007), упорядкованої гуляйпільськими краєзнавцями-журналістами І. Кушніренком, В. Жилінським» [1, с. 8].

Зі статті Ольги Будугай стає очевидним її системне зацікавлення творчістю поета-земляка, а також розвитком літературознавчої думки на малій батьківщині. «Зарадити замовчуванню Діденкової творчої спадщини прагнуть земляки поета, мешканці Гуляйполя, Поліг, Запоріжжя. Краєзнавці В. Жилінський, І. Кушніренко, В. Скорик, О. Ємець, В. Федина, Г. Лютий, П. Дашевський та інші розкрили важливі штрихи біографії автора. Учителі у Запорізькому краї знайомлять школярів з доробком митця на уроках літератури. Для збереження пам'яті про поета і поширення його спадщини серед читачів

багато роблять бібліотекарі Запорізької області. Гуляйпільська районна бібліотека носить ім'я В. Діденка. Тут брат поета Віктор зустрічається з читачами, прагне зберегти для нащадків Василеве мистецьке слово» [1, с. 8].

У цій студії Ольга Будугай демонструє себе чудовим знавцем літературознавчої думки в царині шістдесятництва. Вона вільно оперує думками провідних літературознавців, щоб уразити феномен Василя Діденка. Скажімо, дослідниця звертається до спостережень Василя Цимбалюка, який писав, що «в плеяді поетів-шістдесятників виділилось оригінальне крило, пов'язане з іменами Володимира Підпалого, Петра Засенка, Василя Діденка, Володимира Лучука та інших, яке в літературознавстві назвали “тихою лірикою”. Ця молода генерація поетів була опозицією до тогочасного режиму. Отримавши на короткий час можливість вільно висловлюватися й писати, вони взялися розвивати нову концепцію людського існування, позбавлену декларативного патріотизму» [1, с. 9]. Аналізуючи ситуацію «внутрішньої еміграції» творців «тихої лірики», дослідниця авторитетною вважає думку Мирослави Домчук, за словами якої «представники поезії цього напрямку в умовах панування тоталітарної ідеології найменше зазнали трансформацій, супротивних природі їхнього таланту, проте особиста доля кожного з них позначена драматизмом» [1, с. 9].

Сама ж Ольга Будугай, осмислюючи творчий феномен Василя Діденка, обирає вивірену нею методологію, поєднуючи біографічний метод з аксіологічними підходами. Тож у результаті маємо сконденсований літературний портрет поета, створений за посередництвом аналізу його творів за естетичним і хронологічним принципами з акцентуванням на духовних орієнтирах та морально-етичних ідеалах автора, які виявляються надзвичайно близькими самій дослідниці.

Відправною у статті є думка авторки про те, що духовна біографія Василя Діденка «органічно поєднана з долею українського шістдесятництва». Ольга Будугай пише про драматизм

життєвої долі поета. «З ранніх літ “дитині війни” ніхто не стелив життєвий шлях килимами. Але його любов до батьків, рідного краю переборола гіркоту війни» [1, с. 9], – зазначає дослідниця, вдаючись на підтвердження до аналізу поезії Василя Діденка «Суворе дитинство».

Надзвичайно детально Ольга Будугай пише про ті поезії митця зі збірки «Рання ластівка», які були присвячені матері. Дослідниця звертає увагу не лише на систему цінностей поета, повз її увагу не проходить жодний художній нюанс аналізованих творів. Так, у сонеті «Мати» вона простежує роль і функцію анафори та синонімічного ряду дієслів, які несуть у поезії продумане смислове навантаження. Таким же скрупульозним є аналіз поезії «Коханій», який Василь Діденко написав з нагоди народження сина, присвятивши твір своїй дружині Надії.

Ореолом святості, як свідчить аналізована розвідка Ольги Будугай, у поезії Василя Діденка оповито не лише образ матері, але й образ батька. Такі духовні максими поета не могли не імпонувати дослідниці. Адже, як свідчить художньо-публіцистична спадщина Ольги Будугай, такий духовний культ батька-матері мав місце і в її духовному бутті та творчій діяльності. Звідси ж – її увага до відповідної тематики в доробку Василя Діденка.

Авторка статті намагається простежити джерела поетового патріотизму, а також високу ідейність його поетичного доробку: «Любити велику і малу батьківщину поет учив, оспівуючи вічні цінності українців, наші духовні константи». Учив не лише своїх читачів, але й щонайперше свого сина Івана. Спостереження Ольги Будугай, малою батьківщиною якої також було Гуляйполе, багаті на промовисті, відомі лише гуляйпільцям деталі: «Батьківські уроки син добре засвоїв: на вінку від Івана на перепохованні поета в Гуляйполі містився зворушливий напис: «Спасибі тобі, батьку, за те, що навчив мене любити Україну» [1, с. 10].

Із трепетом Ольга Будугай аналізує вірші Василя Діденка, присвячені батькові. «Не всі шістдесятники мали щастя пізнати батьківську любов. Сиротами і напівсиротами їх зробила війна. Діденків друг студентської юності М. Сом був сиротою. Не зазнав тепла від батька і В. Симоненко, якого виховували мати й дід. Але В. Діденкові пощастило з батьком» [1, с. 10]. Аналізуючи поезію «Батько», авторка фактично з деталей прописує образ поетового батька, ретельно осмислюючи функції тропів.

Цікавим є той факт, що, вдаючись до літературознавчого прочитання лірики Василя Діденка, Ольга Будугай обирає для аналізу ті вірші, де присутні образи гуляйпільських реалій. Наприклад: «Нам би й зараз шукати зайців у малині, / Синій Гайчур ватагою вбрід перейти. / Нам би й зараз, плекаючи мрії дитинні, / З мореплавцем Сіндбадом пливти і пливти» [1, с. 10]. Або інший приклад: «Смутку, геть! Теплий дощ над Гуляй-полем никне, / Гладить вітер, мов дівчина, чуб мій рудий. / Повз тополі гінкі, повз тини і повз вікна / Я землею іду – молодий, молодий!» [1, с. 10]. Подібну тенденцію, швидше за все, варто виводити з ностальгії самої дослідниці, яка на час роботи над студією про Василя Діденка, вже мешкала у Білій Церкві, тому в своїх думках, мабуть, не раз мандрувала Гуляй-пільщиною, світом дитинства та юності, який традиційно в нашій уяві асоціюється із земним раєм.

Елементи архетипної критики присутні в аналізі поезії «Край городу вишні білі», яка увійшла до дитячих збірок «Степовичка» і «Берізка». Вказуючи на архетиповість образу вишні, дослідниця зазначає, що «поєднання символічних мікрообразів вишневого цвіту та працюючих “Божих комах” бджілок нагадує про “два крила” людської праці, про хрестоматійні “Троянди й виноград” М. Рильського, тобто поєднання красивого й корисного. Цей мотив вічний, тож вірш “Край городу вишні білі” даруватиме й далі естетичну насолоду читачеві» [1, с. 10].

Вдалим є аналіз пейзажної лірики Василя Діденка, який знаходимо в статті Ольги Будугай. Зокрема, вона вдається до

літературознавчого прочитання поезії «Коли тепло вертається», у якій простежує специфіку побутування демінутивів, персоніфікацій, а також спостерігає співвідношення і функції зорових, слухових, тактильних образів. «Милозвучність досягається гармонійним добором голосних, приголосних. Асонанси орнаментують поезію, додають їй музикальності» [1, с. 10], – пише авторка, викладаючи свої міркування про евфонію поетичного тексту.

Поступово Ольга Будугай підводить читача до рецепції пісенної творчості Василя Діденка. «Не випадково, – пише вона, – рядки творів В. Діденка стали піснями. У 1964 році у всіх куточках СРСР голосом співака М. Кондратюка залунала оригінальна пісня на слова В. Діденка й музику Б. Буєвського “На долині туман”. Цей текст є яскравим прикладом літературного твору, що став народною піснею. Вірш “На долині туман”, на нашу думку, можна розглядати як зразок лірики для віку ранньої юності. У цій поезії “попід гору дівча ішло” та “мак червоний в село несло”. Слово “дівча” у читача асоціюється з юнкою-підлітком, а не дорослою дівчиною на порі. Ліричний герой-хлопчина уявляється слухачеві теж дуже юним. Він залюблений у рідні пейзажі долини річки Гайчур, оповитої отим туманом, котрий “мак червоний в росі скупав” [1, с. 11].

І якщо той факт, що автором слів пісні «На долині туман» є Василь Діденко, є для всіх добре відомим, то те, що в пісні йдеться власне про Гуляйпільщину, навряд чи знав би типовий українець, якби не студії Ольги Будугай та інших краєзнавців над поетичною спадщиною цього талановитого митця. Дослідниця з гордістю, яка тонко відчувається в її рядках, пояснює: «У перекладі з тюркської назва річки Гайчур із поетового дитинства означає “та, що вільно тече в степу”. Саме таку незалежну назву отримала ріка. На її берегах осіли нащадки козаків і селян, котрі дали рідному поселенню волелюбну назву – Гуляйполе. Поет народився 3 лютого 1937 року в Гуляйполі, тут провів ранні роки дитинства, сюди ж повертав у свої

студентські й зрілі роки. Назву міста він зяято писав через дефіс, як за часів Махновської вольниці – “Туляй-Поле”» [1, с. 11].

Дослідниця «вичитує» з поезії митця «географію» рідного краю: «Кожен рядок Діденкового вірша “На долині туман” нагадує про рідні пейзажі дитинства на березі Гайчура, в мікрорайоні Бочани. Автор часто вдається до самобутніх епітетів, оригінальних і влучних порівнянь, персоніфікації, пестливої лексики, звертань, які увиразнюють художній малюнок» [1, с. 11].

Завершують статтю глибокі роздуми Ольги Будугай про суть життєвого і творчого феномену Василя Діденка, який до творчості «ставився як до найголовнішого заняття у своєму житті, не міг довго працювати навіть у редакціях видань. Проте самовіддана робота над словом талановитого, але скромного поета з покоління “дітей війни” не могла забезпечити йому матеріальне існування. Автора відомих пісень знищила сіра проза нелегкого буття в тоталітарному суспільстві. Так, зокрема, стверджує його друг ще зі студентської лави – поет М. Сом: “Він був поет. Його убила проза”» [1, с. 11].

Наприкінці статті читач традиційно знайде чимало цікавих фактів, що ілюструють манери та звички поета: «У листах, у подарованих друзям книгах В. Діденко ставив такі підписи: “Нижний поет”, “Син степу”, “Друг Пегаса”, “Товариш по Січі”. Таким ніжним кордоцентристом читачі ХХІ століття певно й мають його сприймати» [1, с. 11].

На жаль, скорботно, зважаючи на сумні реалії, звучать рядки заключної рубрики статті. Йдеться про «Перспективи подальших досліджень». Тут містяться слова, які розкривали суть майбутніх досліджень і самої авторки: «У подальших студіях актуальним може стати аналіз специфіки віршів В. Діденка, узятих з архіву родини письменника». Ідеться про плани, яким здійснитися не судилося. Пішла у засвіти Ольга Будугай. Невідомо, чи вцілів родинний архів Діденків.

Значення наукових праць Ольги Будугай з літературного краєзнавства є непроминальним. Усе своє життя дослідниця,

якою керувала не лише любов до художньої літератури та науки про неї, але й щира любов до своєї малої батьківщини, прагнула популяризувати творчий доробок талановитих земляків, зберегти від забуття їхні імена та твори. Сьогодні, коли запорізький край щодня нищиться російськими ракетами, коли зникають безслідно бібліотеки, архіви, фонди, стає більш ніж зрозумілим, що в майбутньому краєзнавчі студії Ольги Будугай можуть стати безцінним та унікальним джерелом пізнання української літератури Гуляйпільщини та Бердянщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О. Аксиологічні й естетичні виміри «тихої лірики» Василя Діденка. *Молодий вчений*. № 12.1 (52.1), грудень, 2017. С.8-12.

2. Будугай О. Поетика віршів Вільяма Затьори мовою есперанто (на матеріалі перекладів його ліричного циклу «Gepatralando» зі збірки «Звернуся до слова»). *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, 27-28 березня 2020 року*. Біла Церква : БНАУ. 122 с.

Черниш Наталія,
*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
української і зарубіжної літератури та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
(Переяслав, Україна)*

ДІАЛОГ З ПЕДАГОГІКОЮ В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПРАЦЯХ ОЛЬГИ БУДУГАЙ

Вагомий масив української та зарубіжної літератури для підліткового читання представлений пригодницькими творами, що належать до популярної літератури для масового читача. Підлітки дуже люблять читати про різні цікаві та незвичайні пригоди, які відбуваються з головними персонажами. Варто відмітити, що пригодницька література має на меті не лише розважальний, а й виховний вплив на читача.

Ольга Будугай у своїх літературознавчих працях аналізує точки перетину пригодницької повісті як специфічного жанрового різновиду дитячої прози з основними компонентами педагогічної науки: вихованням, навчанням і розвитком дитини. У своїй монографії «Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960-1980-х років» (2009) учена вперше розкрила поняття «пригодницько-шкільна повість», провела діалог прози для дітей із педагогікою, з'ясувала аксіологічні та жанрові особливості повісті, проаналізувала низку пригодницьких творів для дітей. Ольга Будугай, підкреслюючи діалогічні зв'язки пригодницько-шкільної повісті з педагогікою, зазначила, що «Пригодницько-шкільна повість має на меті не тільки розважити юного читача, хоч і така функція теж важлива. Пригодницьку літературу для дітей не можна розцінювати як суто розважальну. Вона тісно пов'язана різнобічними зв'язками з діяльністю навчального закладу, поглиблює розуміння складного процесу навчання й виховання школярів» [1, с. 140].

Дослідниця стверджує, що успіх повісті для дітей неможливий без інтерактивних зв'язків, тобто взаємодії автора й адресата. Якщо ідейно-тематична основа твору пов'язана з показом життя школи, автор повинен бути вчителем за фахом або мати природні нахили до педагогічної діяльності, добре розуміти складний організм цього навчального закладу, не обмежуючись лише власними спогадами про шкільні роки. Виявлення перетинів цього жанру дитячої прози з основними складовими педагогічної науки: вихованням, навчанням і розвитком дитини – допоможе з'ясувати художні особливості шкільної пригодницької повісті. На прикладах художніх текстів дитячої літератури Ольга Будугай демонструє діалогічні зв'язки між автором і реципієнтом твору, учителем і учнем як двома суб'єктами інтерактивного процесу «навчання-вчуся», розкриває деталі у взаємозв'язку мистецтва слова і педагогіки.

У таких творах дорослим пригоди можуть здатися простими, але не дитині, яка тільки почала пізнавати світ для себе. Вікові особливості читача і рецепція твору тісно пов'язані між собою. Учні захоплює складний сюжет з безліччю несподіванок, таємниць і загадок, які школярі розгадують, переживаючи низку пригод. У своїй монографії Ольга Будугай слушно підкреслює: «З особливим зацікавленням діти сприймають пізнавальний твір, в ідейно-тематичне осердя якого покладена пригода – надзвичайна пригода. Пригодницький сюжет приваблює мотивом таємничості, ігровим началом. Наявність активного героя, ровесника юного адресата, робить пригодницько-шкільний твір більш доступним для рецепції підлітка. Найчастіше пригода пов'язана з мандрівкою, із розкриттям якоїсь таємниці, цікавою знахідкою. Але герої-школярі діють у тісному зв'язку зі школою, здобувають знання й необхідні для дорослого життя навички» [1, с. 140]. Багатоплановість зображення діяльності навчального закладу та учасників освітнього процесу характерна для пригодницької шкільної повісті – специфічного жанрового різновиду повісті, що посідає проміжне

місце між романом і оповіданням, може мати або суцільний динамічний сюжет із життя школярів, або зображувати низку пригод учнів.

У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» йдеться про пригоду як про якусь «надзвичайну подію», як про щось «нетривіальне, неординарне» [3, с. 440]. Літературознавиця М. Моклиця пояснює термін «пригодницька література» як «епічний прозовий жанр, який базується на зображенні пригод (виключних подій), відрізняється напруженою, примхливо ускладненою сюжетністю, посиленням розважальної функції, щасливим фіналом, романтичною прямолінійністю» [5, с. 180]. Слово «пригода» асоціюється в читачів і літературознавців із розвагою та щасливим кінцем. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» це поняття тлумачиться ширше: «Те, що трапилось (часто непередбачене, несподіване); подія, випадок також у сполученні зі словами лиха, тяжка; небажана, неприємна або небезпечна для когось подія; події, які трапляються під час подорожей, мандрівок і часто пов'язані з ризиком» [2, с. 929]. Так, в українській мові слово «пригода» має два основних значення, а в пригодницьких повістях відбуваються несподівані пригоди, які викликають не тільки радість, а й прикрощі.

Слід зазначити, що серед пригодницьких творів іноді зустрічаються твори з драматичним або навіть трагічним фіналом. Героям належить пережити не тільки захоплюючі пригоди, а й боротися зі складними випробуваннями, приймати нестандартні рішення в екстремальних ситуаціях.

Література відображає складну систему спілкування поколінь, і особливо яскраво цей процес відображено в дитячій прозі. Не менш важливими для школяра є успішне здобуття освіти, його авторитет серед однолітків, його морально і фізично здорове становище в сім'ї. Якщо якийсь із зазначених чинників зазнає втрат, життя дитини не можна назвати щасливим. Дисгармонія в одній сфері вплине на всі інші.

Особливо болісно дитина реагує на проблеми в сім'ї, оскільки саме тут переважно відбувається процес формування особистості.

Дитина може брати як позитивне, так і негативне від колективу. Щоб контролювати цей вплив, батькам і педагогам необхідний більш тісний контакт з дитиною, який може сформуватися лише за умови довіри та авторитету дорослого. Це одна з найбільших освітніх проблем.

У своїй праці «Про батьківський авторитет» А. Макаренко застерігає дорослих від формування в очах дитини фальшивого авторитету. До небажаних видів авторитету педагог відносить: авторитет утиску, відстороненості, пихатості, педантичності, підкупу та ін. Він радить батькам: «І насамперед ви повинні знати, чим живе, цікавиться, що любить, чого не любить, чого хоче й чого не хоче ваша дитина... Коли вона вчиться в школі, ви повинні знати, як вона ставиться до школи та до вчителів, які в неї труднощі, як вона поводить себе в класі... Всякі неприємності й конфлікти не повинні бути для вас несподіванкою, ви мусите передбачити їх і запобігти їм» [4, с. 474]. Останнє застереження особливо важке, тому що діти прагнуть якомога швидше стати самостійними, незалежними, вони схильні зберігати таємниці від дорослих.

Пригодницька повість відтворює життя школярів. Адже в їхньому житті трапляються різні приємні пригоди, а також небажані. Їх несподіваність змушує героїв активно реагувати й діяти. Так письменники вибудовують динамічні сюжети з несподіваними поворотами, інтригами, захоплюючими деталями. Шкільні будні перестають бути одноманітними і наповнюються цікавими моментами. Навіть у повсякденному житті діти знаходять щось несподіване, бо люблять таємниці та ризик.

Ознакою пригодницької повісті є наявність двох важливих елементів: дитячої пригоди та шкільного хронотопу. У пригодницьких творах автори часто описують відпочинок школярів. Доведено, що найкориснішим для підлітка є активний відпочинок. А найцікавіші для читача пригоди відбуваються з героями

на лоні природи, у незвичних для школяра умовах. Саме у незвичайній ситуації дитина перевіряє свою готовність до непростого дорослого життя. Переживання під час таких пригод стають активним надбанням особистості, сприяють її самоствердженню та зміцненню авторитету в очах однолітків і дорослих. Тому пригодницьку літературу для дітей не можна вважати суто розважальною.

Темою шкільних пригодницьких творів часто стають пригоди учнів під час екскурсій, походів, експедицій. Канікули – це не просто відпочинок, а дуже важливий період у процесі дорослішання особистості. Зобразити школяра тільки в стінах класу – це все одно, що показати життя дорослої людини лише на робочому місці.

О. Будугай називає жанротвірні ознаки пригодницько-шкільної повісті:

- пригоди (незвичайні пригоди, пригоди-випробування, авантюри);
- наявність поширеної моделі стосунків юних і дорослих героїв «учень-клас-школа»;
- виразні одна-дві фабульні лінії, в яких переплелись таємниці, елементи вигадки та фантастики;
- поєднання перипетійної та характерологічної функції сюжету [1, с. 138-139].

Насправді, одна з найголовніших особливостей пригодницької повісті – це наявність у творі пригоди або ж ряду пригод, які трапляються з головними героями. А другим власним критерієм є показ шкільного життя, тобто хронотоп школи. Також часто в таких творах присутні мотиви таємничості та загадковості, пошуку скарбів, несподіваних знахідок, цікавих зустрічей. Персонажі – активні, кмітливі, допитливі, цілеспрямовані, зацікавлені якоюсь справою, любителі гумору та майстерні на всілякі витівки. Важливе ідейне навантаження у пригодницьких творах несуть образи дорослих, які можуть бути прикладом для наслідування або ж навпаки, для осуду та засудження.

Відповідно до ставлення персонажів до подій, які з ними відбуваються, Ольга Будугай умовно поділяє пригоди на три групи: пригоди-несподіванки, до яких герої не були готові, але змушені якось діяти та реагувати; пригоди-поневір'яння, від яких персонажі страждають, але водночас, долаючи їх, стають сильнішими та загартовують свій характер; пригоди-розваги, до яких головні герої прагнуть свідомо, наражаючи себе на ризик.

Шкільні пригодницькі повісті посіли вагоме місце в українській та зарубіжній літературі. Пригодницький елемент в оповіді пов'язаний із захопливим повідомленням про реальні чи вигадані надзвичайні події, також присутній дидактичний аспект, який дає зрозуміти читачу моральні цінності та норми поведінки. Тому ціннісна функція літератури тісно поєднана з педагогікою. Доцільним є вивчення пригодницької шкільної повісті у діалогічному зв'язку з дидактикою.

Найбільший масив літератури для підліткового читання представлений пригодницькими творами різних жанрових модифікацій. Наприклад, відповідно до сучасної програми з української літератури в базовій школі пригодницькій повісті відводиться належне місце. У 5 класі вивчається повість-казка сучасної дитячої письменниці Галини Малик «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» та пригодницька повість про мандрівку історичними місцями сучасної України Зірки Мензатюк «Гаємниця козацької шаблі». У 6 класі учні аналізують такі пригодницькі повісті: Всеволода Нестайка «Тореадори із Васюківки», Ярослава Стельмаха «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера» (головні герої – допитливі, винахідливі та кмітливі хлопці). У 7 класі школярі читають повість Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили» – про пригоди українського силача Івана Сили, чемпіона Європи з кількох видів спорту, а у 8 класі гумористичну повість Валентина Чемериса про життя і пригоди школярів «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання».

Наявність значної кількості пригодницьких творів свідчить про те, що це мистецьке явище не є випадковим і потребує всебічного дослідження.

О. Будугай визначила найважливіші чинники діалогу пригодницької повісті з педагогікою.

1. Тема шкільної пригодницької повісті – зображення життя героя-школяра. Він виступає об'єктом навчально-виховного процесу, тобто процесу формування особистості дитини під впливом діяльності педагогічного колективу навчального закладу.

2. Крім наявності пригоди, для пригодницької повісті характерний хронотоп навчального закладу.

3. У пригодницькій повісті найчастіше беруть участь такі дорослі:

а) вчителі, які займаються цілеспрямованою виховною діяльністю з метою досягнення конкретної мети;

б) батьки та інші родичі, які використовують виховні можливості сім'ї, її традиції, навчають особистим прикладом;

в) сусіди та інші дорослі, носії народної педагогіки, які виховують дитину в широкому соціальному розумінні.

4. У повістях показано, як учень відчуває на собі позитивний чи негативний виховний вплив з боку соціального середовища, суспільного ладу, умов і обставин життя.

5. Основою рецепції шкільної пригодницької повісті є діалог між текстом твору, його автором, героєм-школярем і читачем.

Характерним є те, що в прозі для дітей ціннісна функція літератури тісно пов'язана з дидактичною. Обидві вони є дуже актуальними, адже маємо зазначити, що на початку ХХІ століття проблема спотворення реальних цінностей стає особливо гострою. «В сучасних умовах користь розуміється як споживацтво, а в престижність перетворюється добро, яке твориться людиною, творчість вироджується в імітацію, моду, а свобода в свавілля. Суспільними цінностями людини стає престижне споживання. Така логіка ціннісних орієнтацій робить життя людини не тільки тяжким, але іноді й нестерпним» [7, с. 521]. Тому, аналізуючи пригодницько-шкільні повісті, варто в першу чергу звертати увагу на моральні цінності позитивних персонажів, через які читач бачить систему цінностей самого автора.

У пригодницьких повістях головними героями є одноліткі читачів, які вже мають чималий обсяг знань, невеликий життєвий досвід і прагнуть якнайшвидше стати дорослими. Л. Сокол стверджує, що «моральний вибір являє собою усвідомлене, осмислене дієве надання переваг в альтернативних умовах (добро-злого) загальнолюдським моральним цінностям з лінією поведінки, коли особистість вільно і відповідально приймає довільне рішення, завершуючи його добрим вчинком» [6, с. 16]. Як і в реальному житті, у художньому творі не кожен персонаж, який знає загальноновизнані людські чесноти, виступає позитивним героєм та робить гарні вчинки. Це стосується й дитячої літератури, яка має показати читачеві багатогранність людської природи, її моральні цінності.

Каталізатором дії в дитячій прозі виступає пригода, вносячи в сюжет елемент таємничості та інтриги. Початок твору значною мірою зумовлений допитливістю невгамовних юних героїв, готових до пригод, пошуків, експериментів. Дія в такому творі зазнає швидкого розвитку. Кульмінація настає і вибухає особливо виразно, несподівано. Розв'язкою може бути покращення результатів навчання учня, встановлення добрих стосунків у класі, у родині, розгадана таємниця тощо.

Письменники прагнуть сформувати в юних читачів бачення добрих і поганих вчинків. Часто головні герої пригодницьких повістей отримують певний досвід, можуть робити помилки, проте аналізують та виправляють їх, урешті-решт роблять правильний моральний вибір. «Моральні якості людини високо цінуються і складно шліфуються. І тому кожен, хто хоче стати справжньою людиною, приносити людям добро й відчувати задоволення від життя, повинен формувати в собі ці якості ще з дитячих років» [1, с. 55], – слушно зазначає Ольга Будугай. І саме пригодницька література допомагає формувати моральні якості читача. Саме пригода як незвичайна подія, несподіваний випадок у житті стає індикатором цінностей персонажа, пришвидшує його дорослішання.

Зі зміною шкільного життя поступово змінюється тематика і проблематика художніх творів. Сучасний літературний процес

доводить життєздатність пригодницької повісті для дітей. Читацький інтерес до пригодницької літератури не згасає і сьогодні. Найкращі твори для дітей непідвладні часу, просто кожне нове покоління читачів розставляє свої акценти, оцінює текст у діалозі з автором, порівнює прочитане зі своєю епохою тощо. Сучасне покоління школярів оцінює твори попередніх поколінь зі свого погляду, спираючись на власний досвід і розуміння життя. Оскільки пригодницький елемент не втратив своєї актуальності й донині, а школа залишається важливою частиною життя дитини, пригодницька повість має значні шанси виконати роль морального компаса в житті підлітка. Тож цей жанровий тип епічного твору має своє майбутнє.

Отже, О. Д. Будугай у своїх літературознавчих працях, розглядаючи пригодницькі повісті в діалозі з педагогікою, доводить, що пригодницько-шкільну повість не можна розцінювати як суто розважальну, оскільки вона має великий виховний аспект. Учена стверджує, що з особливим зацікавленням школярі читають та аналізують пізнавальний твір, у центр якого покладена якась незвичайна подія – пригода. Саме пригодницький сюжет приваблює читача мотивом таємничості. Пригодницька література стає більш доступною для рецепції підлітка і водночас має пізнавальну, розважальну та виховну функції. Вона є надійним помічником у вихованні, оскільки допомагає зрозуміти моральні цінності та істини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О. Д. Аксиологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960-1980-х років : монографія. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. 160 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2004. 1728 с.
3. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.

4. Макаренко А. Про батьківський авторитет. *Макаренко А. Вибрані педагогічні твори*. Київ : Рад. школа, 1950. С. 469-475.
5. Моклиця М. Основи літературознавства. Посібник для студентів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 192 с.
6. Сокол Л. М. Моральний вибір як умова становлення самосвідомості особистості підлітка : дис... канд. психол. наук. Київ, 2006. 267 с.
7. Філософія : Підручник / за заг. ред. В. Г. Кременя, М. І. Горлача. Харків : Прапор, 2004. 736 с.

*Шкира Ольга,
заслужений працівник культури України,
директор бібліотеки,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ СПАДОК ОЛЬГИ БУДУГАЙ У РЕСУРСАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Поезія. Перше знайомство університетської бібліотеки УГСП із творчістю Ольги Будугай відбулося, коли йшла підготовка до видання поетичної антології Київщини «Кришталеві роси» (2007). Метою видання були збір і систематизація кращих поетичних творів новочасних поетів про історію і буття рідного краю, про мальовничу природу малої батьківщини тощо. Ольга Дмитрівна представила в «Кришталевих росах» свою поетичну «Козацьку літератку» лицарської тематики, яка була написана в місті Бердянську в 1992–1996 роках і сформована в алфавітному порядку. Поетичні твори О. Будугай дуже зрозумілі та цікаві, хоча й перегукуються з енциклопедичним підтекстом кожного вірша : «Булава», «Віз», «Їжа козацька», «Курінь», «Тетеря», «Шабля» тощо. Співпраця і дружба між книгозбірнею і подружжям Будугаїв відображені у виданні «Ворота в Небо» (2007) – альманасі літературної студії «Дитинець» і «Літературних сторінок» газети «Педагогічні обрії» – у розділі «Творчий пошук бібліотекарів університету». У книзі представлена поетична творчість бібліотечних працівників Тамари Олешевко, Алли Богуш, Людмили Левченко. Видання Ольги Будугай та Андрія Будугая «Сторінки історії Запорозького козацтва» (2008) видано у форматі навчально-методичного посібника, який містить цикл матеріалів козацької тематики: поезії, сценарії, тести, методичні поради. На звороті обкладинки книги є авторський підпис: «Шановним колегам-історикам від

авторів з найширшими побажаннями. З роси і води! 13.10.2009 р.». У виданні подружжя Будугаїв «Святковий вінок» (2009) представлено такі цикли віршів: «Святковий вінок» – це збірка віршів для дошкільнят і молодших школярів; «Бердянська портовичка» – абетка для малюків-портовиків; «Переяславські етюди» – літератка для школярів, яка присвячується Григорію Вербі, педагогу, музиканту, науковцю-любомудру; та «Сила кохання» – казка про кохання і добро. Збірку поезій і прози під назвою «Слова-світи» (2010) видано у співавторстві Ольги Будугай, Андрія Будугая та Сергія Литвиненка. Майже кожна сторінка книги доповнена графічними малюнками художниці Лариси Посух, що сприяє яскравому психологічному сприйняттю поезії та оповідок авторів. На титульній сторінці залишений автограф – присвята читачам бібліотеки від 4 січня 2011 року.

Дитяча література. Ольга Будугай у 2007 році в Херсоні захистила кандидатську дисертацію «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960–1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов)», про що засвідчує автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (науковий керівник Кіраль Сидір Степанович). Статті з дисертаційної теми здебільшого друкувались у наукових збірниках «Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (2004), (2005), (2006); «Теоретична і дидактична філологія», випуски 1 (2007), 3 (2008), 4 (2008). Дослідження філологині поступово переросло в монографію «Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960–1980-х років» (2009). Згодом з'явився в Ольги Дмитрівни навчальний посібник «Зарубіжна дитяча література» (2011) для студентів напряму «Гуманітарні науки», спеціальності «Філологія». А з плином часу її публікації побачили світ у фахових науково-методичних журналах «Дивослово» (№12, 2009) та «Українська мова і література в школах України» (№ 4, 2015 та №1–2, 2019).

Історія. Історико-документальну повість «У тунелях таємничої Дори» Ольга Будугай оприлюднила в першому випуску історико-краєзнавчого альманаху «Джерела пам'яті», котрий мав назву «Народжені для випробувань» (2007). У повісті йдеться про долю її батька Дмитра Павловича Савченка, колишнього остарбайтера, що перебував у 4-х концтаборах фашистської Німеччини.

Дружба і співпраця. Ольга Будугай представила авторське дослідження про лірику сучасних переяславських митців і краєзнавців: Олега Коломійця (Князенка) у збірнику «Переяславіка. Наукові записки» (випуск 14(16), 2018) та Наталію Павлик у збірнику «Теоретична і дидактична філологія» (випуск 10, 2011). Водночас Наталія Павлик досліджувала лірику подружжя Будугаїв у своїй літературно-критичній монографії «Література Переяславщини. Сучасність» (2013) та бібліографічну складову (105 публікацій за 1992-2019 рр.) науковиці Ольги Будугай у науковому збірнику «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи» (випуск 35, 2022). Під час підготовки видання «Дарина Тетеріна-Блохин. Біобібліографічний покажчик науково-педагогічної діяльності за період 1964–2019 роки» (2019) Ольга Будугай була рецензентом і частково укладачем бібліографічного матеріалу про науковий доробок ювілярки.

Періодика. В електронному каталозі бібліотеки УГСП зафіксовано 27 бібліографічних описів джерел авторства Будугай Ольги Дмитрівни. В університетській книгозбірні в архівах зберігаються підшивки університетської газети «Педагогічні обрії», місцевої газети «Вісник Переяславщини», у яких оприлюднені її дописи, як-от: «Ярема Гоян у стінах університету в Переяславі», «Свято творчості Лариси Посух», «Українського слова навчитель» тощо.

Подяка Ользі Дмитрівні, красивій, тендітній, ніжній жінці, за світло і добро, яке вона випромінювала, за професійність і талант. Особистість непересічна – любила читати, писати, мислити, часто відвідувала університетську бібліотеку, уміла слухати і чути

кожного, дарувала свою творчість. Вона завжди була залюблена в українське Слово, у милозвучну рідну Мову...

Ольга Шкира

*Мова українська закодована у знаках,
У вишиванках, у легендах, у казках;
Мова закарбована у мелодійних звуках,
Відгукується в складених словах.
Її історія буття, як гойдалки у хвилях:
У буревіях, смерчах... у людських серцях...
У українській мові є своя ментальність,
Самосвідомість, прописана в віках.*

Література

1. Будугай О. Козацька літератка. *Кришталеві роси: поетична антологія Київщини* / ред.: В. Коцур, В. Бутник, О. Плахотнік [та ін.] ; бібліогр.-уклад.: О. Шкира, А. Глієва, Л. Забарилло [та ін.]. Київ, 2007. С. 254–275.

2. Ворота в Небо : альманах літ. студії «Дитинець» і літ. сторінок газети «Педагогічні обрії» / упоряд.: О. Д. Будугай, А. О. Будугай, С. В. Литвиненко [та ін.]. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2007. 180 с.

3. Будугай О., Будугай А. Сторінки історії Запорозького козацтва : навч.-метод. посібник. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2008. 92 с.

4. Будугай О., Будугай А. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів. Іл.: Л. Посух, Н. Зварунчик ; худож. оформ. Л. Посух. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. 64 с.

5. Будугай О., Будугай А., Литвиненко С. Слова – світи : збірка поезій та прози. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2010. 144 с.

6. Будугай О. Д. Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960–1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук (10.01.01 – укр. літ.). Херсон, 2007. 20 с.

7. Будугай О. Тематичне й художнє багатство пригодницьких повістей Олексія Огульчанського для дітей. *Гуманітарний*

вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : наук.-теорет. збірник / голов. ред. В. П. Коцур. Переяслав-Хмельницький, 2004. Спец. вип. : Філологія. С. 82–92.

8. Будугай О. Виховання в юного покоління милосердя й доброти (на матеріалі пригодницько-шкільних повістей для дітей 1960–1980-х років О. Огульчанського, Б. Комара, А. Давидова). *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди* : наук.-теорет. зб. / голов. ред. В.П. Коцур. Переяслав-Хмельницький, 2005. Спец. вип. : Ціннісні засади християнства в духовно-моральному становленні молоді. С. 108–115.

9. Будугай О. Пригодницько-шкільна повість 1960–1980-х років як діалог пригодницької прози для дітей і педагогіки. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : наук.-теорет. збірник / голов. ред. В. П. Коцур. Тернопіль : Астон, 2006. Вип. 8 : Педагогіка. Психологія. Філологія. Філософія. С. 298–305.

10. Будугай О. Образи дорослих у пригодницько-шкільних повістях 1960–1980-х років. *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. праць / [відп. ред. Г. Л. Токмань]. Київ : Міленіум, 2007. Вип. 1. С. 13–22.

11. Будугай О. Діалог автора, юного героя та адресата пригодницько-шкільних повістей для дітей 1960–1980-х років. *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. праць / відп. ред. Г. Л. Токмань. Київ, 2008. Вип. 3. С. 3–11.

12. Будугай О. Шкільний аналіз пригодницько-шкільних повістей Олексія Огульчанського 1960–1980-х років у світлі методичних порад Бориса Степанишина. *Теоретична і дидактична філологія* : зб. наук. пр. / голов. ред. Г. Л. Токмань. Київ, 2008. Вип. 4. С. 14–22.

13. Будугай О. Д. Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960–1980-х років : монографія. Переяслав-Хмельницький : СКД, 2009. 160 с.

14. Будугай О. Зарубіжна дитяча література : навч. посіб. для студентів ВНЗ напряму 02.03. «Гуманітарні науки», спец. 6.020303 «Філологія». Переяслав-Хмельницький : СКД, 2011. 88 с.

15. Будугай О. Мотиви гріха й каяття у творах для дітей «Маленький грішник» Михайла Коцюбинського и «Дзига» Шолом-Алейхема. *Дивослово*. 2009. №12. С. 48-51.

16. Будугай О. Художній світ поезії Василя Діденка для дітей. *Українська мова й література в школах України*. 2019. №1–2. С. 10–17.

17. Будугай О. Верлібр у поезії Петра Розвозчика для дітей. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. №4. С. 14–18.

18. Будугай О. У тунелях таємничої Дори (історико-документальна повість). *Джерела пам'яті : іст.-краєзнав. альманах / упоряд. Т. Ю. Нагайко; голов. ред. В. П. Коцур*. Тернопіль : Астон, 2007. Вип. 1 : *Народжені для випробувань*. С. 8–58.

19. Будугай О. Нові виміри історії про Дору. *Джерела пам'яті : іст.-краєзнав. альманах / упоряд. Т. Ю. Нагайко; голов. ред. В. П. Коцур*. Тернопіль : Астон, 2007. Вип. 1 : *Народжені для випробувань*. С. 59–69.

20. Будугай О. «Нехай духовне краєзнавство нас – і зміцнить, і просвітлить!»: історичні й культурологічні акценти збірок поезій Олега Князенка (Коломійця) «Прапор Переяславського полку» і «Переяславна». *Переяславіка : наук. зап. : зб. наук. ст. Всеукр. наук. конф. «Переяславська земля та її місце в розвитку української нації, державності й культури», 29 лист. 2018 р. / НІЕЗ «Переяслав» ; редкол.: О. М. Лукашевич (голов. ред.), Г. М. Бузян, С. М. Вовкодав [та ін.]*. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 14 (16). С. 180–189.

21. Будугай О. «Відбуваюсь в однині» : екзистенційні мотиви збірки лірики Наталії Павлик «В снігах самоти». *Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць / [співред.: Корпанюк М. П., Токмань Г. Л.]*. Київ, 2011. Вип. 10. С. 62–70.

22. Павлик Н. Маєстат духовного двокрилля. *Н.М. Павлик. Література Переяславлщини. Сучасність : літературно-критична монографія*. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 125–131.

23. Павлик Н. Пілігрими в пошуках істини. *Н.М. Павлик. Література Переяславлщини. Сучасність : літературно-критична монографія*. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 131–134.

24. Павлик Н. М. Альманах «Ворота в небо»: час зав'язі. *Н.М. Павлик. Література Переяславлщини. Сучасність : літературно-критична монографія*. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 158–160.

25. Павлик Н. Будугай Ольга Дмитрівна: бібліографічний та джерелознавчий аспект [Електронний ресурс]. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів XXXV Міжнарод. наук. практи. інтернет-конф. (м. Переяслав, 31 травня 2022 р.)*. Переяслав, 2022. Вип. 35. С. 135–144. URL: <http://78.137.2.35:4000/items/cda29dbc-e82e-4437-a8f3-2c81148aеc0с>

26. Павлик Н. Маєстат духовного двокрилля. *Переяславіка : наук. записки Нац. історико-етнографічного заповідника «Переяслав» : зб. наук. ст.* Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 7(9). С. 158–162.

27. Дарина Тетеріна-Блохин : бібліогр. покажч. наук.-пед. діяльності за період 1964–2019 роки / Нім.-укр. наук. об'ня ім. Ю. Бойка-Блохина, Фонд та Архів-музей родини Блохин при Переяслав. ДПУ ім. Г. Сковороди [та ін.] ; авт. ред. Д. Блохин ; передм. Г. Л. Токмань. Мюнхен ; Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. 484 с.

28. Будугай О. Ярема Гоян гостював у переяславському університеті. *Вісник Переяславлщини*. 2007. 4 грудня. С. 6.

29. Будугай О. Українського слова навчитель [Г. Л. Токмань]. *Вісник Переяславлщини*. 2008. 26 грудня. С. 6.

30. Будугай О., Будугай А. Свято творчості Лариси Посух. *Вісник Переяславлщини*. 2010. 13 квітня. С. 8.

31. Будугай О. Ярема Гоян у стінах університету в Переяславі. *Педагогічні обрії*. 2007. № 7. С. 13.

Tariq Amroun,
*étudiant des cours de formation linguistique "Ukrainien comme
langue étrangère" de l'Université nationale agraire de Belotserki
pour l'année universitaire 2021/2022 (d'Algérie)*

OLGA BUDUGAY RESTERA DANS MON CŒUR POUR TOUJOURS

Au nom de la créativité, je commencerai ce texte, avec une plume lourde, un cœur battant, des mains tremblantes et des yeux qui pleurent, en écrivant quelques lignes sur une grande femme qui fut l'une des enseignantes auprès de laquelle j'ai étudié, cette belle et femme merveilleuse.

C'est Mme Olga. Femme élégante. Un jour, après mon arrivée en cours, elle m'a accueilli avec un sourire, m'a regardé et m'a souhaité la bienvenue. Je ne connais pas l'ukrainien, mais elle m'a parlé en français.

A partir de ce jour, j'étais attaché à elle. J'ai insisté pour suivre tous les cours de langue ukrainienne et j'ai commencé à apprendre la langue ukrainienne, grâce à elle et à son mari. Pani Olga m'envoyait toujours des chansons ukrainiennes qui racontaient l'histoire ancienne de l'État ukrainien. Elle essaie de tout donner. Pour les étudiants internationaux. Elle entrait dans la pièce par temps froid et partageait avec nous des moments de joie et de bonheur.

Elle faisait partie des personnes qui m'ont aidé pendant les mois que j'ai passés en Ukraine. Je voudrais la remercier et avoir pitié d'elle, car elle est partie et n'a pas vu mon succès dans l'apprentissage de la langue ukrainienne. Grâce à elle que j'ai aimé la langue ukrainienne.

Aujourd'hui je viens pour dire quelques mots et te rendre hommage ma chère prof. Olga c'est la seule prof qui nous a fait preuve de la fidélité d'un enseignant à ces élèves c rare de trouver un enseignant qui reste avec toi jusqu'à la fin, malgré tout mais elle est avec nous toujours, elle nous donne plus que ses efforts et essaie

de nous simplifier les choses dans toutes les leçons difficiles. Je t'aimerai toujours et tu resteras dans mon cœur pour toujours. Que Dieu lui pardonne.

Ville de Paris, France, 29.03.24, vendredi

Тарік Амрун,

*слухач курсів мовної підготовки «Українська мова як іноземна»
Білоцерківського національного аграрного університету
2021 / 2022 навчального року
(Париж, Франція)*

ОЛЬГА БУДУГАЙ НАЗАВЖДИ ЗАЛИШАЄТЬСЯ В МОЄМУ СЕРЦІ

Я починаю цей текст в ім'я високих спогадів – «важким пером», під калатання серця, з тремтячими руками і заплаканими очима, щоб написати кілька рядків про Велику Жінку, яка була однією з учительок, у яких я навчався, про цю прекрасну і чудову жінку.

Це пані Ольга. Елегантна жінка. Одного дня, коли я вперше прийшов до класу, вона зустріла мене з посмішкою, подивилася на мене і привітала мене. Я не знаю української, але вона заговорила зі мною французькою.

З того дня я прив'язався до неї. Я намагався відвідувати всі заняття на курсі української мови і почав інтенсивно вчити українську мову завдяки їй та її чоловікові. Пані Ольга завжди надсилала мені українські пісні, які розповідали про давню історію української держави. Вона намагалася віддати все для іноземних студентів. Вона входила в кімнату в холодну погоду і ділила з нами моменти радості та щастя.

Вона була однією з людей, які допомагали мені протягом тих місяців, які я провів в Україні. Хочеться їй подякувати і пошкодувати, що вона пішла і не побачила моїх успіхів у вивченні української мови. Завдяки їй я полюбив українську мову.

Я завжди буду пам'ятати Вас, пані Ольго, і Ви назавжди залишаєтеся в моєму серці. Нехай Бог Вас пробачить.

*Анісімова Ніна,
доктор філологічних наук,
професор
(Кельн, ФРН)*

БЕРЕГИНЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ ПРИАЗОВ'Я

Є люди, які випромінюють світло, добро і красу. Саме такою я пам'ятаю Ольгу Будугай. Уперше я побачила її на місцевому телебаченні: пані Оля вела україномовний журнал для дітей «Веселка». Ще не знаючи її особисто, я була вражена і її природною привабливістю, і не типовою для переважно російськомовного Бердянська вимовою, і щирою захопленістю літературою для дітей.

Доля звела мене з пані Олею у другій половині 1990-х. Разом ми працювали на кафедрі літературознавчих дисциплін, яку очолював справжній подвижник у справі популяризації ідей українства на теренах зросійщеного Приазов'я Сидір Кіраль. Він добирав колег одностайців, залюблених в українську літературу, щирих патріотів. Тому поява Ольги Будугай на кафедрі була не випадковою. У складних умовах політичного і міщанського спротиву українізації вона наполегливо проводила культурницьку працю в Бердянську, віддаючи їй багато часу і сил. Ця дивовижна жінка наче ввібрала в себе вільнолюбивий дух Гуляйполя, звідки була родом, природну інтелігентність своєї матері – учительки.

Тоді в далеких 1990-х усе було вперше: і передачі українською мовою на бердянському телебаченні, які вела Ольга Дмитрівна, й екскурсії рідною мовою у красназнавчому музеї, і введення до університетських програм раніше заборонених творів. Саме Ольга Будугай створила одну з перших експозицій у красназнавчому музеї про бердянца Трохима Зіньківського, який за радянщини був заборонений, як письменник-націоналіст.

Разом з Ольгою Дмитрівною я працювала короткий період – біля 5 років. Але назавжди запам'ятала її через дивовижне поєднання непоказної, я б сказала, навіть «тихої» громадянської активності і жіночності, краси, вишуканості. На кафедрі саме від Ольги Будугай випромінювалося світло українськості, відданості традиціям Приазов'я. Ми, колеги, дивувалися різнобічності талантів пані Олі: вона добре знала французьку та німецьку мови, була чудовим диктором, телеведучою, багато сил віддавала залученню молоді до літературної творчості. Ольга Дмитрівна була фундатором літературного клубу «Стилос», який об'єднав обдарованих студентів на факультеті української і слов'янської філології у Бердянському ДПІ. Пані Оля любила працювати і з талановитими школярами: з її ініціативи була створена творча студія «Неопалима купина» у Центрі дитячої і юнацької творчості. Ольга Будугай заохочувала російськомовних дітей до творчості – написання віршів, етюдів, розкривала таємниці творчого процесу.

Пані Оля палко любила рідне Приазов'я, приморський Бердянськ. Не випадково вона захоплювалася творчістю бердянського прозаїка Олексія Огульчанського, твори якого згодом склали дослідницьку основу її дисертації. Працюючи в музеї, на телебаченні, пані Оля популяризувала й інших місцевих авторів – Віру Єніну, Трохима Зіньківського, Василя Кравченка, Любов Прокопович та ін. Колеги на кафедрі спочатку і не здогадувалися, що й сама Ольга Будугай має поетичний хист і пише вірші. Тому з радістю зустріли звістку про участь і перемогу пані Олі у творчому конкурсі «Бердянські розсипи» (номінація «Поезія»), що проходив у 1998-2000 рр. Гордістю кафедри став вихід на межі тисячоліть першої поетичної збірки пані Олі «Скарби Приазов'я» у співавторстві з чоловіком Андрієм. З пошанівком можу додати, що наразі бердянські вчителі залучають творчість Ольги Будугай до вивчення літератури рідного краю.

Гуляйполівка, степовичка, Ольга Будугай надзвичайно ніжно і водночас пристрасно опоетизувала неповторну природу

Приазов'я, його історію, легенди і звичаєву сферу. Її тексти можуть слугувати художнім довідником топоніміки і легенд Бердянщини. Меотида, ногайці, Таврія, Дике Поле, степові кургани, опис герба Бердянська, прикметна топоніміка міста (Мерлікова балка, Собача балка, Ліски, Слобода тощо) – це далеко не повний перелік «південного» колориту поезії Ольги Будугай. А ще – тяжіння до мариністичних мотивів, роздуми про сутність людської екзистенції в нерозривній єдності з морем. Рідний Бердянськ поетеса називала «ясною перлиною Приазов'я» в однойменному вірші, а ще – «Даром від Бога».

Не могу не сказати про особистісні, людські якості Ольги Дмитрівни. Завжди спокійна, привітно усміхнена, вона наче вкотре підтверджує думку про притаманну багатьом видатним українським жінкам гармонійну сув'язь ніжності й мужності, патріотизму. Коли пані Оля заходила в аудиторію до студентів чи на кафедру, приміщення наповнювалося світлом і красою. У її присутності всі наче ставали добрими і людянішими.

Пані Оля належить, на мою думку, до тих духовно просвітлених особистостей, які впродовж усього свого життя крапля за краплею зміцнювали й утверджували національну ідентичність почасти російськомовного Південного Сходу України.

Відхід з кафедри (2001) Ольги Будугай, Сидора Кіраля, Ганни Токмань став відчутною втратою у справі втілення національного коду в російськомовному Бердянську. Складалося враження, що віддані своїй справі патріоти-пасіонарії заважали меркантильному і зденационалізованому керівництву вишу. Надалі життя Ольги Будугай було пов'язане з Київщиною, та вона разом із чоловіком підтримувала тісні зв'язки з рідним містом.

Захоплююся материнською жертовністю Ольги Дмитрівни. Маючи хворого сина, вона все життя була поруч з ним і ніколи не нарікала на долю.

Безжална хвороба забрала її життя, та лишилися її твори, її прекрасна поезія, яка в умовах нинішньої російсько-української війни й окупації Південного Сходу доводить непромишляльну ідею: Північне Приазов'я завжди було, є і буде україн-

ською землею. Як і всі поети, пані Оля володіла пророчим даром. Ще у 1998 р. авторка писала про «кочівників страшні навали», що «наш край хотіли побороть», висловлювала тверду віру, що патріотичним силам вдасться відстояти національну ідентичність («Та в змозі дух твій зло здолать!»).

У моїй пам'яті пані Оля – Берегиня українського світу, його культури і традицій у Північному Приазов'ї.

*Бадран (Скрипкіна) Єлизавета,
викладач кафедри мовної підготовки,
Білоцерківський національний аграрний університет
(Біла Церква, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ БУЛА «МАМОЮ ДЛЯ ВСІХ»

Ольга Дмитрівна дійсно була «мамою для всіх». Звісно, не фізіологічною, але за своїм душевним складом. Турботлива, небайдужа, добродушна, щедра до своєї родини, до друзів, колег, студентів, сусідів, тварин та рослин. Це маленька Дюймовочка з великим серцем та безкінечним зарядом позитивної енергії.

Доля звела мене з пані Ольгою в 2011 році в місті Переяславі на Київщині, а саме в державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди на філологічному факультеті. Будучи студенткою, я мала щастя відвідувати цікаві заняття Ольги Дмитрівни та долучилася до роботи керованої нею літстудії «Дитинець». З того моменту почалось наше «спілкування з ароматом творчості».

Мені було дуже цікаво вчитися писати з Ольгою Дмитрівною та відкривати нові горизонти знань і вмінь. Приємним сюрпризом від неї було побачити мої верлібри, опубліковані в місцевій газеті та прикріплені на дошці оголошень нашого факультету.

Пізніше, 22.07.2012, подружжя Будугаїв переїздить до мого рідного міста Біла Церква, де в Білоцерківському дитячому будинку-інтернаті з 15.02.2010 року перебував їхній син-інвалід дитинства Богдан. За кілька тижнів до цього моменту моїй родині пощастило пізнати цю добру, виховану та креативну сім'ю. Подружжя попросилося зупинитися в будинку моєї родини, провівши з нами кілька днів під одним дахом, доки Ольга Дмитрівна і Андрій Олександрович вирішували питання з працевлаштування та шукали житло.

Потім ми не так часто, як хотілось би, але все ж зустрічались на місцевих заходах, у яких ми разом брали участь, або просто знаходили час зустрітися, щоб попиту чаю та поділитися цікавинками.

У 2021 році пані Ольга запропонувала мені надіслати своє резюме на посаду викладача української мови як іноземної на недавно створеній кафедрі мовної підготовки Білоцерківського національного аграрного університету, де вона працювала разом зі своїм чоловіком Андрієм Олександровичем Будугаєм. Відтоді ми стали вже й колегами.

Працювати з Ольгою Дмитрівною було справжнім задоволенням, адже вона ділилася зі мною всім: досвідом, порадами, знаннями, матеріалами, своїм часом. Часто згадую ті дні, коли я працювала до пізнього часу на заняттях у другу зміну з нашими іноземцями, а пані Ольга прибігла з бутербродами з дому на кафедру та готувала мені чай. Ніколи не забуду цю материнську турботу!..

Вона хвилювалась за кожного... Їй була небайдужа доля студентів, якими вона опікувалась, як маленькими безпомічними дітьми. До того ж для неї не було різниці, чи це українські, чи іноземні студенти.

До речі, багато вихідців з африканських країн її цінували ще й за те, що вона з ними спілкувалася чистою французькою мовою і дуже багато чим допомагала як в навчанні, так і в питаннях побуту.

А для мене пропозиція Ольги Дмитрівни спробувати себе в ролі викладача-філолога обернулася ще й знаковою для мене подією, що на цій роботі я познайомила й утворила родину з вихідцем з такої країни, як Ліван – Іссою Бадран. Тепер ми вже маємо спільну доньку Еммі, яка народилася у квітні 2022.

Для моєї сім'ї ця «Велика Маленька жінка» відіграла важливу роль та посідає почесне місце в наших серцях. Тепер Ісса живе і працює в Україні і зовсім не жалкує, що колись потрапив на заняття української мови у БНАУ.

На жаль, ми з нею не встигли втілити в життя багато планів, але в моєму серці назавжди залишився позитивний запал від Незламної Олечки Дмитрівни. Дуже сумую за Вами, пані Ольго, дякую за чай у моєму сні та за всі добрі справи.

А вам, дорогі друзі, хто залишилися без мами та вірної дружини, бажаю доброго здоров'я та незламності, з любов'ю у серці.

Бродюк Юлія,
*кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри української і зарубіжної
літератури та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

**«ХОТІЛА Б Я, ЩОБ ДУШІ МОЇХ СЛІВ
ДЛЯ ЗЦІЛЕННЯ Й ЛЮБОВІ ЛИШ СВИТИЛИ...»:
СПОГАДИ ПРО СВІТЛУ І ДОБРУ ЛЮДИНУ**

А буває, ідеш по світу,
і проходить повз тебе людина
так, неначе проносить квіти
і тобі віддає половину.
Ще і стебла від рук гарячі.
Озирнешся на неї здаля
і збагнеш – на промінь багатша
стала раптом твоя земля. (Ліна Костенко)

Саме такою – променистою і світлою в моїй пам'яті зринає постать Ольги Дмитрівни Будугай. Перше наше знайомство відбулося в літературній студії «Дитинець», коли я навчалася на першому курсі філологічного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». На засіданнях літературної студії, керівником якої була Ольга Дмитрівна, ми зачитували свої «проби пера», обговорювали, дискутували. До всього Ольга Дмитрівна підходила з душею, кожного вмiла вислухати, дати слушну пораду. Це справді був гурток однодумців, молоді, яка захоплювалася літературною творчістю. Із теплою згадую, яка доброзичлива атмосфера зазвичай панувала під час наших зібрань. Адже Ольга Дмитрівна, напевно, як

ніхто інший, уміла роздивитися в людині її найкращі риси і розвинути їх далі, змусити повірити в себе.

По краплинці було зібрано поезію і прозу літстудійців, студентських кореспондентів газети «Педагогічні обрії» та видано у травні 2008 року альманах «Ворота в Небо». На його 180-ти сторінках можна знайти біографічні відомості, перші поетичні й прозові спроби маловідомих авторів, об'єднаних чотирирічною співпрацею в літстудії «Дитинець», зразки публіцистики студентських кореспондентів про цікавих людей, а також твори авторів-початківців рубрики «Літературна сторінка» газети університету. У передмові до альманаху Ганна Токмань, за ініціативи якої літературна студія «Дитинець» була організована у жовтні 2003 р., називає студію «братством споріднених душ, гуртом яскравих особистостей, спілкою незалежних у творчості молодих літераторів, школою майстерності».

Гідне подиву і глибокої пошани трепетне ставлення Ольги Дмитрівни до всіх студентських творчих пошуків, беззаперечна підтримка задумів і починань. У статті, присвяченій виходу альманаху, вона зауважувала: «Упорядники альманаху пропонують увазі читачів перші спроби молодих. У них ще не все досконале, ще є над чим попрацювати. Але є в цих спробах те основне, чого, можливо, інколи бракує письменникам-фахівцям, – щирості, свіжості світосприйняття, багатій палітри почуттів. Вони не пишуть про речі штучні, надумані, плакатні, цинічні, як це часто буває сьогодні в тих, хто віддає перевагу формі, нехтує змістом, забуваючи про гармонію “красивого й корисного”».

Щиро тішуся, що свого часу пройшла оту творчу лабораторію слова під керівництвом Ольги Дмитрівни. Друкованим словом, рядками, що пережили автора і залишилися на сторінках книг, лунають сьогодні до нас мудрі розмисли Ольги Дмитрівни: «І нехай багато хто з літстудійців не стане письменником, але творцем уже став кожен із них. Їм відомі солодкі муки роботи над Словом. Вони вже знають, що кожен рядок має вагу, може бути зброєю, якою наносять рани, а може

загоїти чиюсь душевну травму. Кожен літстудієць зможе допомогти своїм майбутнім філологічно обдарованим учням роздмухати іскорку таланту в помітний для оточення яскравий вогник, який світитиме наступним поколінням. Майбутній генерації незалежної України потрібні творчі й небайдужі педагоги, здатні бачити прекрасне в буденному, оті Довженкові яскраві зорі в калюжах».

Згодом, Ольга Дмитрівна була моїм викладачем історії сучасної української літератури. Досі пам'ятаю її цікаві і захоплюючі лекції, які відкривали для нас нові художні світи. Ольга Дмитрівна і сама була прекрасним автором поезії та прози. Мене завжди вражали її відчуття тексту, залюбленість у слово:

*Вчасно сказане слово –
Як влучений в ворога спис,
Як рука допомоги
Тому, хто над прірвою звис.*

Для всіх вона вміла знайти і вчасно сказати оті важливі слова, що рятують у важкий час, підтримують у складну хвилину. Тендітною жінкою з великим і мужнім серцем Ольга Дмитрівна назавжди залишиться в моїй пам'яті.

*Будугай Андрій,
лінгвист-езотерик
(Білефельд, ФРН)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: ЖИТТЯ НА МЕЖІ МОЖЛИВОСТЕЙ

Згадуючи про Ольгу Дмитрівну Будугай на відстані у понад два роки після втрати мною дружини, вкотре переконаюся, що багато чого вона досягнула у своєму житті – не завдяки, а всупереч. І взагалі значна частина її життєвого шляху проходила в духовному, а часто і на фізичному рівні, на межі її можливостей, за протидії численних негативних чинників, а іноді й небезпек.

Колись задумався, чи випадково схожі між собою слова «ризик» і «риска», та рос. «рыскать» («нишпорити по місцевості у пошуках здобичі»), «чорт» і рос. «черта», «край» і нім. «Krank» («хвороба»). А коли зустрів болг. «премеждие», яке має значення «зло; небезпека; протрація», етимологічно пов'язане з «межа», «між», то зрозумів, що мій здогад правильний. Адже підійти до межі, кордону – це підійти водночас і до нового, незвіданого, і до небезпечного.

Тільки на межі можливостей з'являються нові. Усі великі здобутки робилися на межі старих можливостей – і це «блукання по краю» завжди несло в собі підвищену небезпеку. Межа, пограничний стан, крайність, небезпека – це стан максимальної напруги, гребінь хвилі, який тебе або виносить на собі, якщо ти утримаєш баланс, або накриває, якщо втрапиш рівновагу. Те саме і в духовному світі, тільки тут додається ще й рівновага духу. І таку рівновагу дружина виробила неабияку. І коли виникала якась перешкода, від якої часто у багатьох людей опускалися руки, – Ольга Дмитрівна, навпаки, мобілізувалася.

Прикладів того, що моя дружина багато чого відкривала і здобувала на межі можливостей, можна навести чимало,

починаючи з того, що вона взагалі з'явилася на цей світ через диво. Узяти хоча б історії її батьків.

Її батько Дмитро Павлович Савченко ще в ранньому дитинстві зазнав спроби з боку мачухи заморити його та його рідну сестру голодом. Врятувало лише втручання однієї родички, яка, помітивши, що ці двоє дітей біля скирти вже конають від голоду, пригрозила мачусі, що якщо вона не почне їх годувати і вони таки помруть, то вона повідомить про це владу, свідчитиме, що провина лежить на ній.

Не інакше, як дивом не назвеш те, що потім батькові судилося пройти жахи 4-х нацистських концтаборів («Нідерхаген», «Бухенвальд», «Міттельбау-Дора» і «Равенсбрюк»), де йому доводилося постійно балансувати на межі життя і смерті, адже за будь-яку «провину» (з погляду нацистів) на в'язнів чекала розправа, яка часто дорівнювала поняттю «смертельна небезпека». *«Ще – волі дух, гартований у горі, / Що повним келихом мій батько пив...»* (О. Будугай, вірш «Витоки»).

Та й мама Ольги – Раїса Іванівна Філіпченко (дівоче прізвище) – побувала не раз на межі, на краю небезпеки. Старша донька репресованого батька, вона взяла на себе частину клопотів своєї мами з того, щоб поставити на ноги 4-х менших братів і сестер (наймолодша, Галина, на той час була й зовсім немовлям).

І тут її, 18-річну дівчину, женуть на примусові роботи до Австрії. Від переживань за своїх рідних та за свою долю в невідомості вона за одну ніч посивіла й була на межі божевілля. Ось що стоїть за рядками дружини *«Мов білі голуби, у мами коси / І батьків чуб, мов білий-білий льон»* (вірш «Батьки»).

Це лише один факт із життя Олиної мами. А в цілому життєві небезпеки навчили того, що ця жінка намагалася передбачити будь-який можливий удар долі й думала, як йому зарадити ще на стадії превентивних дій. Страх черговий раз потрапити в серйозні перипетії призвів до того, що свою пізню дитину (а Ольгу Раїса Іванівна народила вже у 40-річному віці) вона оберігала в кілька разів ретельніше, ніж інші дбайливі матері. Проте страх притягує негативи...

До речі, ми тому й сина назвали «Богданом» («Богом даний»), що він нам був даний як подарунок за ту духовну роботу, яку ми здійснювали з дружиною, коли з'єднали наш шляхи, аналізували: контакти з якими людьми (як з її боку – для неї, так і з мого боку – для мене) як могли вплинути на неї та на мене, вели щоденник снів тощо. Та й саме ім'я сина буквально «спустилося зверху», немов якийсь водоспад, увечері того дня, як народився син. Але це вже інша історія.

Отже, в усьому негативному є і свої світлі сторони. І пережиті батьками негаразди та вироблені ними прийоми протистояння злу по-своєму допомогли Ользі навчитися відрізняти ступінь небезпеки якоїсь із загроз, а також знаходити міру обережності. А ще загартований у численних випробуваннях батько своїм життєвим прикладом навчив доньку володіти собою у важких ситуаціях, мудрості та доброті, на яку спроможна лише великодушна людина – та, яка, пізнавши лихо сама, не бажає подібного іншим.

Звісно, виховання часто дає досить малий відсоток впливу на формування характеру. І ми, за великим рахунком, приходимо в цей світ уже сформованими душами. Але ті з нас, які відкриті до навчання через усе, з чим зводить життя, хто намагається нічого в житті не залишати без уваги, – ті роблять себе ще досконалішими. Саме такою була і моя дружина, відкрита для саморозвитку.

Коли я з нею тільки знайомився і запитав, чим вона цікавиться, то почув відповідь, що ВСІМ. Тобто, її цікавило в тій чи іншій мірі майже кожне явище, з яким зводило життя, і в слові «трудно» вона бачила не стільки перешкоду, скільки можливість, яка просто вимагає більше праці, «труду». І оця її особливість бачити не тільки той чи інший глухий кут, а й можливості, перспективи, – допомогли не тільки мені, а й багатьом людям розкрити та розвинути ті якості, котрі їх зробили сильними в цій сфері, а деяким з них – і визначили їхній фах...

Пригадалося, що зі шкільних років дружина мала здібність як робити узагальнення, так і зводити в одне ціле зроблене за певний звітний період. Вона казала, що протягом певного підзвітного терміну багато з нас (не важливо, чи ми були в ролі учня школи, студента, чи вже дорослого працівника з якоїсь галузі) роблять досить багато, але чомусь чимало про що з цього забувають. Пам'ятати про зроблене та вміти зібрати це у звіт у неї жило паралельно з баченням тих можливостей, які можна запланувати на наступний період. І це бачення в ній діяло на різних рівнях та у різних масштабах: доби, місяця, року, життя...

Однією з улюблених книг дружини був роман письменниці із США Елінор Портер «Полліанна», головна героїня якого грала в «гру», якої її навчив батько священник: у всіх випробуваннях долі намагатися відшукати щось позитивне і, чіпляючись за нього, іти далі. Але й сама Ольга Дмитрівна діяла подібним чином ще до того, як дізналася про цю книгу: бачила в людях і обставинах найкраще, намагалася його підсилити всім, чим могла, прийти на допомогу тому, кому важко, шукала можливості в будь-яку справу вкласти душу, зробити світ кращим, а не шукати причини для виправдання, щоб щось не робити, як це чинять «сірі».

Багато ударів від життя отримувала дружина і вже тоді, коли нас з нею звела доля. Чого тільки варта була невиліковна хвороба нашого сина Богдана (ранній дитячий аутизм), з якою ми боролись як тільки могли і через яку нам довелося залишити рідний Бердянськ і поміняти кілька міст (переважно через цю хворобу за 26 з половиною років спільного життя ми пережили 14 переїздів) і понад десяток місць роботи. Мало хто з начальства зважав, яку дитину мали ми...

У нас, коли сину зробили в Бердянську у дворічному віці третє щеплення АКДС, яке призвело до пошкодження нервової системи, був вибір: або будемо намагатися витягнути сина, кинувши всі наші сили на нього, або змиритися з хворобою і займатися наукою, творчістю, подальшим «саморозвитком».

Ми вибрали шлях спроби поєднати і те, й інше – «серединний шлях», який вимагав напруження наших сил на межі наших можливостей, а там уже як Бог дасть.

Цей «серединний шлях» не дозволяв досягнути великих кар'єрних вершин. Але він дозволяв не втрачати зв'язку з Небом. А віра в Бога та спільні наші зусилля примножували радощі та виводили з тих ям, куди кидала Доля. Як казав Антуан де Сент-Екзюпері, закохані дивляться одне на одного, а ті, хто любить, – в одному напрямку. Щось подібне до другого було і в наших стосунках.

Життєві удари «передчасно» виснажили дружину. Вона жила «більш сконцентровано», зібраніше, ніж більшість людей, тому її час плинув швидше. І вона боролася за Життя до кінця, доки не вичерпала всі свої можливості!..

Андрій Будугай

Нові простори

До 55-річчя Ольги Будугай

*Вона розпочала із Гуляйполя шлях –
Зі школи-початківки на Бочанах,
Із трав над Гайчуром і золота в полях,
Із міфів та загадок у курганах.*

*А далі путь – до філології широт,
Робота в інтернаті та в музеї,
І викладання в інституті тих висот,
В яких творили словом корифеї,*

*І перший диктор у новінах «Бриз-ТБ»,
А ще штурвали до кількох літстудій,
І дисертація по прозі для дітей,
І кілька збірок – творчості постлюдій.*

*А поруч з цим усім – хвороби сіна хрест!..
Та серце не бажає корітись Долі –
Душі кує нові простори, мов Гефест,
І карму перепалює поволі!..*

м. Біла Церква, 02.02.2019, сб., 23:12.

Андрій Будугай

Митець законів

Ользі Дмитрівні Будугай –
до першої річниці переходу

*Минає рік, як взяв тебе до Себе
Господар наших душ, шляхів і тіл.
Ти повертаєшся на Сьоме Небо,
Де світло яскравіше, ніж світил.*

*Ти знову серед тих, хто вірний Богу,
Хто працею єднається з усім,
Що може ум'якшити карму строго.
І вже несе тебе, мов той Гольфстрім,*

*Потік Творця у Сфери вищих гімнів,
До карколомних задумів святих,
Де все промите сяйвом вищих ливнів,
Де все бринить у схемах непростих!*

*Ти вже й сама – митець отих законів,
Що трансформують давнє Зло – в Добро,
І роблять деміургами – драконів,
І в братстві там і пташка і Дніпро!..*

м. Білефельд, 14.02.23, вт., 06:44.

Воронович Юлія, Ратушна Яна,
*випускниці 2013 року Інституту мови та літератури
Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди
(с. Коробівка Золотоніського району
Черкаської області, Україна)*

СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ ДМИТРІВНУ БУДУГАЙ – ЛЮДИНУ СВІТЛОЇ ДУШІ

У 2008 році ми з Яною (у дівочтві Гай) закінчили разом 11 клас у невеличкому селі на Золотоніщині – це був Коробівський НВК загальноосвітня школа I-III ступенів. Перед нами постало важливе питання: у якому ж закладі освіти нам продовжити навчання?

Остаточний вибір випав на Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди. Цей навчальний заклад виявився прекрасним місцем (у містечку з великою кількістю музеїв), яке залишило нам найкращі спогади про студентське життя. Саме тут ми знайшли своїх друзів, однодумців та прекрасних наставників.

Коли згадуємо першу зустріч з Ольгою Дмитрівною Будугай, на обличчі одразу з'являється тепла усмішка. Ця невисокого зросту, приємної зовнішності викладачка випромінювала надзвичайну силу та енергію. Вона блискуче володіла методикою викладання і мала безцінний дар – майстерно передавати свої знання іншим. Відчувалося, що її високий професіоналізм у поєднанні зі щирим захопленням своєю справою, любов'ю до життя та добрим серцем стали міцним фундаментом у формуванні педагога від Бога.

Цікавим та незабутнім досвідом для нас з Яною стало написання дипломних робіт на здобуття ступеня бакалавра. Передусім було потрібно обрати наукового керівника, але

хочемо зізнатися, що для нас з Яною це було найпростіше. Адже, як то кажуть, не було й тіні сумніву, що ми обидві хочемо працювати під наставництвом Ольги Дмитрівни. І ми жодного разу не пошкодували, що зробили такий вибір.

Наша наукова керівниця допомогла нам обрати дуже цікаві теми роботи. Ми просили підібрати теми про письменників-сучасників, про яких ще було мало критики – і нам самим треба було досліджувати їхню творчість, бути своєрідними першовідкривачами. Моя тема звучала так: «Фольклорні мотиви в малій прозі Володимира Даниленка та повістях Миколи Гоголя». Тема Яни: «Феміністичні мотиви у творчості Євгенії Кононенко».

Ми з головою поринули у світ дослідження. І з цього моменту наше знайомство з нашою науковою керівницею перейшло на інший рівень. Окрім безпосередньої роботи над дипломною, ми багато спілкуватися на різні теми і розуміли, наскільки вона є різносторонньою і талановитою особистістю.

Ми часто зустрічалися, отримували корисні поради та рекомендації щодо написання якісної дипломної роботи. А ближче до завершення написання бакалаврських робіт ми з Яною навіть стали гостями дому Ольги Дмитрівни, де познайомилися і з її чоловіком Андрієм Олександровичем Будугаєм.

Їхня родина була зразком безмежного кохання, поваги один до одного та підтримки в різних починаннях. Атмосфера в їхньому домі була надзвичайною. Таких цікавих, талановитих та творчих людей ми ще не зустрічали!

Ми з Яною дуже вдячні Ользі Дмитрівні за те, що вона нас постійно підтримувала, надихала, наставляла, а головне – дала можливість повірити в себе. Вона була особливою людиною з величезним добрим серцем та світлою душею. Мені здається, що це було для нас обох доленосним знайомством, яке залишиться назавжди в пам'яті.

*Гринець Валентина,
державний службовець, учитель
(Варшава, Польща)*

**СВЯТКОВИЙ ВІНОК – ОЛЬГА БУДУГАЙ,
АНДРІЙ БУДУГАЙ**

Світлій пам'яті Ольги Дмитрівни Будугай

*Хотіла б я, щоб душі моїх слів
Для зцілення й любові лиш світили,
Щоб жоден склад у віршах не посмів
Служити сірій або чорній силі!
Ольга Будугай, «Мрія про світле»*

«Чи я роблю щось пильне до темна,/ чи радо стріну сонце золоте,/ – Спасибі, Сило світла неземна,/ за поміч і заступництво святе», – писала у своєму вірші **«Силі світла»** українська поетеса, учена, педагог від Бога, тендітна Жінка, різнобічно обдарована особистість, Людина з великої літери Ольга Дмитрівна Будугай.

Вірш «Силі світла» був народжений 08.12.2005 року в місті Переяславі, колишньому Переяславі-Хмельницькому, на Київщині, де проживала Ольга Дмитрівна зі своїм чоловіком Андрієм Олександровичем та сином Богданом з 03.10.2003 по 22.07.2012.

Саме в 2005 році на фестивалі «Переяславська осінь Кобзаря» і відбулося моє знайомство з людиною світлої душі Ольгою Дмитрівною Будугай. Наша зустріч зародилась у кращі часи мого життя, коли я керувала відділом культури міської ради мого рідного Переяслава і мала змогу багато спілкуватись та співпрацювати з творчими особистостями, різноплановими і яскравими людьми, талановитою молоддю, з історичними

постатями, зокрема, з Людиною-легендою Героєм України Михайлом Івановичем Сікорським, зі справжньою Патріоткою України Ганною Леонідівною Токмань.

З великою шаною завжди говорила і говорить про Ольгу Будугай вельмишановна Ганна Токмань, перший керівник Інституту мови і літератури Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди, доктор педагогічних наук, професор кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання, яка працює в літературознавстві і педагогіці, послідовно інтегруючи українську науку в європейський інтелектуальний простір, і яка взяла на себе основний клопіт по створенню цього Збірника на пошану дорогої нам людини.

У тепер уже далекому 2005 році я звернулась до керівництва ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» з проханням надати мені кандидатуру до складу журі літературно-мистецького фестивалю «Переяславська осінь Кобзаря», який щороку проводив відділ культури і туризму Переяслав-Хмельницької міської ради. У рамках фестивалю відбувалися зустрічі письменників, шевченкознавців з учнівською та студентською молоддю, міський конкурс молодих виконавців поетичної спадщини Т.Г. Шевченка, концерти-зустрічі з кобзарями Київського кобзарського цеху.

Відтак на конкурс завітала красива жінка у вишиванці, з такою світлою посмішкою, з надзвичайно приємним тембром голосу. То була Ольга Дмитрівна Будугай, на той час керівник літстудії «Дитинець», старший викладач кафедри літератури і методики навчання, заступник керівника Інституту мови і літератури з виховної роботи Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди.

Енергійна, різнобічно обдарована людина, патріотка України, вдумлива наставниця творчої молоді. Такою Ольга Дмитрівна назавжди залишилася в пам'яті літстудійців, що відчуваєш перегортаючи сторінки альманаху «Ворота в Небо» літературної студії «Дитинець» і Літературних сторінок газети «Педагогічні

обріи», редактором якої був Андрій Олександрович Будугай, чоловік Ольги Дмитрівни.

Не можу не написати про Андрія Олександровича, бо вони з Ольгою Дмитрівною для мене – одне ціле, майстри Слова. Андрій Олександрович досліджує духовне і космічне значення Слова, і в його творчості переважає філософська та релігійна лірика. Надзвичайно цікаво слухати його акровірші, що, як і медитації, є його улюбленими жанрами. У своєму доробку А.О. Будугай має багато пісень на власні вірші та тексти інших поетів. Він же їх чудово виконує під власний акомпанемент на гітарі. Душа компанії!

Так Доля привела в моє життя подружжя Будугаїв, близьких по духу людей. Родина Андрія і Ольги Будугаїв була і є зразком найпозитивнішої сім'ї, де панували повага, підтримка і, звичайно, справжня любов, коли чоловік і дружина дивляться в одному напрямку, а не тільки один на одного. Мабуть, вони, мої однодумці, були частинкою радості і світла того періоду мого життя, яка і зараз гріє мені душу.

Важко писати спогади про людину, яка так дорога твоєму серцю, а її, насправді, вже немає на землі. Та мелодійний голос Ольги Дмитрівни звучить так, наче вона ось поряд, така легка і мила, спокійна і добра, порядна й інтелігентна, делікатна і скромна, надзвичайно талановита і сильна духом.

З нею було так добре, затишно і цікаво. Я дивувалася тому, як встигає ця тендітна ніжна жінка так майстерно творити і просто жити... Писати наукові праці, статті, викладати у навчальних закладах, створювати різні творчі шедеври в поезії і прозі, бути керівником-лідером і, разом з тим, бути найкращою дружиною, другом, турботливою мамою, яка оберігає, як голубка, свого синочка Богдана, котрий потребує так багато уваги, любові й піклування.

Народжуються спогади на папері – і проносяться у голові роки нашої дружби з подружжям Будугаїв, години приємного спілкування і співпраці не тільки у сфері культури, а й у інших,

побутових справах. Спогади ятять і радують душу... Дуже болючий для сприйняття факт того, що вже не прийде в гості Ольга Дмитрівна... і Богданчик уже зовсім дорослий, а не той маленький хлопчик, улюбленою іграшкою якого на довгий час, з радісної розповіді Ольги Дмитрівни, стала ялиночка, що світилась, яку я подарувала йому на Новорічно-Різдвяні свята.

Не буде вже тих наших задушевних сімейних зустрічей з чаюванням, пирогами та надзвичайно цікавими розмовами, у яких основним оповідачем був Андрій Олександрович Будугай, вірний супутник Ольги Дмитрівни. Правду кажуть: «Іноді ви не дізнаєтесь справжньої цінності моменту, поки він не стане спогадом».

Коли Андрій Олександрович запропонував мені написати спогади про Ольгу Дмитрівну, я з легкістю і радістю прийняла цю пропозицію. Навіть не думала, що так важко мені це буде зробити. Ти усвідомлюєш, що і твій текст збереже пам'ять про людину, хочеш це зробити, але весь час виникають якісь перешкоди, котрі знаходять виправдання – брак часу. Але, мабуть, це щось інше, чого я не можу пояснити. Розібратись у цьому допомагає Андрій Олександрович, людина глибокого розуму. Я його називаю жартівливо «ходячою енциклопедією», але ж, насправді, так і є. Здається, що його знанням у будь-якій сфері немає кордонів.

Прийшла лиха година... дорога дружина Андрія Олександровича відійшла у вічність. Я намагалась, як і всі інші друзі родини Будугаїв, розділити його біль, надати хоча б якусь емпатійну підтримку на відстані. Він мав пережити цю неймовірну втрату, не затьмарити розуму... і стати для їхнього сина і мамою, і татом... У сімейній збірці «Святковий вінок» розміщена казка Ольги Дмитрівни «Сила кохання», під заголовком якої написано «Присвячується моєму давньому супутнику Андрієві Будугаю».

Зараз світла душа нашої дорогої Ольги Дмитрівни перебуває десь за Обрієм. А її творчі крила обіймають гуляйпільські землі, сонячний, але нині змучений рашистами Бердянськ,

теплі хвилі неглибокого Азовського моря, священну землю Переяславщини, той «прадавній край, який обріс легендами», «музейну Мекку» України; українські степи, усю «живу й неживу» природу... нас, читачів. Читачів нинішніх і майбутніх, дорослих і малих.

Щодо маленьких читачів, то останнім часом невеличка книжечка, збірка творів для дошкільнят і школярів «Святковий вінок», авторами якої є О.Д. Будугай та А.О. Будугай, посідає почесне місце на моєму робочому столі. Незвично, що мій робочий стіл знаходиться не в рідному домі в Переяславі, а в українській школі, тепер уже українсько-польській, заснованій польською фундацією «Love Does» у місті Варшаві.

Життя вносить свої корективи, і я працюю зараз учителем початкових класів в українсько-польській школі «Love Does». Це унікальна школа, яка надає можливість навчатися по всьому світу дітям, які втратили дім, батьків, мусять проживати не в рідній країні. Дуже висока місія людей, які утримують школу, забезпечують усім необхідним учнів. Це люди з великими добрими серцями. На свято останнього дзвінка, 21.06.2024, до школи приїхала делегація з 15 представників фундації «Love Does» зі США та інших країн. Наші українські діти були ними щедро обдаровані і щасливі. Кожен клас, випускники і ліцеїсти готували свій виступ до свята.

Зі сцени у великій залі прозвучав вірш Ольги Будугай «Святковий вінок», який прочитали мої учні 3 і 4 класів, одягнені у яскраві вишиванки, що їх так любила Ольга Дмитрівна. І, звичайно, на голівоньці однієї з дівчаток красувався святковий український віночок. Це було дуже піднесено.

Ольга Будугай – авторка чудових поезій для дітей. Мої учні, діти з окупованих територій Херсонщини, Луганщини, з Харкова, Києва, Заходу України, з великим задоволенням вивчають вірші чудової поетеси, читають її казки. А я з гордістю та любов'ю слухаю їх і радію, що в такий спосіб Ольга Дмитрівна живе серед нас по всьому світу.

Ольга Будугай залишила наукову спадщину в кількості біля 120 публікацій. У золотому великому творчому доробку – проза, вірші, багато з яких покладено на музику. Так і «Святковий вінок» уже лине піснею по всьому світу.

*Нашій Україні, наче тій царівні,
Господь уплітає у віночок цвіт:
Червону калину – у барвінок синій,
Мальви – в чорнобривців тишній оксамит.*

*Між квітками маку – волошок очиці,
Соняшник, ромашки і Петрів батіг.
Є найбільша цінність: золото пшениці,
В чебреці духмянім – свшан-оберіг.*

*Ти надінь, Вкраїно, цей вінок святковий,
В гарну вишиванку, рідна, одягнись.
Бог дарує знову літечка обнову –
Любо з-під віночка сонцю усміхнись.*

Свшан-оберіг у віночку має оберігати нашу рідну неньку. І тільки ПЕРЕМОГА УКРАЇНИ буде найбільшим святом для нас, українців. Перемога над Злом, над Питьмою, над сірою і чорною силами!

P.S. Добре, що завжди знаходилися люди, благодійники, меценати, які сприяли виходу в світ поетичних збірок та прозових творів. Спасибі меценатам з Переяслава подружжю Сергію Петровичу та Людмилі Володимирівні Мирончукам, які оплатили дві збірки: подружжя Будугаїв «Святковий вінок» (2009 рік) і подружжя Будугаїв та Сергія Литвиненка «Слова – світи» (2010 рік). Завдяки їм до читачів дійшли надруковані твори, які з такою любов'ю до життя створювала майстриня Слова Ольга Будугай.

Як сказала науковець і педагог Ганна Леонідівна Токмань, «Слово – це скарб, коштовність, якою милуєшся, яку бережеш, твориш, передаєш дітям».

Хто знав і пам'ятає нашу дорогу Ольгу Дмитрівну Будугай, хто ще тільки пізнає цю прекрасну людину з книги, яку зараз тримає в руках, пом'яніть її добрим словом і щирою молитвою.

*Гребеніченко Юлія,
викладачка КНЗ КОР «Київський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних кадрів»,
аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
(Біла Церква, Україна)*

СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ БУДУГАЙ – ПОЕТЕСУ, ВИКЛАДАЧА ТА ВЧЕНУ

«Так розсудило Небо, що наше знайомство з Юлією Михайлівною Гребеніченко було саме поетичним. Ця зустріч відбулася в Білоцерківській центральній бібліотеці на засіданнях літстудії “Молода Просвіта”...» [1, с. 3] – такими словами розпочала слово автора передмови до моєї збірки «Філософія думок» Ольга Дмитрівна Будугай, як «літературна мама» та порадниця у питаннях віршування.

Вдячна Богу за зустріч із чудовими творчими людьми – подружжям Будугай, які відіграли важливу роль у моєму поетичному становленні.

Познайомилися ми в 2013-2014 роках на одному із засідань літстудії «Молода Просвіта», яка функціонувала при центральній міській бібліотеці Білої Церкви. На таких зустрічах усі охочі читали власні поетичні і прозові твори, а більш досвідчені поети та прозаїки надавали дружні поради щодо покращення авторських наробків.

Тактовними, толерантними і щирими були зауваження Ольги Дмитрівни Будугай. Як справжня матуся, вона по-материнському підтримувала кожную поезію, відшукувала перлини в кожному творі та надихала ставати кращою у пробах пера.

Невідмовна, емпатійна, милосердна та любляча світ жінка – усе це про Ольгу Дмитрівну Будугай, яку я вважаю неймовірною людиною.

Багато часу та зусиль Ольга Дмитрівна та Андрій Олександрович присвятили виходу своєї першої поетичної збірки «Філософія думок» та її презентації, яка відбулася 21 червня 2017 року у стінах тієї ж бібліотеки.

Того дня Ольга Дмитрівна була дуже зайнята на роботі, та все ж доклала всіх сил, аби вирватися на презентацію. Вона прочитала поезії з різних розділів збірки: «Муза», «Мир в блакиті», «У полоні», гуморески «Поговорили» та власний вірш «Краплина Гайчура» [2]:

Краплина Гайчура

Батькові Дмитрові Савченку

В дитинстві вчив старанно тато:	У річку Вовчу Гайчур лине,
«Запам'ятай на все життя,	А Вовча – у Самару мчить.
Що місць прекрасних є багато,	Самара у Славуту плине...
Та є й додому вороття.	Ну як річок цих не любить?
Ці Гайчура малі краплини	Коли далеко на чужину
В Дніпро і море аж пливуть.	Життєвим вітром занесе,
Шануй уклінно їх, дитино!	Згадай лиш Гайчура краплину –
Лиш уяви складну їх путь:	І стане на місця усе».

м. Гуляйполе – м. Біла Церква, 12.08.2016, пт., 17:20.

15 жовтня 2014 року на черговому засіданні літературної студії «Молода Просвіта» були присутні небагато учасників та подружжя Будугаїв, лунали пісні під гітару Андрія Олександровича Будугая та Марини Миколаївни Томченко, поезія Ольги Дмитрівни Будугай та акровірші, які я присвятила подружжю:

Ользі Будугай

Оздоблена сорочка візерунком,
Любує погляд, радує серця.
присядь же, доленько-чаклунко,
Гарнішати давно пора.
А ми удвох, такі квітучі
Богемні дами за пером,
У нас є спогади болючі,
Думки усіяні добром.
У нас ті пера особливі –
Господь нам їх подарував!
А очі – то криниці сили
Й літа, що кожен з нас пізнав.

Андрію Будугаю

А як життя своє прожити,
Надією без обіцянок?
Дістатись істини орбіти
Радіти, що настане ранок.
Іти вперед, вершити долю
Й залишитись просто собою.
Близька дорога ця чи дальня,
Успішна, а чи може ні –
Дає вона ознаку крайню –
У душах мчатись на коні.
Грайливо їде пані Доля,
А кінь брикливий б'є пісок
Й ховається на видноколі...

Світла пам'ять про Ольгу Дмитрівну Будугай – поетесу, викладача та вчену буде жити в серцях усіх, хто її знав, та в її творчих і наукових напрацюваннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребеніченко Ю. Феелософія думОк: Поезії та життєві історії. Біла Церква : Час Змін Інформ, 2017. 64 с.
2. Вірші про Гуляйполе Ольги Будугай: сайт Запорізької обласної універсальної наукової бібліотеки. URL: <https://zounb.zp.ua/resourse/zaporizkyu-kray/iz-dorobku-zaporizhciv/budugai>

*Даниленко Людмила,
кандидат філологічних наук,
в. о. доцента кафедри гуманітарної освіти,
Львівський національний університет природокористування
(Дубляни, Україна)*

СОНЕЧКА ОЛЬГИ БУДУГАЙ

Пам'ять про Ольгу Будугай – відчуття легкості і світла. Так почуваєшся літнього ранку під ніжним промінням, серед жовтих кульбабок, понатрушуваних сонцем досхочу.

З Ольгою Дмитрівною мене пов'язують два міста, що наповнені отим добрим сяйвом. Бердянськ і Біла Церква. Там залишилися світити сонечка Ольги Будугай.

Спілкувалися ми не часто, але тримали зв'язок майже чверть століття. Зустрічі були доленосними. А справи, які випадало робити разом, – завжди яскравими й важливими.

Наше особисте знайомство відбулося в Бердянську влітку ще наприкінці 1990-х років. Трапилося мені побувати в гостинах у Будугаїв, у тій чарівній хатинці на Горі, де вони винаймали житло. Заквітчане подвір'я... Скрізь – на виметеній доріжці, у шибках вікон, на листях дерев, на чубчику маленького Богданчика – багато бердянського сонця. І затишний спокій у всьому. Так добре було на душі. Почувалася, ніби до рідних прийшла. Справді, у рисах Ольги помітна схожість з моїми родичами. Може, тому, що ми землячки, а вітри наші, гуляйпільські й пологівські, завжди вкупі носилися по степу.

А яка сильна енергетика в цієї тендітної жінки! Пам'ятаю, запросила її у свою школу в селі Осипенко на творчу зустріч з учнями. Простора зала, повно школярів, – і вона, маленька, витончена, з книжкою в руках, читає вірші. Голос і мова! Це неймовірно! І знову оте сяйво сонячне...

Потім втратився зв'язок із Будугаями. Я відправила їм обіцяну книгу на київську адресу. А посилка повернулася з песимістично-категоричною позначкою: «адресат відсутній за вказаною адресою». Це дивне відчуття – втратити людей, коли розумієш, що вони десь таки є. Але ні догукатися, ні допитатися (прогрес технічний тільки наближався). Ото журилася! Та Будугаї, либонь, відчували, що вони потрібні комусь – струни невидимого зв'язку були добре налагоджені. Книжку вони отримали.

Невдовзі і соцмережі нагодилися. Про творче життя і наукову діяльність одне одного знали. Цікавилися успіхами, обговорювали життєві новини. Головне – ми залишалися однодумцями.

...Остання наша зустріч з Ольгою Дмитрівною дуже насичена яскравими емоціями, цікавими розмовами, новими відкриттями. Тільки ж ми не знали, що то востаннє.

19–20 квітня 2019 року. Наукова конференція «Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної» в Білоцерківському національному аграрному університеті. Саме на ту пору ми обидві викладали українську мову іноземним студентам. Я – в Запоріжжі, у медичному, Ольга Будугай – у Білій Церкві, в аграрному. Складалося так, що я не могла поїхати на анонсований науковий захід – завантаженість на роботі, керівництво проти. Аж ось за кілька днів до конференції телефонує Ольга Дмитрівна. Вона не те що запрошувала, а радила, який краще маршрут для поїздки обрати, бо вони чекають. Ще попросила назвати тему доповіді, наче передбачала, що дослідження в мене вже є. Таки справді, напрацювання я мала і до виступу була готова. З натхненним обличчям, заряджена світлою енергетикою Ольги, одразу попрямувала до кабінету завідувачки. Звичайно, що мене відпустили, ще й хвилювалися, чи встигну купити квиток на потяг.

А потім були ті два квітневі дні у Білій Церкві...

Наші дискусії на конференції, екскурсії університетом, привітання іноземних студентів – усе відбувалося піднесено,

яскраво, натхненно. Ольга Дмитрівна та її колеги продумали кожен крок учасників, потурбувалися, щоб кожна хвилинка нашого часу не минула даремно. Увечері прогулянка містом, театр, обмін враженнями. Чудесне місце в Білій Церкві – музично-драматичний театр імені Петра Саксаганського. Пам’ятаю, як Ольга Дмитрівна тішилася, що вистава якраз припала на день конференції, як осяйно показувала нам приміщення театру з червоно-золотистим оздобленням і романтичним підсвічуванням... Дивилися ми «Дуже просту історію». У всьому відчувалося свято, бо свято тоді було в душі Ольги Дмитрівни.

Наступний день виявився дуже сонячним! Учасники конференції роз’їжджалися. Але ж нас чекав парк Олександрія!

...На великій прогулянці ми вже були удвох. Ольга Дмитрівна вирішила присвятити подорожі увесь свій вільний час, а я несказанно раділа цьому. Було багато яскравої зелені. Весна ефектно розкошувала в парку. І ми серед того простору почувалися юними, безтурботними. Щасливими! Обіймали стовбури могутніх дерев, щоб набратися сили, підстрибували до високих гілляк, щоб дістатися молоденьких листочків, вишукували дрібні квіточки в траві на галявині, перескакували через швидкий веселий потічок. А ще випробовували колонаду «Луна» своїми веселими гуками, притихали замріяно біля Китайського містка, задивлялися вражено на мармурові скульптури.

Ми так багато розмовляли. З Ольгою Дмитрівною гомоніти легко, як у дитинстві, коли ще не зазнав болю й тривоги. Вона вміла жити сміливо. Наповнювала світ добром. І ніколи не ранила той світ своїм смутком.

Поверталися з парку трохи зморені, але сповнені яскравою весною, що рум’яніла на наших щоках. Ольга Дмитрівна поспішала до Богдана, а в мене залишалось кілька годин до потяга. За планом Будугаїв далі мене мав супроводжувати Андрій Олександрович. Неймовірна родина – вони склали план мого перебування в Білій Церкві! Тому ще чекав концерт камерної музики і прогулянка вечірнім містом.

...Потяг підходив до нічного перону. Дуже пізня година. Зупинка коротка. Потискаю Андрію Олександровичу руку на прощання, відчуваю в його долоні тепло. Я знаю, що то тепло його коханої дружини, і наче з нею прощаюсь. Лише крок до тамбура вагона – і Біла Церква, яка стала ще білішою від світла Ольги Будугай, залишалася позаду.

Спливало 20 квітня 2019 року. А далі...

*Дига Надія,
кандидат педагогічних наук,
доцент
(Переяслав, Україна)*

САМОВІДДАНА МАМА І ДОБРА КОЛЕЖАНКА

Ольга Будугай – це людина доброї і щирої душі, майстриня своєї справи, самовіддана мама. Вона завжди уважна, добра, красива, лагідна...

У неї доля – незбагненна, невловима, тонка субстанція, зіткана із незчисленних подій, зустрічей, прощань, поцілунків, а інколи – і сліз, і страждань.

Згадую чарівність і порядність Ольги Дмитрівни як жінки-матері. Незважаючи на обставини, які сталися в житті О. Будугай (хвороба сина), залишалася життєрадісною, дивилася з оптимізмом на своє майбутнє і свого сина. Пам'ятаю, як у кінці серпня 2009 року зустріла Ольгу Дмитрівну з її маленьким сином Богданчиком біля 2-ої школи. Син ішов енергійною ходою, з усмішкою. Оля привіталася, хотіла зі мною поговорити, але не вийшло. Богдан ухопив мою валізу – і все з неї розсипалося нам під ноги. Мама Оля захоплено повідомила: «Наш Богданчик рветься в космос!» І хоч я ще не все зрозуміла, що це таке сталося, але у відповідь щиро посміхнулася і сказала: «Ура! Ура!». Любов до сина і зболена душа кликала її все далі від рідного дому. Це Бердянськ, Київ, Переяслав, Біла Церква.

Донести до Сина недонесене, недочуте, недобачене (звуки, запахи, кольори у власному світі сина). Як мама Оля допомагала сину пізнавати навколишній світ? Я думаю, що тисячу разів ставила вона запитання: «Як задовольнити фізичні та психологічні потреби сина?» Оля шукала допомоги у фахівців для розвитку синочка. Іноді стан розгублення, страху й суму доводив Ольгу Дмитрівну до відчаю: «Синочку любий, серця

мого цвіт, як нам тобі розкрити весь цей білий світ?» (О. Будугай «Синові»)

Природа наділила її красою, доброзичливим характером і розумом. Вона неодноразово розробляла чіткий план дій, щоб розуміти, куди рухатися далі і як найкраще організувати допомогу Богданчику та й іншим людям, які її оточували.

Тендітна, любляча жінка невтомно працювала. Ольга Дмитрівна, крім викладацької роботи, маючи багатий арсенал знань, писала поезії, прозові твори.

«Є син і є книги – рідненькі діти,

Бо добрі роки нам помилував Бог», – пише Ольга Дмитрівна.

Так, її поезії для дітей є плодами, що визріли на родючому дереві духовності, яке проросло із самого серця. Дитячі твори допомагають у простій формі відповісти на складні для дитини питання. Це унікальні короткі розповіді, які допоможуть легше і швидше засвоїти головні істини в житті: відрізнити хороше від поганого, поважати батьків, допомагати ближньому, любити працю, вірити в добро. Розкриваються такі важливі для дитини теми, як:

- біль – радість («Живі квіти») [1, с. 12];
- веселість – сум («Дощик») [1, с. 13];
- бруд – чистота («Джерельце») [1, с. 13];
- любов – ненависть («Квітни, Україно» [1, с. 14], «Святковий вінок» [1, с. 17]);
- сміливість, героїзм – боягузтво («Не тільки про дітей» [1, с. 15], «Півник» [1, с. 22]);
- працьовитість і дружба («Щедрий дуб» [1, с. 18], «Добрий помічник» [1, с. 20], «Гномова порада» [1, с. 21]);
- радість і тепло («Бабине літечко» [1, с. 20]).

Говорити на серйозні теми завжди складно, тим паче з дитиною, бо важливо не тільки донести інформацію, а й бути переконаним, що діти дійсно усвідомили головне.

Колежанка натхненно займалася громадською діяльністю. Ольга Дмитрівна брала участь у зустрічах з авторами, презентаціях нових книг, виставках та конкурсах. Вона вся була в пошуках нового, цікавого.

Пригадую організовані Ольгою Будугай творчі зустрічі з місцевими письменниками. Такі зустрічі – це була чудова нагода відчутти свою силу, колег, друзів, молодих письменників. Вона вірила в те, що творчі сили незабаром зміцнять лави нашого письменництва. Відкриті діалоги на зустрічі згуртовували письменників, журналістів, педагогів, бібліотекарів. О. Будугай порушувала надважливі питання, наприклад, браку книг про українську історію, відомих історичних постатей, відсутність героїзації особистостей, а також про втрату найбільш масових каналів комунікації з читачем – дитячих журналів.

Пригадуються наші спільні роки трудової діяльності. З Ольгою Дмитрівною дуже цікаво було співпрацювати. Вона невтомний творець, працелюб, уміла згуртувати навколо себе однодумців, очолити і повести за собою, дати нові знання, відкрити нові життєві істини. Її надзвичайна вимогливість передовсім до себе, безперервний творчий пошук, почуття обов'язку здобули повагу та авторитет серед колег і студентів.

Вона багатогранна особистість... Любила музику, картини живопису. Часто співала під гітару, відвідувала музеї, вистави театру.

Ольга Будугай гостро відчувала сьогодення, переймалася проблемами і потребами школи, вищих навчальних закладів, робила свій внесок у розбудову освіти.

Іноді дивуєшся її оптимізму, стилю життя і ставленню до навколишніх.

Колежанка знаходила щастя у праці. Її духовна сутність – дарувати радість усім, хто поряд. Кожне заняття в літературній студії «Дитинець» було як свято. Ольга Дмитрівна читала поезії, ділилася творчими здобутками, згадувала юність, безтурботне дитинство і тих письменників, хто за межею вічності зорить своїм словом у наше сьогодення. «Ми Слово як цінність велику й дарунок / Плекали, росли і людям несли», – підкреслювала колежанка, розповідаючи про майстрів слова. Вона підтримувала кожного талановитого студента, творчих

учнів, які відвідували літературну студію. Вона, як керівник гуртка, всіляко намагалася допомогти молоді долати проблеми часу, виховувати патріотизм.

Кожне ім'я, яке відоме, зокрема Ольги Дмитрівни Будугай, має бути збережене. З повагою і любов'ю до своєї викладачки Людмила Мозгова написала: «У дні новому я щораз воскресну, / струмочками дорогу віднайду...», – це дорога до кожного серця, яке пам'ятає її. Ми пам'ятаємо колежанку, віримо в те, що зможемо подолати пітьму і допоможемо світлу перемогти. Світла і вічна пам'ять Будугай Ользі Дмитрівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай О. Святковий вінок. *Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: Збірка творів для дошкільнят і школярів.* Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2009. С. 3–22.

*Єрко Анастасія,
викладач китайської та англійської мов
кафедри іноземних мов,
Білоцерківський
національний аграрний університет
(Тришебіч, Чехія)*

ПАМ'ЯТІ КОЛЕГИ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ

Відаю шану світлій пам'яті Ольги Дмитрівни Будугай, моїй дорогій колезі, наставниці, університетській мамі, подрузі, висококваліфікованій педагогині та просто чарівній жінці, господині та берегині.

У її слові стільки людей свого часу знаходили розраду, підтримку, розуміння, віру... Вона гідно витримувала у своєму житті чималі удари долі... Але при цьому мала непохитну віру у світле та радісне майбутнє...

Ми познайомилися в березні 2017 року, в той час, як я розпочала свою кар'єру в ролі викладача англійської та китайської мов на кафедрі іноземних мов БНАУ. Ми відразу ж з нею знайшли спільну мову та інтереси.

А особливо тісно ми почали спілкуватися з того моменту, як стали кураторками студентів першого курсу. Освічена, вродлива, усміхнена, завжди приязна, з почуттям гумору, талановита – вона була уособленням успішної жінки, щасливої матері, коханої дружини.

Я із вдячністю згадую всі її настанови, поради та допомогу у вирішенні труднощів, які мене часом супроводжували у викладацькій діяльності. Адже я була ще зовсім юна та місцями недосвідчена у цій досить нелегкій справі. А Ольга Дмитрівна була такою щедрою на похвалу та підтримку! І так було завжди... І від цього виростили крила...

Взагалі це був один з її талантів – окрилювати, надихати, запалювати якоюсь ідеєю, темою, а її темперамент нагадував бурхливу ріку, яка зносить усе і вся, прямуючи до мети. Для цього треба було мати, крім таланту, великі працелюбність, волю, наполегливість, цілеспрямованість. Всього цього в неї було вдосталь.

А скільки ж цікавих та корисних заходів та виховних годин ми з нею провели – на пальцях точно не перерахувати! Їй можна було довірити найскладніше завдання і бути певним, що вона з ним впорається.

А я своєю чергою переймала від неї безцінний досвід, навчалася витримки, спокою, розуміння та черпала натхнення від її ідей та пропозицій. І в міру своїх можливостей потім усе поступово втілювала в покращення своєї викладацької «майстерності».

Скажу відверто та без перебільшення. Її енергія – невичерпна. Її слово – магічне. Період нашої сумісної праці був періодом піднесення, свободи, «азарту та кайфу» від того, що ми робимо. Робота ніколи не була для неї рутиною. Це було її життя, її реалізація, її самоствердження.

Свою роботу вона любила надзвичайно. Для Ольги Дмитрівни вона ніколи не була тягарем чи обов'язком. Справді, викладачка від Бога. Правду кажуть, що талановита людина талановита у всьому.

Вона була настільки різносторонньою особистістю (так складно писати «була», мені досі не віриться), що, здається, уміла все. Утім, я не знаю, чого вона не вміла. Також вона була дуже творчою, вірші писала легко, свіжо, зачаровуючи читача стрімкою течією своєї думки.

Мала свій неповторний стиль, свій почерк. Вона вміла писати не лише блискучі поетичні матеріали, а й готувати вишукані смаколики, збирати квіти та трави для смачного й ароматного чаю..

З нею завжди було цікаво, душевно, легко та просто (незважаючи на досить вагому різницю у віці між нами). Про Ольгу Дмитрівну завжди пам'ятатиму, як про чудову людину та вірного, щирого друга.

Окрім того, що вона мала викладацький та письменницький хист, Бог наділив її талантом любити й розуміти людей, відчувати їхній біль та горе. І за будь-якої нагоди вона допомагала кожному, чим могла.

Пані Ольга ніколи не була байдужою до чужих проблем. Своїм материнським теплом та піклуванням огортала не лише своїх сина, чоловіка, рідних та близьких, а й друзів, студентів, колег по роботі... Усі, безумовно, відчували цю турботу.

Світло й мудрість душі цієї непересічної особистості виливалися в поезії та торкалися кожного, хто коли-небудь траплявся на її шляху.

Про неї можна розповідати і розповідати. Про те, що вона була душею будь-якої компанії. Що вміла пожартувати й сипала дотепами. Що мала гарний голос і досконалу дикцію. Що ніколи не заздрила чужим успіхам.

Тож громом з ясного неба для мене прозвучала звістка, що Ольга Дмитрівна, така яскрава та неординарна особистість, сповнена бадьорості, натхнення та жаги до життя, відійшла в засвіти.

Це болюча втрата, невимовний біль. Для мене особисто Ольга Дмитрівна була як «університетська мама». Вона і називала мене, і ставилась до мене, як до своєї дитини. Її підтримка для мене була дуже-дуже важливою. Ми часто з нею розмовляли на різні особисті та духовні теми.

Як рідна й близька людина, вона ділилася досвідом та знаннями, давала добрі поради, котрі згодом стали для мене опорою на життєвому шляху, за що я їй безмежно вдячна. Мені її дуже бракує.

Вона своїм прикладом учила нас любити кожну хвилину життя, людей, Бога, вчила бути сильними за будь-яких обставин. У її особі світ і справді втратив доброго Янгола. Точніше, втратив по цей бік Вічної Межі, але отримав там, по той бік цієї Межі...

P.S. Світлі та теплі спогади про тих, хто залишив по собі добрі справи та чесно прожив своє життя, сильніші, ніж смерть. Тому пам'ять про них назавжди залишиться в серцях усіх, хто їх знав, любив та шанував. Вічна пам'ять і Царство Небесне.

*Златев Бойко,
магистър по астрономия и приложна статистика,
преподавател по математика и статистика в Университет
Конкордия,
член на Кралското Астрономическо дружество на Канада
(Едмънтън, Канада)*

РАДОСТ ОТ ОБЩУВАНЕ С ОЛГА БУДУГАЙ

Запознанството ми с Олга Будугай датира от времето, когато ръководех българското сдружение «Нова Палитра». Сдружението организираше всяка пролет в периода 2005-2013 г. лекторията «*Единство на времената*», в рамките на която учени и хора на изкуството представяха лекции, посветени на синтеза между наука и изкуство.

В началото лекторите бяха само от България. По-късно, през 2010 г., се появи идеята да поканим чуждестранен лектор. Единодушно се спряхме на кандидатурата на Андрей Будугай от Украйна, с когото се познавахме още от 2001 г. Обадох се на Андрей по телефона. Слушалката вдигна неговата съпруга Олга, която много се зарадва на поканата за Андрей.

Всъщност темата, по която се предвиждаше да говори Андрей в България, беше тяхна обща тема. Лингвезотериката, на която двамата съпрузи Будугай се явяват основоположници, по същество представлява един нов път за познание на света, съчетаващ достиженията на науката с древното наследство на езотеричното знание.

Вероятно бихме могли да наречем далечен предшественик на лингвезотериката немкия философ и мистик Якоб Бьоме (1575-1624). Но докато у Бьоме процесът на извличане на

знание за нещата от обозначаващите ги думи е плод предимно на интуитивно прозрение, в лингвезотериката той е превърнат в метод.

Безспорно, един такъв научно-езотеричен синтез на изключително високо ниво би могъл да бъде осъществяван само от човек с изключителна ерудиция и голяма творческа дарба. Именно такъв човек беше Олга Будугай, в което се убедих и от личното си общуване с нея, и от нейните книги и статии. Няколко статии на Олга и Андрий Будугай имах щастието да превода на български език и да публикувам през 2010 в издавано от нас в България, а впоследствие и в Канада, интернет списание *«Палитра»*.

По-късно тези текстове, заедно с други трудове на Олга и Андрий Будугай, бяха издадени в сборника *«Към сиянието на Истината – през дълбините на Словото»* и привлякоха вниманието на специалисти от различни страни. Що се отнася до останалото, изключително разнообразно творческо наследство на Олга Будугай, то се съдържа в нейните публикувани, а вероятно и в още непубликуваните нейни научни трудове, стихотворения и произведения на художествената проза.

Имах честта лично да предам екземпляри от авторските книги на Олга Будугай, подарени от нея на Украинския архив на Университета на Албърта и на библиотеката на Украинското католическо училище «Св. Мартин» в гр. Едмънтън, Канада. И на двете места книгите бяха високо оценени и даренията бяха приети със сърдечна благодарност.

В продължение на повече от десетилетие Олга Будугай беше член на сдружение «Нова палитра», сътрудничеса на списание «Палитра». Ако трябва с една дума да опиша впечатленията от общуването си с Олга, това ще бъде думата *радост*. Неизчерпаемата радост и бодрост на духа ѝ помагаше да преодолява трудности и изпитания на живота, пред които мнозина не биха устояли.

Успяхме да се видим лично само веднъж за около два часа – през октомври 2011 г., на киевското летище «Бориспол». Сътрудничеството ни се осъществяваше почти изцяло по интернет.

Онлайн участвах по покана на Олга Будугай и в организираната по нейна инициатива международна конференция «Украинци – жертви на германските концентрационни лагери, остарбайтери, деца на войната», проведена на 14 май 2021 г. Тогава още нищо не предвещаваше, че само 9 месеца по-късно Олга Будугай ще завърши своя жизнен път.

Само десет дена след нейната кончина светът, такъв, какъвто го познавахме, се промени безвъзвратно, а много-страдалният народ на Украйна за кой ли пореден път в своята история беше подложен на съдбоносни изпитания.

На Олга Будугай не ѝ беше писано да види със земните си очи ужасите на войната и страданията на своя народ. Но със своя висш, духовен взор, който прониква отвъд земната очевидност, тя със сигурност ги е съзряла от онези високи селения, които според терминологията на Даниил Андреев би следвало да наречем небесни градове на Украйна.

Именно оттам нейният дух днес би могъл да окаже най-действена помощ на своя народ. И ми се струва, че в самото време, когато Олга си отиде от нас, се крие една съдбовност, най-висшата форма на която Псалмопевецът Давид описва с думите: «Скъпоценна е пред Господа Смъртта на светиите Му.» (Псалми 116:15).

А за нас остават скръбта, споменът и надеждата, че един ден ще се срещнем отново отвъд.

Златєв Бойко,
магістр астрономії та прикладної статистики,
викладач математики та статистики,
Університет Конкордія,
Член Королівського астрономічного товариства Канади
(Едмонтон, Канада)

РАДІСТЬ ВІД СПІЛКУВАННЯ З ОЛЬГОЮ БУДУГАЙ

Моє знайомство з Ольгою Будугай почалося ще з часів, коли я керував болгарською асоціацією «Нова палітра». Щороку навесні в період 2005-2013 років асоціація організувала лекторій «Єдність часів», під час якої науковці та митці виступали з лекціями, присвяченими синтезу науки та мистецтва.

Спочатку лектори були лише з Болгарії. Згодом, у 2010 році, виникла ідея запросити іноземного лектора. Ми одноголосно зупинилися на кандидатурі українця Андрія Будугая, якого ми знали ще з 2001 року. Я зателефонував Андрію. Слухавку зняла його дружина Ольга, яка дуже зраділа запрошенню Андрія.

Власне, тема, на яку мав виступати Андрій у Болгарії, була їхньою спільною. Лінгвістична езотерика, засновниками якої є обидва члени подружжя Будугай, по суті, являє собою новий спосіб пізнання світу, що поєднує досягнення науки з давньою спадщиною езотеричних знань.

Вірогідно, віддаленим попередником лінгво-езотеризму можна назвати німецького філософа і містика Якоба Бьоме (1575-1624). Але якщо у Бьоме процес отримання знання про речі зі слів, що їх позначають, є перш за все плодом інтуїтивного проникнення, то в лінгвістичній езотеріці він перетворюється на метод.

Безперечно, такий науково-езотеричний синтез на надзвичайно високому рівні могла здійснити лише людина виняткової ерудиції та великого творчого таланту. Саме такою людиною була Ольга Будугай, у чому я переконався як з особистого

спілкування з нею, так і з її книг і статей. Мені пощастило перекласти декілька статей Ольги та Андрія Будугаїв болгарською мовою та опублікувати їх у 2010 році в Інтернет-журналі «Палітра», який ми видавали в Болгарії, а згодом і в Канаді.

Пізніше ці тексти разом з іншими творами Ольги та Андрія Будугаїв були опубліковані у збірнику «До сйва Істини – крізь глибини Слова» і привернули увагу фахівців різних країн. Що ж до решти надзвичайно різноманітної творчої спадщини Ольги Будугай, то вона міститься в її опублікованих і, можливо, ще неопублікованих наукових працях, віршах і прозових творах художньої літератури.

Я мав честь особисто передати примірники авторських книг Ольги Будугай, подаровані нею, до Українського архіву Альбертського університету та до бібліотеки Української католицької школи «Св. Мартін» у місті Едмонтон, Канада. В обох місцях книги були високо оцінені, а ця пожертва прийнята із сердечною вдячністю.

Понад десятиліття Ольга Будугай входила до об'єднання «Нова палітра», співпрацювала з журналом «Палітра». Якби одним словом описати враження від спілкування з Ольгою, то це було б слово **радість**. Невичерпна радість і бадьорість її духу допомагали їй долати труднощі та життєві випробування, перед якими багато хто б не встояв.

Нам удалося побачитися особисто лише один раз на дві години – у жовтні 2011 року в київському аеропорту «Бориспіль». Наша співпраця майже повністю відбувалася через Інтернет.

Я брав участь онлайн на запрошення Ольги Будугай і в організованій за її ініціативи міжнародній конференції «Українці – жертви німецьких концтаборів, остарбайтери, діти війни», яка відбулася 14 травня 2021 року. Тоді ще ніщо не віщувало, що лише через 9 місяців Ольга Будугай завершить свій життєвий шлях.

Усього через десять днів після її смерті світ, яким ми його знали, змінився безповоротно, а багатостраждальний народ України вкотре у своїй історії піддався доленосним випробуванням.

Не судилося Ользі Будугай побачити своїми земними очима жахи війни і страждання свого народу. Але своїм вищим, духовним зором, що проникає за межі земної очевидності, вона, безперечно, бачила їх із тих високих поселень, які, за термінологією Данила Андрєєва, мали б називати небесними містами України.

Саме звідти її дух сьогодні міг би здійснити найефективнішу допомогу своєму народу. І мені здається, що в самому часі, коли Ольга покинула нас, таїться доля, найвищу форму якої описує Псалмоспівець Давид словами: «Дорогоцінна в очах Господа Смерть святих Його». (Псалми 116:15)

А для нас залишається сум, спогад і надія, що одного дня ми знову зустрінемося на тому боці Вічної Межі.

*Ільницька Аліна,
випускниця 2007 року Інституту мови та літератури
Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди,
член літературної студії «Дитинець»
(Краків, Польща)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ВЕЛИКИЙ МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ

З Ольгою Дмитрівною Будугай нас познайомив Антуан де Сент-Екзюпері. Не в буквальному сенсі, а його творчість. Я була студенткою і прийшла на чергову лекцію із зарубіжної літератури. Зазвичай, лекцію нам читав один симпатичний викладач – чоловік з добрими очима. Яким було моє здивування, коли за трибуною опиналася маленька симпатична жіночка з довгим волоссям.

То була Ольга Дмитрівна. Вона розповідала про Маленького Принца таким голосом, що мені здалося, вона сама і є тим принцом. Я замріялась і уявила її на чарівній планеті, де вона поливає троянду. Мабуть, зараз так і є: вона тепер має цілий сад тих небесних троянд, а моя духовна планета стала холодною і пустою з 14 лютого 2022 року – у той день, коли вона полетіла до тих зірок...

Дуже довго не могла написати цей спогад. Боляче писати щось подібне, коли пишеш про подругу, музу, мудрого наставника. Так, у цій маленькій тендітній жіночці був цілий безмежний космос. Світ, де все оживає та розпускається квітами мудрості.

Ближче з Ольгою Дмитрівною ми познайомилися разом із моєю однокурсницею Юлією Дядюсь. Це сталося, коли ми взяли участь у літературному конкурсі читців поезії. На тому конкурсі ми дізналися, що вона керівник літературної студії «Дитинець».

Ця літстудія тоді тільки починала свою роботу, і назву ми затвердили на першому засіданні. Я ще зі школи писала вірші,

тому мені було надзвичайно цікаво відвідувати літературну студію, читати свої твори і слухати вірші інших авторів.

Ольга Дмитрівна теж писала вірші. Вони у неї були такі-ми, як картини, написані аквареллю: ніжні, прекрасні та живі.

Після ближчого знайомства я дізналася, що Ольга Дмитрівна знає іноземні мови, пише наукові роботи, читає неймовірно цікаві лекції для студентів і весь час розвивається, як науково, так і творчо.

На тому етапі я відкрила для себе Ольгу Будугай як особистість надзвичайно працьовиту, мудру, інтелектуальну. Якою вона була людиною в повсякденному житті – мені довелося дізнатися пізніше.

Перед Новим роком нам з подругою затримали стипендію. У ті часи батьки теж не завжди могли допомогти фінансово, тому мусили здебільшого якось викручуватися самі. Не отримавши грошей вчасно, ми не могли поїхати додому на свята.

Я і моя подруга, похнюпившись, ішли коридором університету, а назустріч ішла Ольга Дмитрівна Будугай. Вона запитала у нас причину нашого суму, що був написаний на обличчях.

Ми пояснили ситуацію, поговорили. Ольга Дмитрівна намагалася нас заспокоїти і запитала нашу адресу. А ввечері хтось постукав у двері будинку, в якому ми винаймали кімнату. То був Андрій Олександрович, чоловік Ольги Дмитрівни, який приніс нам гроші на квитки. Завдяки цій неймовірно щирій і добрій людині Новий рік ми зустріли вдома.

Коли повернулися з дому, Ольга Дмитрівна запросила нас до себе в гості. Спілкуючись з родиною Будугайів, я провела незвичайний вечір у колі однодумців і творчих людей. Краси-віщої і гармонійніщої пари я не бачила у своєму житті. Їхня сім'я була просто одна велика повноцінна планета, на якій було все, притаманне землі: сум, радість, взаємодопомога, розу-міння, любов і війна. Так, війна...

Фронт, на якому мусили пліч-о-пліч триматися батьки хворої дитини у боротьбі за її одну посмішку чи просто якусь емоцію. Я познайомилася з Богданчиком, надзвичайним красенем з глибокими темними очима, якими він бачить світ по-своєму.

Ольга Дмитрівна була турботливою мамою, яка повсякчас піклувалася про свого синочка, навіть тоді, коли те піклування видавалося неможливим, вона завжди знаходила шлях бути поруч із сином.

Якось я не втрималась і запитала в Андрія Олександровича, як ви все встигаєте: і хвора дитина, яка потребує цілодобового нагляду, і робота? Не просто робота, а безкінечні досягнення. Андрій Олександрович дав просту відповідь. Він сказав, що треба любити одне одного. Як це зрозуміло і логічно, та, на жаль, так рідко зустрічається у світі. Вона була його життям, він – її подихом. Такого кохання я більше ніколи не зустрічала на своєму життєвому шляху.

Потім ми почали щотижня збиратися в домі родини Будугаїв. Читали поезію, прозу, слухали пісні Андрія Олександровича і говорили на цікаві важливі теми. Ми з Ольгою Дмитрівною так часто зустрічалися і ходили разом на різні поетичні події, що декан нашого факультету почала називати її нашою мамою.

Завдяки родині Будугаїв мої вірші увійшли до альманаху «Ворота в Небо». Ця збірка віршів стала надзвичайно яскравою подією, першим дорослим звершенням у моєму творчому житті. Пізніше, коли я подорослішала, Ольга Дмитрівна стала для мене вірною подругою.

Вірогідно, я багато речей забула, упустила якісь деталі у своєму спогаді, та скажу, що писала я його зі сльозами і посмішкою. Дуже прикро, що Ольга Дмитрівна так рано пішла до Творця, сумно, що їхня родина тримається тепер на одному киті, а війна триває. Уже в усіх сенсах цього слова. І радісно від спогадів про мою маленьку принцесу, з якою все ж таки нас познайомив Екзюпері.

Я завжди вірила, що сам Екзюпері пірнув у інший вимір і живе на якійсь чудовій планеті, де немає нічого поганого. Тепер я вірю, що там щоранку купається у теплих росах і поливає чарівні квіти моя друга мама, подруга, муза Ольга Дмитрівна Будугай.

Калінушка (Борсук) Євгенія,
*студентка Інституту мови і літератури ПХДПУ імені
Григорія Сковороди 2002-2007 років навчання
(Варшава, Польща)*

НЕЗАБУТНЯ ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ

*Збережіть усі особливі незабутні спогади на все життя.
Поділіться цими пам'ятними спогадами з іншими, щоб
вселити надію та побудувати минуле, яке може стати
мостом у майбутнє.
Метті Степанек*

Ольгу Дмитрівну я знаю вже понад 20 років, ще з часу свого навчання в Переяслав-Хмельницькому ДПУ ім. Григорія Сковороди. Пам'ятаю її як добру, світлу та порядну людину. «Пам'ятаю не дні, пам'ятаю моменти».

Один з таких моментів назавжди закарбувався в моїй пам'яті. Це був останній рік мого навчання в університеті. Мене, уже на той час маму-студентку, з маленькою дитиною на руках та ще й молоду «вічно невиспану вчительку», Ольга Дмитрівна витягнула ледь не «за вуха» із прірви ненаписаної дипломної роботи. Недоспані ночі, гора неперевіраних зошитів, постійний брак часу, державні іспити та багато невирішених проблем заводили мене в глухий кут.

Ця мудра жінка не тільки змотивувала мене своїм прикладом, як долати життєві труднощі, а ще й допомогла з пошуком джерел, інформації, написанням публікації. Допомогла вона і вдало завершити написання моєї дипломної, підготувати виступ на її захисті. А ще дуже добре пам'ятаю теплий прийом мене у «гніздечку» сім'ї Будугаїв, де я мала честь побувати в червні 2007 року.

Ольга Дмитрівна була взірцем для наслідування для всіх нас, членів літстудії «Дитинець». Саме завдяки їй і зародилася сама студія та зазнала такого небувалого успіху. Дякуючи саме пані Ользі світ побачив нашу творчість, наші перші спроби в поезії та прозі, наші юнацькі мрії та переживання – на «Літературній сторінці» газети ПХДПУ та в альманасі «Ворота в Небо». Для багатьох з нас це були перші в житті публікації, творчий дебют.

За все це низькій уклін Ользі Дмитрівні до самої землі.

*Катрич Тетяна,
учитель української мови та літератури,
Червонопільська ЗОШ I-III ступенів,
член національних спілок НСПУ і НСЖУ
(с. Червоне Поле Бердянського району
Запорізької області, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: СПОГАДИ ЧЕРЕЗ РОКИ

Спогад 1

Коли я вперше побачила Ольгу Дмитрівну Будугай? Це було в Бердянську десь всередині 1990-тих років. У той день я трохи запізнилася на засідання методичного об'єднання вчителів української мови та літератури, яке проходило в районному відділі освіти Бердянська. Запізнилася, бо мені нелегко було добиратися зі свого села Червоне Поле...

Молода енергійна жіночка невисокого зросту, викладач кафедри літературознавчих дисциплін Бердянського педагогічного інституту, розповідала про письменників Запоріжжя. Слухати її солов'їну мову було надзвичайно приємно. Тендітна, струнка, вона володіла аудиторією бездоганно.

У своєму виступі Ольга Дмитрівна приділяла увагу творчості Віри Єніної, Григорія Лютого, Івана Кушніренка, Олега Орача, Любові Геньби, декламувала уривки з їхніх поезій.

З великою насолодою викладачка розповідала про бердянського дитячого письменника-краєзнавця Олексія Огульчанського. Відчувалася її велика обізнаність із його творами. Згодом його спадщина стане предметом її кандидатського дослідження «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960-1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов)». Захист дисертації відбувся 21 грудня 2007 року в Херсонському державному університеті.

Я намагалася майже дослівно конспектувати її розповідь. Записи і зараз зберігаються в загальному зошиті, у який я дещо пізніше записувала свої віршенята. Як кажуть, це став «першодрук» моїх поезій.

Після засідання районного МО я чомусь посоромилася підійти до Ольги Дмитрівни. Біля неї зібралось чимало вчителів, моїх колег.

Дякувала їй подумки за цю незабутню зустріч. І сонце сяяло після ніби яскравіше, і серце просилося у світ поезії, у гості до літераторів рідного запорізького краю.

Березень 2002 року. Київ, Дарницький мікрорайон, бульвар Ярослава Гашека, приватна «Школа життя» для аутистів, директором якої була в минулому вчитель початкових класів Марія Василівна Щибрик. Я з молодшою донькою Євгенією в гостях у привітної Ольги Дмитрівни. У неї тут проходить реабілітацію її синочок Богданчик. Хлопчикові п'ять роцків. Таке миле тендітне хлоп'ятко.

Умови для проживання молодой родини далеко не ідеальні. Вони не мають навіть окремої кімнати. Сплять на матах у спортивному залі.

Бачу хворих дітей, у яких відхилення в розвитку почали прогресувати після щеплення. Картина далеко не приємна. Ольга Дмитрівна розповідає про те, що їхні мами вивчилися на педагогів, щоб мати право викладати своїм дітям за спеціальною методикою і бути поруч з ними.

У ідальні, де ми обідаємо з Ольгою Дмитрівною, жінки запитують мене, чому я тут. Може, і в мене хвора дитина?.. Адже, як я зрозуміла, інші тут рідко бувають.

З Ольгою Дмитрівною прогулюємося вечірнім Києвом. Некваплива, розмірена хода, слухати жінку дуже приємно. Увечері ми з нею, моєю донею та Богданом смакуємо, насолоджуємося празьким тортом. Видужуй, Богданчику!!!

Спогад 2

Рідний край в обіймах почуттів Ольги Будугай

Читаю-перечитую прекрасні світлі поезії Ольги Будугай і з радістю відкриваю для себе планету її любові до рідного краю.

Донька гуляйпільської землі, вона закохана в рідну землю, про що свідчать перш за все вірші про дорогу серцю рідну сторону, яка стала оберегом її серця, її натхненницею.

Деякі з них покладені на музику і стали піснями, зокрема, «Гуляйпільська земля». А пісня під назвою «Гуляйполе – колиска моя» звучала в Києві в Українському Домі у виконанні гуляйпільського хору «Вольниця» – вона відкривала звітний концерт Гуляйпільського району в рамках проєкту «Малі міста» на початку 2003 року.

Вражає волелюбний настрій ліричної героїні вірша:

«Тут співали стріли і шаблі, / Буйні вітри кланялись землі.

Не приймай покірності вола, / Вільна воля, ти ж отут жила!»

Дивують-світяться в моїй уяві ліричні мікрообрази віршів Ольги Будугай: *«річка Гайчур вільна, ніби козака плечі», «квітнуть небом волошки в степах», «вірні коні-діти волі там крешуть іскри золоті», «за обрій розбрелись дороги – і не зібрати їх в букет».*

Мудрістю дихає вірш-присвята батькові «Краплина Гайчура».

Добірку віршів Ольга Будугай присвятила Бердянську, місту, який став її долею. Не можу не подати намистинки її поезій, її серця: *«в небі ластівки, мов у купелі», «в небо над Бердянськом вечоровим місяць вируша на колісниці».*

У вірші «Ясна перлинка Приазов'я» поетеса розкриває сутність імені річки: *«А річку Бердою назвали, / Що означає “дав Господь”».*

Вірші Ольги Будугай про рідний край стали крилами її серця, дітьми натхнення пресвітлої творчої людини.

А ще мимоволі подумала про те, чому так недооцінюють учнівські наукові роботи, присвячені письменникам рідного краю. Років п'ятнадцять поспіль допомагала старшокласникам знаходити перлинки в поезіях відомих і маловідомих авторів і бачила не раз скептичне ставлення членів журі обласного рівня до подібних робіт.

Прикро, що не відкрила свого часу перш за все перлини віршів Ольги Будугай. Уклінно дякую поетесі за велетенську любов до рідного краю.

Спогад 3

Вірш, присвячений Ользі Будугай

МОЄ СВІТЛО

*Ользі Будугай – педагогині,
письменниці, вченій, світлій людині*

Моє життя, ну що ж ти, вже втомилось?!!
Як сонце, що скотилося за лан.
Присяду трохи, чом, скажіть на милість,
На землю в лютому лягла густа імла?!!

Ти не сумуй, мій вечір, скресне Гайчур.
Вже незабаром річка заблищить.
Гірка зима. Цей лютий як загадка.
Та що ж це я... Щось серденько щемить.

Не відлюблю я білий світ ніколи.
У цьому світі стільки різних див.
Вві сні стерня синочку ноги коле.
А він мовчить. Іди ж бо, синку, йди...

Коханий, де ти? Сядь-но біля мене.
Візьми гітару, струни хай звучать.
Батькам вклоняюсь за життя доземно.
А груди чомсь чайно так ячать.

І дні мої, мов птиці, відлітають.
Я з ними сонцем сходила щодня.
Втомився вечір. Зірка в небі тане.
Життя мов кінь... Утік... Нема коня.

А моє світло... хай із вами буде,
І римоньки у вічність вже летять.
Я вас люблю, кохані, рідні люди.
А зорі так прощально миготять.

*Кеда Сергій,
учитель,
Миколаївська ЗОШ І-ІІІ ступенів
(с. Миколаївка Бердянського району
Запорізької області, Україна)*

ВІРТУАЛЬНЕ ЗНАЙОМСТВО З ОЛЬГОЮ ДМИТРІВНОЮ БУДУГАЙ

Моє знайомство з родиною Будугаїв було віртуальним. Обласний Центр туризму, від якого я вів краєзнавчий гурток, зацікавився літературною творчістю і педагогічною діяльністю відомого не тільки на Бердянщині письменника-краєзнавця Олексія Яковича Огульчанського.

Мені запропонували написати з моїми учнями роботу про Олексія Яковича. Я багато чув про нього від знайомих бердянських письменників, журналістів, художників, до того ж у нашому селі він провів два тяжких роки (під час Другої світової війни, в окупації). Вони ж порадили звернутися до родини Будугаїв, як до знавців творчого і життєвого шляху письменника.

Так ми і познайомилися. До того ж виявилось, що Ольга Дмитрівна – моя землячка: ми народились у Гуляйполі, щоправда, я на п'ять років раніше.

Від свого шкільного вчителя української літератури, відомого на Гуляйпіллі поета, письменника-краєзнавця Івана Кириловича Кушніренка я почув багато доброго як про Ольгу Дмитрівну, так і про її батьків Дмитра Павловича та Раїсу Іванівну Савченків.

Протягом років знайомства Ольга Дмитрівна і Андрій Олександрович щедро ділилися своїми творчими здобутками, книгами. Для мене це було дуже важливо, адже на схилі своєї

педагогічної діяльності мені довелось викладати світову літературу і подарована Ольгою Дмитрівною її книга *«Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960-1980 років»* виявилась для мене цінним джерелом інформація. З наукової точки зору книга була оригінальною і новаторською, а для мене цінним було те, що створена була на межі літературознавства і педагогіки.

У квітні 2021 року надійшов черговий дарунок – «Сторінки історії Запорозького козацтва», написаний подружжям Будугайв. Дуже цікавий, змістовний матеріал з історії запорозького козацтва. Для мене ця книга мала особливу цінність. Річ у тім, що з 2015 року я вів гурток «Джура», ми двічі брали участь у обласному фіналі і навіть вибороли третє місце. Так от «найвужчим» місцем у нашій підготовці була саме творча сторона змагань (інсценування козацької пісні, історія козацтва, візитна картка). І тут такий багатющий матеріал!..

З цієї книги діти дізнаються про те, як жили січовики, про їхній побут, культуру, боротьбу за державність України. У віршованій формі автори подають ряд термінів, які повинен знати кожен українець: аркан, булава, бунчук та ін. Матеріалами книги користувалися класні керівники у своїй виховній роботі. Шкода, що в силу подій, що почались від 24 лютого 2022 року, користуватись цим матеріалом на Бердянщині стало небезпечно.

Але Ольга Дмитрівна, окрім того, що була науковцем-філологом, пропагандистом українського слова, була для мене насамперед поетом. Певно, не знайдеться в Україні такого районного центру, який би дав стількох поетів: Василь Діденко, Григорій Лютий, Любов Геньба, Олександр Михайлюта, Наталія Квітка, Іван Кушніренко – далеко не повний перелік. Мабуть, самі гуляйпільські степи, дух козацької і махновської вольниці народжує тут людей, щедро поетично обдарованих. З повним правом до цієї плеяди належить і Ольга Будугай.

Чи не найріднішими для мене є вірші про нашу малу батьківщину (поезія «Витоки» від 27.07.1999, вт.):

*Цілющі соки батьківського дому
І двору, де ступила вперше я,
Знімають, як рукою, всяку втому,
Мов корінь, живить рід мене, сім'я.
Цей шлях бере початок від родини,
Садка, криниці, співу солов'я...
Хто ж не любив малої батьківщини –
Того не прийме Всесвіту сім'я!*

Зачаровують рядки з «Гуляйпільського вальсу» (від 18.08.1997, пн.):

*Тихо Гайчура плине вода,
Свої хвилі у Вовчу вліта.
Все ріка нам'ятає,
Все розказує гаю
Про колишні буремні літа.
Гуляйполе – колиска моя,
Заповітна і люба земля.*

На цей текст було складено три пісні – композиторами Ігорем Лазориком, Миколою Ведмедерею та Богданом Бурбуурою. Останній із них багато років керував гуляйпільським хором «Вольниця» і у 2003 році виступав у складі представників культури Гуляйпільського району в Києві в «Українському Домі» у рамках культурного проекту «Малі міста України».

Програма концерту була названа рядками пісні «Гуляйполе – колиска моя» – і подружжю Будугаїв було незвично бачити на плакатах, у Програмці концерту, та й над самим Хрещатиком (на рекламних вивісках) слова Ольги Дмитрівни. І сам концерт розпочинався з пісні на слова пані Ольги...

Ольга Дмитрівна встигла полюбити і сонячний Бердянськ, якому вона віддала частину свого життя (вона мешкала в цьому

місті з 1986 по 2001 рік), і лагідне Азовське море. Візьmemo хоча б її вірш «Скарби Приазов'я» (1992 р.):

*Таврія. мов килим, розляглася вільно.
Пахощами степу море напува.
Білопінна хвиля, велетенська й сильна
Колискову сонцю і хмаркам співа.*

Нелегка доля випала батькам Ольги Дмитрівни, тож щемить серце, коли читаєш вірші «Батькам», «Нашим матерям», «Соняшники батьківської ниви».

І все ж серцевиною поетичної творчості Ольги Будугай, на мою думку, є громадянська лірика. З огляду на війну, що триває, поетичні рядки Ольги Дмитрівни є і пророчими, і надихаючими (вірш «Україні» від 19.10.1991, сб.):

*Щоб було снаги боротись
З ворогами у синів,
Щоб боялись вийти проти
Славних лицарів-орлів.
Бережімо нашу матір,
Залікуймо рани їй.
На оновленім просторі
Квітни, нене, молодій.*

*Кіраль Сидір,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач відділу національної бібліографії,
Національна бібліотека України ім. Володимира Вернадського
(Київ, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЖІНКА, ЯКА ТАК ЛЮБИЛА ЖИТТЯ, ЛЮДЕЙ ТА УКРАЇНУ!!!

Писати спогади про тих, хто покинув цей світ, завжди важко. Та удвічі важче, коли ті спогади про людей, які так завчасу пішли за обрій, а тим більше неймовірно талановиті, світлі душею, сильні духом.

Доля привела мене у Бердянськ, нині окупований рашистськими нелюдами, де зустрів багато прекрасних людей, де набув справжніх друзів, де, як показала війна, серед них були негідники, зрадники України.

Серед тих чудових та світлих східняків особливо виділяється Оля, яка натоді була Ковтун. Нас звів і подружив видатний бердянець Трохим Зіньківський, який ще наприкінці ХІХ ст. діагностував справжню сутність російської імперії та її мешканців, що нині підтвердила дика війна.

Ми, члени ТУМу (Товариства української мови), уперше відзначили круглу річницю від дня його народження (130 років), домоглися, щоб у стінах Бердянського краєзнавчого музею було відкрито гарну експозицію з цієї нагоди.

Головним куратором виставки була ця тендітна, невисокого зросту працівниця музею Ольга Дмитрівна Ковтун. Вона захопила мене неймовірною енергетикою, залюбленістю у свою справу! А як вона проводила екскурсії!!! З її уст зринали слова захоплення Зіньківським, у її очах світилася гордість. А коли я дізнався, звідки вона родом (Гуляйполе на Запоріжжі), то збагнув її поведінку.

Так склалося, що невдовзі Оля стала працювати на міському телебаченні, серед глядачів користувалася повагою, її слухали, її передачу для дітей «Веселка» (вела українською у всуціль зрусифікованому Бердянську) чекали.

Коли в місцевому виші ми домоглися відкриття факультету української та слов'янської філології, де згодом я очолив кафедру літературознавчих дисциплін, постало питання кадрів. Я запропонував Олі перейти до нас на роботу, хоча зарплати були мізерні.

Невдовзі вона зважилася на цей крок, читала курс дитячої літератури. Розробляла й проводила спецкурс «Література рідного краю», організовувала зустрічі студентів з письменниками-земляками. Студенти її неймовірно любили, бо віддавала роботі всю свою душу.

У нас створився колектив однодумців: після довгих роздумів на кафедру прийшли такі вчителі-словесники з міських шкіл: Ганна Леонідівна Токмань, Ольга Дмитрівна Осадчук (в заміжжі Харлан), Ніна Павлівна Анісімова, Віра Микитівна Верещак, Ірина Володимирівна Савон, Олена Петрівна Колінько (працівниця бібліотеки) тощо.

Нині серед них тепер є чотири знаних докторки наук, професорки. Це був один з найкращих періодів у моєму житті. Це була найкраща кафедра, якою мені довелося керувати.

Ще під час роботи на кафедрі Оля зустріла Андрія Олександровича Будугая, 09.01.1997 у них народився синок Богдан. Ми всі раділи за Олю.

А згодом була моя докторантура. Нове керівництво робило все можливе і неможливе, аби вижити моїх протеже з кафедри. Більшість з них подалася в аспірантуру, трьох безпідставно було звільнено з роботи, у тому числі Ірину Володимирівну Савон та Ольгу Дмитрівну Будугай. Та на все Божа воля...

Згодом, коли я очолив факультет лінгвістики в НАУ, запросив Олю на роботу в Київ, допоміг із гуртожитком. Її синочкові потрібен був спецдогляд лікарів. Мене вражало, як Оля вже як мама робила абсолютно все, аби бачити свого сина щасливим, здоровим. Ця її жертвовність захоплювала.

Оля підготувала кандидатську дисертацію з дитячої літератури на тему: «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960-1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов)». У ній вона писала і про творчість бердянця Олексія Яковича Огульчанського. Дисертацію вона успішно захистила в Херсонському державному університеті у грудні 2007 року.

Так склалося, що 03.10.2003 О. Будугай перейшла працювати в Переяслав на запрошення її землячки Ганни Леонідівни Токмань, яка згодом там очолювала Інститут філології. Для Олі це був непростий вибір.

Проте через два роки виявилось, що в Переяславі був реабілітаційний центр для дітей-інвалідів, і родина змогла перевести туди сина з Київського спецінтернату. Богдан став жити знову з родиною. Я завжди з насолодою слухав оповіді Олі про успіхи її сина, і скільки тепла та великої материнської любові було в них, це зворушувало до сліз.

15.02.2010 доля привела сина в спецінтернат у Білу Церкву. 22.07.2012 родина переїжджає до цього міста, щоб бути ближче до сина. Ользі Дмитрівні доводилося там працювати на кількох роботах, викладати вже переважно мови – латину, французьку, німецьку, українську як іноземну...

Окрім усього, О.Д Будугай мала неабиякий дар письменницький. Її поезія сповнена особливою енергетикою, неповторною образністю, теплом і світлом, щирою любов'ю до людей та України. Не раз думалося, як ця тендітна жінка мала таку велику силу духу, аби гордо і без нарікань зустрічати удари долі. А в її житті їх було чимало.

14.02.2022 так передчасно та несподівано для всіх обірвалося життя Ольги Дмитрівни. Страшна та невиліковна хвороба... Але як мужньо та до останку ця жінка боролася з підступною недугою, як же хотіла жити і як тяжко переживала за долю сина.

Згадаймо незабутню Ольгу Дмитрівну Будугай, бо зустріч із такими людьми у житті вважаю дарунком долі. Царство небесне, дорога і мужня україно! Ти прожила своє коротке життя не дарма!!!

*Козій Тамара,
вчителька початкових класів
(с. Кононівка Золотоніського району Черкаської області,
Україна)*

ПРО ЖИТТЯ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ

Життя прожити – це не поле перейти.
І добре, як зумів у нім себе знайти.
Так каже прислів'я народне, всі люди...
Воно актуальне для всіх народів.

А Ви знайшли себе в житті, звичайно.
І це було щиро, від душі, не тайно.
З дитинства мріяли Ви сіяти добро!
А як окрилювало Вас в житті воно!

Ви дарували любов своїй родині,
Материнську ніжність – своїй дитині.
Розділили Ви з друзями тепло душі.
Від нього також аж світилися усі!

Ви працювали, віддаючи всі знання
Студентам, серед них була також і я.
Цікаві уроки та різні заняття
Полонили й вражали нашії серця.

Були Ви порадником у різних справах
Й дарували добро наліво й направо!
У Вашім серці його було багато.
Щасливі ми, що змогли його пізнати.

Ваша мова ласкава, ніжна і мила.
У ній відчувалася потужна сила.
Вона навчала відносинам між нами,
Цього потрібно навчатися роками.

Ваші поезії забути не можна.
Любов'ю, ласкою наповнена кожна.
Як Ви шанували свою Батьківщину!
Як випромінювали любов до сина!

Ви – науковець, Ви – розвідник у мові.
Шукали істину на життєвім полі.
Доносили нам про велич мови й шану.
Вона була для Вас на першому плані.

Ви – патріотка, любили Україну,
Як матір любить свою рідну дитину.
Поетичне слово лилося рікою...
А стяг наш майорів над головою...

Про Вас ми згадуємо дуже часто.
Боротьба за свободу ніяк не згасла.
За мову рідну, за вільну Україну
Борються молодь, дорослі до загину.

Вічна пам'ять Вам, Ольго Дмитрівно, й спокій.
Ви також були борцем й не самотнім.
Поруч Вас колеги були й Ваші друзі.
Українське слово лунало в окрузі.

Не забудуть Вас студенти, друзі й рідні.
Збудуться всі Ваші мрії заповітні.
Україні жити вільно – ми в це вірим.
Бо ЗСУ вижене страшного звіра!

*Коломієць Валерія,
студентка другого курсу,
Бердянський машинобудівний професійний ліцей
(Запоріжжя, Україна)*

ТЕПЛІ СПОГАДИ ПРО БАБУСЮ ОЛЬГУ ДМИТРІВНУ БУДУГАЙ

Для Ольги Дмитрівни я, здається, двоюрідна внучка, якщо так можна сказати: моя бабуся Любов Дмитрівна Коломієць є рідною сестрою по батьковій Ольги Дмитрівни.

Не пам'ятаю, чи часто доводилося нам зустрічатися в моєму ранньому дитинстві, але є один яскравий спогад: як вона приїжджала в Гуляйполе пізньої весни 2017 року, коли мені було 11 років.

Передовсім я відмітила у своїй підлітковій свідомості, що ця жінка всюди навіювала спокій та легкість. Пам'ятаю, як я та вона пішли до нашого сімейного джерела сили – до старого дуба пра-пра-пра-діда Карпа, що росте в кінці городу Дмитра Павловича Савченка, батька моєї бабусі Любові.

Там Ольга Дмитрівна розповідала історію цього могутнього зеленого велетня. У мене складалося враження, що це її невагомому мелодійному голосу на цьому дереві підспівували пташки. А вона ніби пливла у сяйві, її постать була якоюсь витонченою, повітряною та променистою.

Розповідь Ольги Дмитрівни зачарувала мене. Здавалося, що вона вся була вкрита серпанком таємниці або якоїсь давньої легенди. Такою іскристою та чарівною я запам'ятала Ольгу Дмитрівну назавжди...

Я пишу вірші, і коли буває складно, я надихаюся шляхом та досвідом своєї бабусі Ольги. Завдяки їй я не боюся експериментувати, писати про різне, у різних жанрах та напрямках. І

коли я пишу – завжди відчуваю якийсь зв'язок з нею. Мені бачиться, що це дивна срібна тоненька ниточка, яка грає у променях сонця.

По мірі мого дорослішання, бабуся Люба передавала мені посилки від Ольги Дмитрівни та її чоловіка Андрія Олександровича. Це були збірники, книги або статті, написані подружжям Будугаїв. У такий спосіб вони підтримували мене, коли я обирала, куди ж мені вступити після закінчення школи.

Коли я заявила родині, що вже «чітко визначилась»: «буду педагогом і працюватиму з маленькими дітками!», – мені почали приходити збірники віршів, оповідань для малюків, загальна дитяча література, або навіть деякі тематичні (фахові) статті з примітками.

Коли я змінила думку та була впевнена, що стану філологом – бабуся Люба видавала мені пакунки з посібниками та книгами від Будугаїв, які б допомогли мені підготуватися до вступу та слугували б справжнім скарбом у моєму житті студентки. І так було щоразу.

Звичайно, що разом з тематичними посилками вкладалися нові видання, які редагувалися, підтримувалися чи просто були написані подружжям Будугаїв.

Усе, до чого торкалася рука Ольги Дмитрівни, отримувало ту легкість, яка була тільки в неї, тому всі її вірші та твори м'яко поринали до мого сприйняття і швидко прочитувалися. Вона писала про різноманітні речі простою мовою, а я завжди її розуміла.

А найстрашніша книга Ольги Дмитрівни, яка потрапила до мене, – має надважливе значення для всієї нашої родини. Це книга про нашого діда Дмитра Савченка «У тунелях тасмничої Дори».

У ній Ольга Дмитрівна розповідає про його життя по черзі у 4-х різних нацистських концтаборах («Нідерхаген», «Бухенвальд», «Міттельбау-Дора» та «Равенсбрюк»), про боротьбу з жорстокою долею та передчасне дорослішання.

Я не маю слів, щоб в повній мірі виразити свою вдячність Ользі Дмитрівні за те, що вона зафіксувала та переповіла цю важку історію представника нашого роду, про яку ні на мить не можна забувати.

Я пам'ятаю, як Ольга Дмитрівна присвятила нам із сестрою Владою вірш, у якому закликала нас цінувати рідний край та не зраджувати його свободі. Сьогодні, коли вже третій рік поспіль я не можу вдихнути рідного повітря, торкнутися непокірної сухої від палючого сонця півдня трави, прогулятися безкраїми степами, змочити руки у воді Гайчура, – цей вірш мені не дає зламатися: «Тут співали стріли і шаблі, / Буйні вітри кланялись землі. / Не приймай покірності вола, / Вільна воле, ти ж отут жила!».

Моя мама Лілія Іванівна Рябко і до сьогодні дуже вдячна Ользі Дмитрівні за її допомогу, підтримку та супровід у її професійній діяльності музичного керівника в дитячому садочку «Сонечко». Лілія Іванівна до останнього дня перебування вдома використовувала посібники, збірки, книги та загалом всю літературу, яку Ольга Дмитрівна радо дарувала.

Голосами дітей садочку звучали її авторські пісні. У дітей на слуху завжди звучало прізвище Ольги Дмитрівни Будугай. Мама розповідає, що дуже часто зверталася до всіх матеріалів, які дарувала Ольга Дмитрівна, вони фігурували на її заняттях протягом 17-и років праці музичним керівником.

Музична казка «Коза-дереза» на сучасний лад від дитячого композитора Алли Вілоріївни Мігай (м. Київ), яку подарувала мамі Ольга Дмитрівна, посіла перше місце в цілій області. А патріотичні пісні, написані бабусею та покладені на музику Миколою Олексійовичем Ведмедерею (м. Лозова на Харківщині), постійно звучали на святкових ранках, які організувала мама.

Лічилочку «Дощик» мама адаптувала під логаритміку для дітей з вадами мовлення, тож можна сміливо сказати, що Ольга Дмитрівна рятувала піснями не лише душу. Слова мами: «Я

дуже вдячна за ту залізну базу, яку Ольга Дмитрівна мені дала, серед усіх наданих мені матеріалів – неможливо знайти подібного, ні в Інтернеті, ні в бібліотеці. Мені дуже прикро, що наразі всі ті матеріали залишилися в Гуляйполі, у моєму музичному залі. Але я маю надію, що скоро повернуся туди до роботи і буду продовжувати дарувати дзвінкі голоси пісням Ольги Дмитрівни».

А в 2003 році мама виступала в Києві в «Українському домі» з хором «Вольниця» під керівництвом Богдана Йосиповича Бурбури із піснею на слова Ольги Дмитрівни «Гуляйполе – колиска моя».

Мама згадує Ольгу Дмитрівну як повітряну та невагому фею, вони завжди були на одній хвилі та гарно розуміли одна одну, їхнє спілкування мовою творчості дарувало великі плоди, а обмін досвідом творив дива в їхній діяльності.

*Коломієць Олег,
поет, краєзнавець, член Національної спілки
письменників України
(Переяслав, Україна)*

ПРОСВІТНИЦЬКА МІСІЯ ОЛЬГИ БУДУГАЙ

У листопаді 2003 року я познайомився з молодими викладачами – Ольгою Дмитрівною та Андрієм Олександровичем Будугаями. Запросив їх до себе в гості. Ароматний зелений чай... Приємна розмова. Про стародавній Переяслав, про далекий Бердянськ... Про літературне життя.

Заговорили і про потребу нової літературної студії в Переяславі. Я запропонував назву «Дитинець» – для того, щоб поєднати минуле й сучасність. Хоч історики твердять, що Дитинцем називали Княжий двір та Замчище. Але я – як філолог – певен, що так називали дім, будиночок, де мешкали княжі діти-княженята. Будугай підтримали мою пропозицію – і студія «Дитинець» розпочала свою роботу та свій стрімкий злет і зріст. 2004 – 2012 роки можна вважати розквітом літературного життя в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди.

Ольга Дмитрівна запам'яталася мені своєю добродушною і ледь сором'язливою усмішкою, лагідним тихим голосом. І в той же час відчувалася в її словах та аргументах світла переконлива сила. І я подумав – справжня просвітянка! Бо й справді – наша літературна студія «Дитинець» виконувала шляхетно-благородну місію – розвій української мови та літератури в дії! І Ольга Будугай була в центрі цієї справи.

Якщо Ольга Дмитрівна була душею студії, то Андрій Олександрович – її «мотором», руками, – бо редагував університетську газету «Педагогічні обрії» та організував

видання студії. Передусім це – альманах «Ворота в Небо» 2007 року та далі за ним авторські збірки – «Сторінки історії Запорозького козацтва» 2008 року, «Святковий вінок» 2009 року та «Слова – світи» 2010 року (до останнього збірника прилучився студент Сергій Литвиненко, нині боєць ЗСУ). На мене ці видання справили гарне враження. Відчувався потужний просвітянський та інтелектуальний потенціал їх авторів.

Це тому, що Будугаї не вдовольнялися лише зібраннями студії. Вони намагалися реалізувати свої літературні та педагогічні здобутки в періодичних виданнях – «Вісник Переяславщини», «Діловий Переяслав», «Переяславська рада», «Слово Просвіти» і, звичайно, «Педагогічні обрії». Окрім того, Ольга Дмитрівна організувала своєрідні літературно-драматичні дійства, чим продовжувала традиції чудового переяславського молодіжного аматорського театру «Кредо», очолюваного Римом Іванівною Товкайло.

Якщо Ольга Дмитрівна була більш зосередженою на літературних нарисах, споминах і поезії, то Андрій Олександрович, окрім усього цього, був своєрідним бардом, оскільки komponував мелодії до своїх віршів. Вони були різноманітними за своїм рівнем та звучанням, але серед них траплялися цікаві й талановиті знахідки. Наприклад, українські тексти його романтичних мандрівних пісень, на мій погляд, своєрідно мовби перегукуються з українськими пластунськими піснями! Траплялися також твори болгарською та російською мовами. А в Ольги Дмитрівни – французькою мовою. Поезії ж Ольги Будугай властиво більше – ліризм та душевна заглибленість. Але й історична минушина та тривожна сучасність їй теж боліли. Таким є, зокрема, вірш «Яничар»:

*Молодий яничаре, чи думав коли,
Де твій дім, де твій брат, де сестра, мама й тато?
Як же душу твою зачерствити могли?....
Нині ж вдача твоя і тверда, і пихата...*

*Не твоя лиш провина – це спільна біда:
Міжусобиці нищать народ України.
Силу втратить тоді яничарська орда,
Коли віра підійме наш дух із Руїни!..*

Будугай стали справжніми духовними вчителями для багатьох студентів. А особливо для Сергія Литвиненка. Із тих давніх – будугайівських – студійців ще запам'яталися мені такі тогочасні студентки: Юля Дядюсь, Аліна Ільницька, Іванна Циркаль, Юля Заїка, Людмила Декало... Ольга Дмитрівна як справжня вчителька по-материнському плекала ті зелені росточки юних талантів – то власним прикладом, то добрим напутнім словом. Її творчість та науково-педагогічний доробок упевнено можна назвати просвітницькими! Під її керівництвом студійці працювали в різних жанрах – у поезії, у прозі, в малій драматургії, у малюванні... Про це промовисто свідчать альманахи «Ворота в Небо».

А ще хочу від себе додати – Ольга Дмитрівна у «Наукових записках» нашого університету опублікувала чудову статтю-рецензію, присвячену двом книгам моїх поезій – «Прапор Переяславського Полку» та «Переяславна». Можу впевнено сказати, що це був найкращий відгук на мої книги взагалі, – і за це я їй глибоко вдячний!

Будугай із сином мешкали в гуртожитку педагогічного університету до 2012 року. Коли від'їжджали, то з'ясувалося, що нема кому в нашому виші продовжити їхню справу – організацію літературного життя нашого студенства! Ніхто з викладачів не взявся за це. Чому? Можливо, це тема для окремої розповіді. У такому разі скажу без зайвої та облудної скромності – це на себе взяв я! Не хотілося змиритися з тим, щоб студія «Дитинець» після від'їзду Будугайів до Білої Церкви ось так банально просто – вмерла... Під час нашої останньої зустрічі Ольга Дмитрівна дуже переймалася наступною долею «Дитинця». Я ж запевняв, що студія працюватиме й надалі, але

вже не на базі університету, як було раніше, а в стінах міської бібліотеки. Мої запевнення, а потім і робота зі студією вельми порадували Ольгу Дмитрівну. Ми час від часу передзвонювалися – і я інформував Будугаїв про діяльність «Дитинця».

Перші роки після їх від'їзду студію продовжували відвідувати студенти і школярі міста. Але далі поступово склад студії змінювався. На зібрання стали більше приходити люди поважнішого віку з літературним певним досвідом. Час від часу їхні твори друкувала місцева преса і столична. У декого з'являлися власні збірки. Правда, тепер жартома поміж собою ми називали «Дитинець» уже «Старинцем»... Змінилась і концепція студії. Ми стали більше проводити наші зібрання з нагоди пам'ятних дат на честь діячів української культури. Про це свідчать численні фотоальбоми.

Хочу подякувати нашим бібліотекарям за підтримку. Студія продовжує працювати і надалі як просвітна одиниця, як часточка нашої великої Просвіти! Не зважаючи ні на що. І хоч Ольга Дмитрівна дуже далеко від нас – її душа чує наші болі й старання... Тому з обережним оптимізмом сподіваємося на нові здобутки. Світла пам'ять!

*Куртова Ірина,
колега по кафедрі літературознавчих дисциплін
Бердянського педагогічного інституту
(Бердянськ, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ ЯК ЛЮДИНА, КОЛЕГА, ПОДРУГА

Тридцять років минуло з того часу, як ми познайомилися з Ольгою Дмитрівною Будугай (на той час ще Ковтун). Я прийшла зі школи на кафедру літературознавчих дисциплін Бердянського педагогічного інституту, де Ольга Дмитрівна викладала дитячу літературу. Яюсь одразу ми порозумілися і досить швидко подружилися (може, ще й тому, що обидві знаку Водолія).

Під час зимових свят 1995 року наш керівник кафедри Сидір Степанович Кіраль організував виїзд групи студентів-філологів на свою малу батьківщину до Галичини для проходження фольклорної та діалектологічної практики. Він запросив нас з Ольгою Дмитрівною та ще одним викладачем з мовної кафедри – Галиною Миколаївною Школою – супроводжувати цю групу.

Саме тоді, під час тієї цікавої, а разом з тим складної та й відповідальної поїздки, Оля відкрилася для мене насамперед як людина. Вона була така щира, цікавилася всім, захоплювалася звичаями та обрядами галичан. Ми весь час були поруч. Ось тут я і дізналася про її хист до художнього слова.

Працюючи в БДПІ, Ольга Дмитрівна продовжувала вести дитячу програму «Веселка» на Бердянському міському телебаченні, де вона за сумісництвом працювала із самого початку його створення (спочатку в ролі диктора новин). Оля натхненно залучала своїх маленьких глядачів до українського слова, фольклору, звичаїв, обрядів, ремесел українців.

Вона на той час уже спілкувалася із членами моєї родини і знала, що моя мама, Людмила Михайлівна Куртова, із овечої вовни пряде нитку і в'яже шкарпетки, рукавички тощо. Ось і спала їй на думку ідея познайомити своїх маленьких глядачів з майже забутим ремеслом.

Ми легко домовилися з керівництвом дитячого садочка «Гніздечко» та організували групу дітлахів, для яких провели цікаву, захоплюючу зустріч, де діти на власні очі побачили старовинну прялку, процес прядіння.

А оператор телеканалу «ГБ-Бриз» Валерій Вікторович Казачковський дуже вправно знімав цей живий процес знайомства з народними витоками. Той випуск «Веселки» вийшов цікавий, змістовний і дійсно живий.

Довелося нам з Ольгою Дмитрівною разом побувати і в Києві, де ми складали кандидатський іспит з української літератури для вступу в аспірантуру. Ця поїздка була в травні 1998 року. А іспит ми складали 19 травня.

Буяли квітчастими свічками каштани. Ми вийшли з метро і крокували до Драгоманівського університету, коли зненацька розпочалася страшенна злива. Ми прийшли в корпус університету мокрі, але впевнені у своїх намірах скласти іспит і вступити до аспірантури.

У тій поїзді ми мали нагоду поспілкуватися з титанами українського літературознавства, зокрема з дійсним членом Академії педагогічних наук Петром Панасовичем Хропком, людиною широкої душі...

Однак доля розпорядилася по-своєму... І в силу певних обставин я була вимушена перейти працювати з педінституту до гімназії, а потім стала спеціалістом місцевого самоврядування. Ольга Дмитрівна перейшла спочатку до Центру дитячо-юнацької творчості, де вела гуртки з французької мови та літстудію «Неопалима купина», а через два роки працювала вчителем німецької мови у Бердянській ЗОШ № 9.

Згодом, 17.09.2001 року, вона з родиною (перш за все – через дуже важку хворобу сина Богдана – ранній дитячий

аутизм) переїхала до Києва. Але наш зв'язок ніколи не переривався: вона телефонувала, розповідала про перипетії столичного життя, про свою родину.

Ольга зі своїм чоловіком Андрієм та сином Богданом намагалися щороку влітку приїжджати до Бердянська. Їхнє перебування у місті було насичене творчими зустрічами в бібліотеках, літературному об'єднанні, на телебаченні тощо. Проте щоразу вони знаходили принаймні кілька хвилин, щоб зайти до мене, поспілкуватися, як то кажуть, наживо, поділитися доробком, розповісти про нові місця, куди привела їх доля.

Минуло два роки, як 14.02.2022 Ольга Будугай передчасно покинула цей світ, залишивши чималий літературний та науковий доробок. Але насамперед вона залишила добру, світлу пам'ять про себе – як людина, колега, подруга.

Знаменно, що за пару днів до того, як я сіла за ці спогади, а саме в ніч з 28 на 29.03.24, пт., Ольга вперше прийшла в мій сон. Наснилося, наче вона, її чоловік та син Богдан повернулися з Німеччини. Бердянці десь поставили довгі столи, й ті люди, які поверталися додому, сідали за них і виставляли якісь наїдки.

Родина Будугаїв привезла чималий торт з білим пухнастим кремом. Ольга взяла шматок, щоб покласти Богданові, а торт був такий пухкий, що вона вимазала руку. А потім вона розпитувала мене, хто призначений відповідальним за розселення людей у новобудові.

Після цього ми з родиною Будугаїв пішли вулицею Руденка та збиралися переходити дорогу, але спочатку мали пропустити машини. Ми з Андрієм і Богданом зупинилися, а Ольга пішла вперед, не зупиняючись і не обертаючись. І так ішла, йшла і зникла, а ми залишилися. Була вона така світла, у білій вишиванці, усміхнена, говорила спокійно. І я відчувала себе якось умиротворено.

Ось така у нас була вночі зустріч з моєю подругою та її родиною, яка тепер дійсно перебуває на чужині в Німеччині: Богдан – десь з 24.03.22, чт., а Андрій – з 15.07.22, пт., приїхавши до сина в м. Білефельд (Північний Рейн – Вестфалія).

P.S. Працюючи над цим дописом, я глибоко занурилася у спогади. А перед моїми очима весь час стояв Ольжин образ – вона в біло-блакитній вишиванці, з посмішкою на вустах і цікавинкою в очах. Світла їй пам'ять!

*Лановський Станіслав,
протоієрей Православної церкви України
(Кельце, Свентокшиське воєводство, Польща)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ: ШЛЯХОМ ЖЕРТОВНОЇ ЛЮБОВІ

Одного сонячного осіннього дня, здається, 1994 року, я був запрошений до Бердянської телевізійної студії «Бриз-ТБ» для інтерв'ю. У коридорі студії зустріла мене привітна молода жіночка. Назвалась Ольгою.

З'ясувалося, що редакцію місцевого телебачення зацікавила історія, як журналіст став священнослужителем і що саме спонукало їхнього колишнього колегу до такого перевтілення. Розповів їм, що після факультету журналістики КДУ я працював у Київській газеті «Молода гвардія». Священником став 1991 року. Моя мама жила в Старопетрівці. Тому я й мав прихід у цьому селі.

Те інтерв'ю стало моїм першим знайомством з Ольгою Дмитрівною Ковтун (по першому чоловіку). Між нами зав'язалися теплі дружні стосунки. Невдовзі вона запросила мене освятити її помешкання, де проживала зі своїм чоловіком Ігорем. Після освячення був щедро накритий стіл, під час частування Ольга Дмитрівна охоче розповідала про своє захоплення літературною творчістю, читала власні вірші.

Мене тоді глибоко вразила її залюбленість в українське слово, патріотизм, зацікавленість краєзнавством. Адже в умовах зросійщеної Бердянщини, де українську мову можна було почути лише в навчальному закладі або інколи в редакції міськрайонної газети «Південна зоря», щира українка була приємним винятком. І це мені дуже імпонувало.

Від того часу ми підтримували дружні стосунки, Ольга Дмитрівна запрошувала мене брати участь у заходах, влаштовуваних українським товариством (спочатку воно носило назву «ГУМ» – «Товариство української мови», а згодом – «Просвіта»). До речі, у зросійщеному Бердянську «Просвіта» була відродженою в Україні другою після Львова.

Запам'ятався літературний вечір у Центральній міській бібліотеці, коли на початку березня 2001 року Ольга Дмитрівна разом із другим чоловіком Андрієм Олександровичем читали свої вірші зі щойно видрукуваного свого першого збірника «Скарби Приазов'я», де серед численних гостей цього «сімейно-бібліотечно-літературного» свята слово було надано й мені.

Ольга Дмитрівна була віруючою людиною, періодично відвідували з чоловіком православні Богослужіння. А коли підріс їхній син Богданчик, то охрестили його в нашій сільській церкві. При нагоді подружжя разом із сином приїжджали на службу, сповідалися, причащалися Святих Дарів.

Виховання сина стало справжнім подвижництвом як для Ольги Дмитрівни, так і для Андрія Олександровича. Саме в цьому проявилася її велика материнська турбота і любов до хворої дитини. Ольга Дмитрівна дбала перш за все, щоб створити належні необхідні умови для розвитку улюбленого чада. Її гаряче серце було сповнене жертвовною любов'ю.

Такою запам'яталась мені Ольга Дмитрівна Бугай – непересічна творча особистість, науковець, наполеглива і цілеспрямована, здатна долати будь-які життєві перешкоди до омріяної мети.

Світла пам'ять цій ширій українській патріотці.

*Латишева Тетяна,
краєзнавиця, музейниця
(Бердянськ, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЧУЙНА ЛЮДИНА, ВІРНИЙ ДРУГ, ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ І МИСТКИНЯ

На початку своїх спогадів про Ольгу Дмитрівну Будугай я хочу зазначити, що пишу зараз про добру, чуйну людину, люблячу доньку, сестру, дружину, маму, вірного друга, викладача, талановитого педагога, творчу особистість, обдаровану письменницю.

Я познайомилася з О.Д. Будугай (тоді вона ще носила прізвище Ковтун) у місті Бердянськ у краєзнавчому музеї, де я працювала у філії музею «Подвиг» (1989 – 1997 рр.). Її прийняли на роботу 11.01.1990 й призначили на посаду молодшого наукового співробітника БКМ.

Молода, привітна, весела дівчина одразу всім сподобалася. Ольга швидко вивчила екскурсію по експозиції музею, блискуче її захистила і поринула в наукову краєзнавчо-пошукову роботу. Вона добре зналася на історії Північного Приазов'я, а найбільше її цікавила творчість наших письменників-земляків.

Завдяки сумлінній самовідданій праці О.Д. Будугай широкому загалу мешканців Бердянська та за його межами стала більш відома творчість таких письменників, як Трохим Аврамович Зінківський, Василь Григорович Кравченко (його іменем був названий наш краєзнавчий музей), Олексій Якович Огульчанський, Віра Михайлівна Єніна, Василь Іванович Діденко тощо.

Для Ольги не було малозначущих деталей, усе, за що б вона не бралася, доводила до досконалості і вмiла це цікаво

подати. Вона в усьому бачила прояви краси й присутність Творця. Кажуть, що якщо людина талановита – вона талановита в усьому. О.Д. Будугай була цьому яскравим прикладом.

Вона досконало володіла 4-ма мовами: українською, російською, французькою, німецькою. Добре знала латину. Вона також займалася спортом (за східною системою тайцзи-цюань), плавала в морі майже круглий рік, писала вірші, які захоплювали своєю глибиною і красою української мови, були сповнені любов'ю до людей, до рідного краю.

Ольга була гарною господинею, завжди красиво та зі смаком одягнена, охайна, уміла чудово готувати і щиро пригощала нас, співробітників музею, своїми смаколиками.

Ольга паралельно з основною роботою 10 років була активною учасницею театру-студії «Данко» при МПК – Бердянському міському палаці культури, яким керувала режисер Галина Яківна Есмурзієва. Вона грала у виставах, нерідко писала сценарії для заходів та виступала в ролі ведучої. А коли навесні 1993 року в нашому місті заснували місцеве телебачення й був конкурс серед актрис «Данко», Ольгу відібрали як першого диктора – вести програму новин.

Через рік Ольга створила й вела власну передачу для дітей «Веселка», яку залюбки дивилися не тільки діти, а й студенти та інші дорослі. У цілому передачі склалися із семи сторінок – кожна з них мала свій колір веселки і відповідала певному виду творчості дітей. Кожна конкретна передача містила 3 сторінки і тривала 30 хвилин, виходила в ефір двічі на тиждень (другий раз у повторенні).

Таку талановиту і працездатну людину не могли не помітити в нашому місті. Ольгу запросили працювати до БДПІ – Бердянського державного педагогічного інституту, де з 22.09.1992 вона викладала на кафедрі літературознавчих дисциплін.

Але зв'язок з краєзнавством вона не втрачала. Зокрема, Ольга розробила курс літератури рідного краю, організовувала

зустрічі з письменниками-земляками, писала про них наукові статті, керувала дипломними роботами про їхню творчість.

30.08.1995 у О.Д. Будугай змінилося сімейне становище: вона вдруге вийшла заміж. Її чоловіком став Андрій Олександрович Будугай – людина, яку Ольга полюбила й цінувала, з якою пройшла пліч-о-пліч решту земного шляху.

09.01.1997 в родині народився син Богдан. На диво гарна дитина – розумний, вродливий, привітний. У два роки він уже міг говорити, відрізняти тварин та комах, міг їх показувати на малюнках у книжках, знав 2/3 абетки і залюбки називав літери в будь-якому порядку.

Та не забарилося лихо, яке зухвало прийшло в цю щасливу сім'ю. Здоровій дитині зробили третє щеплення АКДС. У цей же день Богданчик захворів, а коли через два тижні йому начебто стало легше фізично, то став поступово втрачати свої розумові здібності. Біля двох років родина не могла знайти лікарів, які б змогли поставити йому правильний діагноз, доки сина не взяли на обстеження в психіатричну лікарню ім. Павлова в Києві.

Діагноз пролунав, як вирок: «ранній дитячий аутизм» (РДА). У подружжя не було сліз та відчаю, лише одне бажання – допомогти сину. Незважаючи на важкий стан Богданчика, він був і залишається щасливою дитиною, бо отримав нескінченну любов батьків, яка надавала їм терпіння, чуйність, ніжність, силу долати перешкоди й надію на те, що вони зможуть допомогти синові.

Ця любов надихала їх і на творчість, про яку хочеться сказати окремо. Ще коли родина мешкала в Бердянську, подружжя почало працювати над своєю першою спільною збіркою, назву якій («Скарби Приазов'я») дав один з віршів О.Д. Будугай. У цю збірку ввійшли не лише поетичні твори подружжя, але й історико-документальна повість Ольги «У тунелях таємничої Дори», написана нею на основі спогадів її батька Дмитра Павловича Савченка про своє перебування в Німеччині у

період Другої світової війни – спочатку в ролі остарбайтера, а потім в'язня 4-х концтаборів. Пізніше, уже мешкаючи на Київщині, родина видала ще 4 збірки творів: «Ворота в Небо», «Сторінки історії Запорозького козацтва», «Святковий вінок», «Слова – світи».

Після виходу з декретної відпустки Ольга створила і вела літстудію в ЦДЮТ «Неопалима купина», де згуртувала навколо себе творчих, поетично обдарованих дітей з різних шкіл міста, допомагала їм робити свої перші кроки в царині художнього слова.

Діти також вивчали творчість наших письменників-земляків, кілька вихованців літстудії написали манівські роботи, які захищали як на міському, так і на обласному рівні. Так, зокрема, моя донька, учениця бердянської школи № 16 Євгенія Володимирівна Латишева, захищаючи свою роботу за повістю письменника-красзнавця Олексія Огульчанського, у 1999 році посіла 3-тє місце на обласному конкурсі МАН у Запоріжжі. А зараз повісті цього письменника читають уже старші сини Євгенії Володимир та Олексій. Посіяна О.Д. Будугай любов до художнього слова не вмирає.

Досить швидко мої дружні стосунки із сім'єю Будугаїв, які зав'язалися ще на початку їхнього спільного шляху, переросли в дружбу родинами. А коли Богдану виповнилося три роки, я стала його хрещеною мамою. Хрестив його священник Святослав Миколайович Лановський, вірний служінню Богу та людям.

Минав час, проте належної медичної допомоги Богдану в нашому місті надати ніхто не міг. Родині довелося залишити Бердянськ і 17.09.2001 переїхати до Києва, де була надія на реабілітацію сина. На допомогу прийшла приватна «Школа Життя» для аутистів, керована педагогом-подвижницею Марією Василівною Щибрик, у якої самої донька Любов постраждала від щеплення і мала діагноз «РДА».

Удень Ольга та Андрій працювали в Національному авіаційному університеті (Ольга викладала там німецьку мову),

після роботи поспішали до Богдана у спецшколу, щоб приготувати вечерю та прогуляти сина. Жити родині довелося в цій же школі, спали у спортзалі школи на матах.

Здавалося, що випробування долі мали б сильно притиснути дух О.Д. Будугай. Проте в таких нелегких обставинах у 2002 році вона починає працювати над кандидатською дисертацією з дитячої літератури, досліджуючи жанр пригодницько-шкільної повісті.

03.10.2003 родина переїжджає до Переяслава, де О.Д. Будугай влаштувалася на посаду старшого викладача кафедри літератури, керованої доктором педагогічних наук Ганною Леонідівною Токмань, з якою вона працювала на одній кафедрі ще в Бердянському ДП.

Паралельно з науковою і викладацькою роботою Ольга створила і вела ще одну літературну студію. Загалом, вона створила такі літстудії, як «Стилос» (БДП), «Неопалима купина» (БЦДЮТ), «Лінгвотаж» (НАУ), «Дитинець» (ПХДПУ), літстудія педколеджу (Біла Церква). Ця додаткова робота її надихала, вона раділа кожному успіху своїх вихованців. А вони відчували її щирість і ставилися до своєї наставниці з повагою та любов'ю. Такі ж стосунки в О.Д. Будугай склалися і з більшістю студентів, яких їй довелося навчати.

Коли Богдан за віком переростав свій навчально-реабілітаційний заклад та його переводили на нове місце, родина все залишала і їхала за ним. У цілому родині за 26 з половиною років спільного життя довелося пережити 14 (!) переїздів, а О.Д. Будугай поміняти понад десять місць роботи, викладаючи то сучасні іноземні мови, то латину, то літературознавчі дисципліни, то українську мову як іноземну.

Нескінченні турботи про пошуки роботи, житла, лікування сина. Проте О.Д. Будугай змогла написати і захистити дисертацію та в 2009 році отримати науковий ступінь кандидата філологічних наук, а через два роки, влітку 2011, отримати і вчене звання доцента.

На цей час Богдан переріс і Переяславський реабілітаційний центр, відтак 15.02.2010 його довелося переводити до спеціалізованого інтернату в м. Біла Церква. І сім'я знову міняє місце проживання – 22.07.2012 родина їде в це місто...

Щоліта Будугаї намагалися відвідувати своїх рідних і друзів на малій батьківщині – у Бердянську та Гуляйполі, а також давати можливість синові побувати на Азовському морі.

Знаменною подією для Бердянська стала презентація 11.04.2018 книги Олексія Яковича Огульчанського – діалогії «Дарунок Кніповича / Степова принцеса». Останню повість письменнику не вдалося побачити в надрукованому вигляді. Після смерті О.Я. Огульчанського його дружина Катерина Миколаївна Огульчанська передала Будугаєм невеличку частину архіву письменника. Серед отриманих матеріалів був і перший варіант рукопису повісті «Степова принцеса». У жінки була надія, що подружжя колись зможе допомогти дійти цьому останньому твору її чоловіка до читачів.

Після спільної з колективом «ПРО100» підготовки та проведення презентації книги, на яку подружжя теж приїхало у квітні 2018 року, у родини з'явилася ідея запропонувати бердянцям присвоїти Бердянській центральній дитячій бібліотеці ім'я Олексія Огульчанського. Родина звернулася з цією пропозицією до начальника відділу культури Миколи Олександровича Шостака.

Він підтримав ініціативу подружжя. Паралельно Будугаї запропонували надати Бердянській центральній бібліотеці (для дорослих) ім'я Трохима Зінківського. У тому ж 2018 році на черговій сесії депутати підтримали цю пропозицію.

А ще після презентації «Степової принцеси» у подружжя з'явилася мрія зібрати всі художні твори О.Я. Огульчанського, перевести їх в електронний варіант, щоб потім видати повне зібрання. Ця робота тривала понад три роки. Родиною Будугаїв були знайдені усі повісті, частина його оповідань і нарисів.

Ними був укомплектований тритомник, але повномасштабне вторгнення зробили неможливим вихід книги на папері – і

він був обнародований в електронному варіанті під час 110-річчя від дня народження Олексія Огульчанського 30.03.2022.

14.02.2022 у Білій Церкві через важку хворобу обірвалося земне життя О.Д. Будугай. Похована 17.02.2022 у м. Гуляйполі біля рідних.

Ольга Дмитрівна не була байдужою людиною, ніколи не ображалася, була великодушною і вмiла по-справжньому любити і людей, і природу, і саме життя. Бог є Любов. І, певно, саме через таких людей, як О.Д. Будугай, Творець стукає в наші серця – двері наших душ. Я вдячна Небесам, що в моєму житті була і залишається у моїх спогадах така щира, відкрита і любляча людина, як О.Д. Будугай.

Павлик Наталія,
*старший науковий співробітник науково-дослідного відділу,
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»
(Переяслав, Україна)*

«ВЧАСНО СКАЗАНЕ СЛОВО...»

4 лютого 2024 року О. Д. Будугай мала б відзначати ювілей – 60 років від дня народження. Натомість наукова спільнота, друзі, колишні колеги зібралися 6 лютого пом'янути її в роковини з дня відходу в засвіти. У колі спогадів образ Ольги Дмитрівна бачиться просвітленим, дорогим і милим серцю. Наше знайомство відбулося завдяки творчості – поєднала любов до поезії. Подружжя Будугаїв завжди було прихильним до творчих людей: намагалися допомогти, порадити, спрямувати зусилля на користь добрій справі. Наші творчі зустрічі відбувалися періодично. 4 січня 2015 р. в Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка мені вдалось провести «Літературну імпрезу» із творчим тандемом. Виявом особливої довіри вважаю те, що Андрій Олександрович мені першій надіслав щемливий вірш Ольги Дмитрівни «Синові», який ніде не був опублікований, адже його він знайшов у паперах дружини при від'їзді за кордон. Маю дозвіл на оприлюднення, і роблю це з перспективою наукового дослідження цього твору літературознавцями. В оригіналі він поданий так: «Богданчик любий, серця мого цвіт, / Я вдячна Богу, що з'явився ти на світ, / Хоч слово мовити не годен сам, / Немов кайдани хтось надів твоїм устам. / Життя випробуванням є всуціль, / Хоча ми прагнемо полегшити цей біль. / Прости, дитино, що живем в біді – / Усе в міцніх руках Всевишнього Судді. / Життя сім'ї розкраяне навіпіл, / У нашій боротьбі пішло немало сил. / Синочку любий, серця мого цвіт, / Як нам тобі розкрити весь цей білий світ?!» (08–09.10.2019, вт.–ср.).

07.01.2024 р. на 27-миріччя народин сина Ольги Дмитрівни Богдана цей твір німецькою мовою переклала Лариса Гаузауер (у дівочтві – Канцедал), так як хлопець нині проживає в Німеччині, де поряд з ним батько Андрій Будугай. Таке подання необхідне для кола німецькомовних, хто оточує й піклується про побут родини, що лишилася без жіночої ласки й ніжності. Це важливо, адже прозою донести важче душевні переживання, а поетичне слово скорочує шлях до серця та показує переплетіння людських доль. Виявляється, Лариса Петрівна родом із Переяслава, тут навчалась у педінституті на філологічному факультеті, де Ольга Дмитрівна певний час вела практичні з теорії літератури. Так довелось тоді познайомитися, і так прощально нині випало робити переклад вірша. Очевидно, що Ольга Дмитрівна в професіоналізм колишньої студентки вклала частинку своїх зусиль і знань. Перехрестя доль зійшлося і географічно: Лариса Петрівна вийшла заміж за етнічного німця, й подружжя переїхало жити на землі Північного Рейну – Вестфалія. У Німеччині нині перебувають і Богдан та Андрій Олександрович з причини евакуації під час повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. Подаємо переклад повністю, щоб майбутні дослідники при філологічному аналізі творів мали змогу синхронно бачити й порівнювати тексти. Твір «Für meinen Sohn»: «Liebes Bohdanchen, meine Herzensblüte, // Ich bin Gott dankbar, // Dass du auf die Welt gekommen bist. // Obwohl du kein Wort sprichst, // So, als hätte jemand Fesseln über deine Lippen gezogen. // Das Leben ist eine einzige Versuchung, // Obwohl wir versuchen diesen Schmerz erleichtern, // Verzeih, mein Kind, dass wir im Unglück leben – // Alles liegt in den Händen des Höchsten Richters. // Das Leben der Familie wird entzweit, // Nicht wenig Kraft wurde für unseren Kampf geopfert, // Mein Söhnchen, meine !Herzensblüte, // Wie ist es uns möglich, dir diese Welt zu eröffnen?! (Stadt Bila Zerkwa, 08–09.10.2019, Dienstag – Mittwoch).

Відомо, що Адрій Будугай викладав болгарську мову, свого часу відвідав Болгарію, там навчався, написав та видав

спільно із дружиною книгу болгарською мовою «Към сиянието на Истината през гълбините на Словото» (2012 р.). Тому не дивно, що цей трепетний вірш переклала болгарською мовою Марія Шандуркова з міста Благоевград. Користуючись нагодою для майбутніх дослідників ми оприлюднюємо переклад вірша «На сина»: «Богданче скъпи, в сърцето ми цвят, // благодаря на Бога, че си в този свят, // но дума не можеш да кажеш ти сам, // сякаш някой заключил е твоята уста. // Живот – изпитание – отдавна е бил, // макар че се мъчим да го облекчим. // За тази беда, дете, ми прости – // в ръцете на Бога са всички съдби. // Животът семеен тегло сполетя, // много сили положихме в тази борба. // Синче, мое мило, в сърцето ми цвят. // Как да ти покажем белия свят?!» (02.03.2024 г.).

Моя донька Діана 2023 р. захистила бакалаврську роботу «Постаті Переяславщини початку ХХІ століття», підрозділ якої «Біографічні віхи життя й творчості О. Д. Будугай» містить аналіз донедавна невідомої епістолярної спадщини подружжя Будугаїв. Це вчасно сказане слово, бо життєвим кредо й самої О. Будугай можна вважати рядки з її поезії: «Вчасно сказане слово – / Як в ворога влучений спис, / Як рука допомоги / Тому, хто над прірвою звис» [1, с. 20]. Пошук істин, вивірених цими рядками, привів до життєвої стійкості: вся творчість Ольги Дмитрівни – це досягнення, а от материнство стало подвигом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будугай А. О., Будугай О. Д., Литвиненко С. В. Слова – світи: збірка поезій та прози. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2010. 144 с.

Плівачук Катерина,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
Київський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних кадрів
(Сквира, Україна)*

**СПОГАДИ ПРО ОЛЬГУ БУДУГАЙ –
ЛЮДИНУ-ДОБРОТВОРЦЯ,
У ЯКОЇ БУЛО СТІЛЬКИ ЛЮДЯНОСТІ
ТА СОНЦЕСЯЙНОСТІ**

Познайомилася я з Ольгою Дмитрівною Будугай у місті Біла Церква на початку 2012/2013 навчального року. Пригадую, що до великої зали Білоцерківського інституту економіки і управління зайшла усміхнена жінка у вишиванці. Вона одразу привернула до себе мою увагу. Ми познайомилися. Дізналася, що її призначили завідувачкою кафедри іноземної філології, а я в той час працювала завідувачкою кафедри соціальної роботи.

У нас виявилось багато спільного: любов до поетичного слова, пізнання та дослідження історичного минулого, захоплення красназавчою роботою, залучення молоді до науково-дослідницьких проєктів. Це була багатогранна і дуже талановита людина, справжній майстер слова. Ми багато спілкувалися з Ольгою Дмитрівною про красу мови, історію, вели наукові дискусії.

Приємно згадувати, як спільно з Ольгою Дмитрівною були учасниками різних конференцій, де до її слова прислухалися, ставили багато запитань. У мене завжди викликали подив і захоплення її життєва мудрість, допитливість, надзвичайна

працелюбність. Мене та колег також не переставали дивувати її постійні творчі задуми, уміння зацікавити, запалити вогник творчості в душі особистості, надію та віру в себе.

Ольга Дмитрівна була людиною творчого неспокою. За її ініціативи проведено зустріч з поетами міста Біла Церква, організовано літературну світлицю, де студенти ділилися своїми поетичними доробками. Вона засобами художнього слова формувала в студентів почуття любові, добра, справедливості, розвивала уяву, мислення, творчі здібності. Членкині літературної світлиці Наталія Меньківська, Юлія Гурська видали свої поетичні збірочки.

Вона дуже любила свою малу батьківщину. Народилася Ольга Дмитрівна Будугай у місті Гуляйполі Запорізької області. У ту мить жоден з батьків, певно, навіть не здогадувався, що подарували рідному краю прекрасного педагога, науковця, краєзнавця, дослідника, поета, автора багатьох книг і розвідок, яка прославить свою маленьку батьківщину.

Виростала вона в люблячій сім'ї, де провела свої найкращі дитячі й шкільні роки. Золота медаль, диплом з відзнакою факультету романо-германської філології Запорізького державного університету (французька та німецька мови) дали можливість успішно розпочати педагогічну діяльність. Згодом Ольга Дмитрівна у Бердянському державному педагогічному інституті заочно здобуває фах учителя української словесності, працює викладачем, розробляє лекції з літературного краєзнавства Запорізької області.

У грудні 2007 року в Херсонському державному університеті захистила кандидатську дисертацію зі спеціальності 10.01.01 – українська література на тему: *«Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960 – 1980-х років: жанрові особливості (Олексій Огульчанський, Борис Комар, Анатолій Давидов)»*. Загалом працювала викладачем у Бердянську, Києві, Переяславі, Білій Церкві.

О. Д. Будугай була залюблена в рідний край, край свого дитинства і юності. Тому цікаві її розвідки про свою маленьку

батьківщину, родовід відомих людей. Вона разом із чоловіком Андрієм Олександровичем черпала насагу з історії рідного краю, його культури, цілющих джерел усної народної творчості, щоб збагачувалася душа і прагнула до нового, незвіданого, цікавого. Ольга Дмитрівна знала безліч прислів'їв і приказок, які вживала завжди доречно.

Спільно з Ольгою Дмитрівною Будугай ми були ініціаторами проведення літературних заходів, присвячених українським письменникам. Так, разом з Малою академією наук та інститутом було проведено літературно-мистецьке свято до дня народження Тараса Григоровича Шевченка, видатного поета, талановитого художника, громадського діяча, борця за права людини, духовного наставника і батька відродженої української нації.

У вступному слові Ольги Дмитрівни прозвучало: «Тарас Шевченко для кожного українця є національною історією, кодексом честі, Пророком. Його слово віддзеркалює світло, надихає на творчу працю».

На цьому святі читали твори Тараса Шевченка не лише студенти, учні, а й викладачі: Петро Розвозчик, Ольга Будугай, Катерина Плівачук, Андрій Будугай (прочитав «Заповіт» болгарською мовою). Учні презентували свої дослідження: «Тарас Шевченко і Київщина», «Ім'я Тараса Шевченка на Білоцерківщині», «Історія пам'ятників Тарасу Шевченку в Україні», «Ім'я Шевченка на Сквирщині», «Історія та розвиток кобзарського мистецтва в Україні» та інші.

Працювати з Ольгою Дмитрівною було справжнім задоволенням. Пам'ятаю, як під час моєї роботи над посібником «Фольклорні надбання Сквирщини» вона зауважила, що записуючи народні скарби, потрібно бути особливо дбайливим, безмежно щасливим, адже ми торкаємося надбання багатьох поколінь українців.

Познайомившись ближче із сім'єю Будугаїв, у 2014 році я запросила їх на Сквирщину. На зустрічі були присутні вчителі

української мови та літератури, члени літературного об'єднання «Сузір'я», учні, які пишуть вірші. Ольга Дмитрівна розповіла про свої творчі доробки, краєзнавчі знахідки. Її чоловік Андрій грав на гітарі, виконував власні пісні та ті, що писалися на спільні з Ольгою Дмитрівною тексти. Ця зустріч назавжди запам'яталася сквирянам.

У 2016 році, працюючи вже доцентом КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (КОІПОПК), мала нагоду познайомити з творчим подружжям О.Д. та А.О. Будугаїв учителів української мови і літератури Київщини, які навчалися на курсах з проблеми «Технології розвитку творчих здібностей учнів на уроках словесності в освітньому процесі Нової української школи» (розробники К.В. Плівачук, О.В. Заболотний). Під час зустрічі вчителі отримали насолоду послухати поетичне слово Ольги Дмитрівни та Андрія Олександровича Будугаїв, лунали пісні на слова цих поетів.

Життя Ольги Дмитрівни було тісно пов'язане з українськими народними традиціями, історичною пам'яттю, з поетичним словом. Вона вірна дочка свого народу, яка йшла зоресайним шляхом творити на рідній землі добро.

Творчість Ольги Дмитрівни Будугай плідна, така, що не залишить байдужим жодного читача. 04.03.2024 у КНЗ КОР «КОІПОПК» було проведено круглий стіл під назвою: *«Злетіла птахою у небо, а на землі залишила творіння слід»*. Це був захід з відзначення 60-річчя від дня народження талановитого педагога, вченої, краєзнавця, письменниці Ольги Дмитрівни Будугай.

Її знали і поважали багато людей. Творча, натхненна, нереально, як для її непростого життя, доброзичлива та щира. Була вона дуже багатогранна Людина, талановита творча особистість. Кандидат філологічних наук, доцент, поетеса, краєзнавець, науковець. У творчому доробку поетеси – понад півсотні віршів, покладених на музику композиторами. Під час

проведення круглого столу по вшанування пам'яті Ольги Дмитрівни Будугай – людини-патріота, митця та науковця виступили:

1. Плівачук К.В. завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент: «Грані творчості і життєвий шлях кандидата філологічних наук, доцента, поетеси Ольги Дмитрівни Будугай».

2. Цвид-Гром О.П., кандидат філол. наук, доцент, завідувач кафедрою іноземної філології БНАУ: «Нехай у душах не встає руїна. Христос воскрес - воскресне Україна!» (Ольга Будугай) Світла пам'ять про світлу Людину.

3. Гребеніченко Ю.М.: «Творчі спогади про Ольгу Будугай – поетесу, викладача та вчену»

4. Пількевич О.Д. «Участь Ольги Дмитрівни Будугай у краєзнавчих заходах КОІПОПК та музею освіти Київщини»

Вшановуючи пам'ять Ольги Дмитрівни Будугай, усі виступаючі відмітили, що це була світла, творча, сонячна людина. Її творчість, наукова діяльність засвідчує, що вона залишила яскравий слід як людина й митець.

*Потапенко Ганна,
доцент, літературознавець
(Переяслав, Україна)*

ОЛЬГА БУДУГАЙ – ДОБРОТВОРЕЦЬ

Про Ольгу Дмитрівну Будугай говорити і легко, і непросто. Легко тому, що це світла, доброзичлива, талановита, сильна духом людина. Складно тому, що на долю цієї тендітної жінки випало багато тяжких випробувань, які вона мужньо переборювала, ніколи не скаржилася. Пригадую її спокійний, ледь сумовитий погляд, неквапливу мову, увагу до колег, готовність допомогти.

Працелюбна, відповідальна, толерантна, здібна Ольга Дмитрівна вміла підтримати, щиро порадіти успіхам своїх колег, їхнім науковим здобуткам, розуміла друзів і студентів. До студентів у неї було особливе ставлення: вона завжди помічала в них нерозкриті можливості, допомагала їм у спробах писати поезію чи прозу.

Попередня акторська діяльність в аматорському театрі у Бердянську не раз ставала їй у пригоді, зокрема, коли вона готувала студентів до презентацій поетичних збірок Наталі Павлик та Олега Князенка, пошановувала їхню творчість. Як викладач, багато працювала зі студентами-філологами, готуючи їх до конкурсів читців-декламаторів, де її вихованці здобували призові місця.

Ольга Будугай, маючи поетичний дар, дар красного письменства, створила й видала кілька книжок (одноосібно чи у співавторстві), як-от: «Сторінки історії Запорозького козацтва», «Святковий вінок», «Слова – світи». Проникливо вона пише тут про рідну землю, її героїв, славу Переяславщину, таким чином ненав'язливо виховуючи в дитячих душах любов до

України, її історії і сьогодення, формуючи патріотичні почуття, відвагу. Наприклад, у її циклі «Козацька літератка» читаємо:

*Зробив, що міг, у Переяславі козак
Із соковитим прізвиськом Тарас Трясило.
Очолив боротьбу, щоб кожен знав поляк:
Загарбникам протистоїть козацька сила.*

Ольга Дмитрівна – дивовижно самовіддана мати, мудрий, талановитий педагог, доброзичлива і чуйна до людей особистість.

Зерна добра, закладені її педагогічною працею, поетичним хистом, зросли в душах колег, вихованців, друзів-однодумців зворушливими спогадами про цю особливу людину, яка вірила у світле, прекрасне в людях, примножувала це добро своїми справами. Усе її життя і праця були спрямовані на добротворчість. Цим вона жива в нашій пам'яті.

*Радева Марта Пенева,
учителка по български език и литература
(Провадия, България)*

ДЕЛИКАТНО И ТИХО, НО НЕЗАБРАВИМО ПРИСЪТСТВИЕ

С Ольга Будугай ни срещна великата случайност, когато през учебната 2014/15 г. преподавах български език в Първо средно училище с разширено изучаване на славянски (полски и български) езици в гр. Била Церква, Украйна.

В самото начало за мен тя беше просто съпругата на колегата Андрий Будугай, преподавателка по френски и немски език на украински студенти и украински език – на чужденци в Билоцеркивския национален аграрен университет.

Тя беше «просто съпругата на колегата» дотогава, докато открихме общата си любов към класическата музика. После станахме редовни посетители на Органовата зала в центъра на града, а заедно с Андрий, тримата, няколко пъти ходехме на театър, на разходки в парка Олександрия, а понякога им гостувах в тяхната скромна квартира.

Заедно с тях аз, която бях далече от дома си в онази учебна година, отбелязах Коледа и Великден. За Рождественото тържество в училище Ольга бе направила питка по българска рецепта, а на Възкресение Христово в уютния си дом семейство Будугай ме посрещна с великденски сладкиш, който се нарича «паска».

Още си спомням мелодичния, напевен глас на Оля, когато ми разказваше за техния син Богдан или за семейството на родителите си, като си говорехме за украинската и за руската литература.

Ольга Будугай издаде книга «У тунели на таинственна Дора», посветена на изпитанията, през които е минал баща ѝ Дмитро Павлович Савченко по време на Втората световна

война. И още си спомням нежната украинска дума „батько“, с която говореше за татко си пред учениците на представянето на книгата.

Помня сбирките ни в литературния клуб и стиховете ѝ, които Андрий споделяше с мен, защото Оля бе твърде скромна, за да го прави.

Веднъж открихме стихотворение на Ольга Будугай, посветено на слънчогледа («Соняшники батьківської ниви» – «Сленчогледи от бащинско поле»), различни откъси от което бяха публикувани на няколко от първите корици на серия ученически тетрадки.

Никой не беше поискал разрешението ѝ, нито бе платил авторски права. Но семейство Будугай беше чуждо на материализма и затова двамата с Андрий се зарадваха, че изящното, образно слово на Ольга е забелязано и отличено: с идеята децата да се възпитават в красота и доброта именно чрез нейната творба.

Големи бяха уважението и доверието на Андрий Будугай към Ольга. За юбилея ѝ през 2014 година той написа специална статия за нея и за творчеството ѝ – за поезията ѝ, за прозата, за издадените книги, и я публикува тайно във Wikipedia – така че Оля да я види точно на рождения си ден.

За своя син аутист Богдан – едно човешко същество, обитаващо със съзнанието си непознати за нас светове, наистина дарено от Бога, Ольга беше най-важният човек, най-голямата опора и любов. Едно от стихотворенията ѝ, посветени на него, започва с думите: «Богданчик любий, серця мого цвіт» («Богданчик миличък, цвят на моето сърце»).

Ще запомня Ольга Будугай като един изключително деликатен, тих, трудолюбив и скромнен човек, грижовна майка, разбираща и подкрепяща съпруга, обичана преподавателка, човек на словото и перото. Тя беше моя духовна сестра, чиято ангелоподобна висота осъзнах напълно едва след като отлетя в небесните селения.

Да бъде светла паметта за нея!

*Радева Марта Пенева,
учителька болгарської мови та літератури
(Провадія, Болгарія)*

ДЕЛКАТНА Й ТИХА, АЛЕ НЕЗАБУТНЯ ПРИСУТНІСТЬ

З Ольгою Дмитрівною Будугай нас звела велика випадковість, коли в 2014/15 навчальному році я викладала болгарську мову в Першій загально-освітній школі з поглибленим вивченням слов'янських (польської та болгарської) мов у місті Білій Церкві, Україна.

На самому початку для мене вона була просто дружиною мого колеги Андрія Будугая, викладачка французької та німецької для українських студентів та української мови для іноземців у Білоцерківському національному аграрному університеті.

Вона була «просто дружиною колеги», поки ми не виявили нашу спільну любов до класичної музики. Потім ми стали постійними відвідувачами Органного залу в центрі міста, і разом з Андрієм, утрюх, кілька разів ходили в театр, на прогулянки Олександрійським парком, іноді я заходила в гості до них у скромну квартиру.

Разом з ними я, перебуваючи того навчального року далеко від дому, святкувала Різдво та Великдень. На Різдвяні урочистості в школі Ольга приготувала хліб за болгарським рецептом, а на Великдень у своїй затишній оселі родина Будугаїв зустріла мене паскою.

Досі пам'ятаю мелодійний, співучий голос Олі, коли вона розповідала мені про їхнього сина Богдана чи про родину своїх батьків, коли ми говорили про українську та російську літературу.

Ольга Будугай видала книгу «У тунелях таємничої Дори», присвячену випробуванням, через які пройшов її батько

Дмитро Павлович Савченко під час Другої світової війни. І досі пам'ятаю ніжне українське слово «батько», яким вона називала свого тата перед студентами на презентації книги.

Я пам'ятаю наші зібрання в літературному клубі та її вірші, якими Андрій ділився зі мною, бо Оля була надто скромною для цього.

Одного разу я побачила вірш Ольги Будугай, присвячений соняшникам («Соняшники батьківської ниви»), різні уривки з якого були надруковані на кількох перших обкладинках серії шкільних зошитів. Таких зошитів було три види, і я побачила їх в однієї своєї учениці-п'ятикласниці.

Ніхто з видавництва не питав дозволу Ольги і не платив роялті, гроші за авторські права. Але родині Будугаїв був чужий матеріалізм, і тому вони з Андрієм зраділи, що художнє слово Ольги помітили і вшанували: заради ідеї, що красу й доброту в дітей треба виховувати через її твір.

Великими були повага та довіра Андрія Будугая до Ольги. До її ювілею у 2014 році він написав спеціальну статтю про неї та її творчість – про її поезію, про її прозу, про видані нею книжки, та опублікував її таємно у Вікіпедії – щоб Оля побачила її прямо у свій день народження. На жаль, адміністрація цього сайту пізніше вилучила цю публікацію...

Для сина-аутиста Богдана – людини, що живе своєю свідомістю у невідомих нам світах – воістину дарована Богом, Ольга була найважливішою людиною, найбільшою підтримкою та любов'ю. Один з її віршів, присвячених сину, починається словами: «Богданчик любий, серця мого цвіт».

Ольга Будугай запам'яталася мені як надзвичайно делікатна, тиха, працююча і скромна людина, турботлива мати, дружина, яка зрозуміє та підтримає, улюблений педагог, людина слова і пера. Вона була моєю духовною сестрою, ангельську висоту якої я повністю усвідомила лише після того, як вона полетіла до небесних обителів.

Світла їй пам'ять!

Сокольвяк Ніна,
викладач німецької мови як іноземної
для учнів інтеграційного класу
(Штутгарт, Німеччина)

ПАМ'ЯТИ МОЄЇ ВЧИТЕЛЬКИ ОЛЬГИ ДМИТРІВНИ БУДУГАЙ

Свій спогад присвячую моїй учительці, класному керівнику, вшановуючи її світлу пам'ять. Не можу повірити та осягнути, що «згасла її яскрава зірка» – цієї щирої, талановитої письменниці, прозаїка й поетеси, учителя від Бога, люблячої дружини, турботливої матері, справжньої патріотки України, що пронесла любов до рідного краю через усе життя.

З Ольгою Дмитрівною я та моя родина познайомилися в далекому 1999 році, коли вона прийшла працювати класним керівником у Бердянську ЗОШ № 9 Запорізької області. Я була тоді десятирічною дитиною, але спогади настільки яскраві та живі, ніби наша перша зустріч з Ольгою Дмитрівною відбулася вчора. Пам'ятаю, як ми з однокласниками милувалися її довгим золотим волоссям, світлими небесними очима, її м'якою, співучою, дійсно «солов'їною» українською вимовою.

Ольга Дмитрівна була на той час учителькою німецької мови і саме набирала групу учнів, які б хотіли вивчати німецьку. Вона завітала до нас додому зі своїм чоловіком Андрієм Олександровичем та маленьким синочком Богданчиком (який роками бореться з важкою недугою). Вона спитала, чи не хотіла б я вивчати німецьку? Мені, тоді ще десятирічній дитині, важко було прийняти свідоме рішення, але Ольга Дмитрівна та її неймовірна гармонійна родина справили незабутнє враження довіри, інтелігентності з великою творчою енергією, наснагою та сімейного затишку.

Із цього моменту для мене почалася безкрайня любов до німецької мови, яка не полишає мене понині, та наша творча дружба з родиною Будугаїв. Саме Ользі Дмитрівні я неймовірно завдячую здобутими мною в подальшому знаннями, саме той перший потужний поштовх, величезна кількість особистої уваги та дорогоцінного часу, які були нею приділені мені у навчанні, допомогли мені в майбутньому перетворити любов до німецької мови у професію та улюблену справу мого життя.

Ольга Дмитрівна була неймовірно розвиненою особистістю. Пам'ятаю, як мене вразила кількість мов, якими вона володіла: німецька, французька, латина, болгарська, російська, трохи грецька. Вона була талановитою письменницею. Її вірші та оповідання вражали своєю реалістичністю та легкістю сприйняття, в них вбачалася неабияка любов до дітей, рідного краю, української землі та її історичної спадщини.

Ця постать була, є і залишиться назавжди для мене взірцем, учителем від Бога. Ця маленька, струнка, чарівна жінка володіла неабияким природнім даром розпізнавати творчі здібності учнів та розвивати їх.

З Ольгою Дмитрівною за межами школи

У 1999 році я мала чудову нагоду бути гуртківцем літературної студії «Неопалима купина», яку очолювали Ольга Дмитрівна та її чоловік Андрій Олександрович Будугай. Пам'ятаю, що саме тоді, відвідуючи літстудію, уперше мені вдалося поринути в казковий фантастичний світ книги Джона Р. Р. Толкіна «Володар Перстнів». Ще задовго до екранізації книги ми познайомилися з головними героями картини, уявляли та фантазували власні картини світу «чаклунів» та «хобітів».

Ольга Дмитрівна побачила в мене певний хист до поезії, редагувала мої перші дитячі віршики та спонукала друкувати їх у місцевій дитячій газеті «Дзендзик». Вона заохочувала мене брати участь у місцевих літературних конкурсах («Бердянські

Розсипи» тощо), де я посідала призові місця. Це було для мене, як для маленької школярки, неабияке досягнення. З великою вдячністю згадую ці моменти життя, як вона могла підбадьорювати, надихати на нові звершення та вчила вірити у свої здібності.

Ольга Дмитрівна майстерно привчала нас, школярів, до українських традицій, історії козацтва та рідної землі. Пам'ятаю, як у БК «Нафтохімік» відбулося чудове свято-конкурс між командами різних шкіл під назвою «Справжні козаки». Свято було присвячене Дню української писемності і мови.

За програмою конкурсу сучасні козаки змагалися в ерудиції (з історії мови, літератури), розповідали казки, прислів'я про козаків. Навіть розробляли і демонстрували сучасний одяг для козаків «Модерн у стилі писемності». Ольга Дмитрівна на кожний такий захід та свято була вдягнена в український національний костюм, який так пасував до її довгого золотого волосся.

Вона була чарівна... Вже тоді, у 1990-ті роки, носіння вишиванки було для родини Будугаїв не просто модним трендом, а символом української нації, яка розвивається, предметом гордості та прихильності до своєї країни, унікальним явищем української культури, яке має глибокий символічний сенс.

Одного разу подружжя Будугаїв разом із моєю мамою Валентиною Іллівною Кірносовою об'єдналися у творчий союз та написали гімн бердянського порту для місцевого конкурсу. Вони посіли перше місце. Я завжди дивувалася, як, не зважаючи на складні обставини особистого життя, цій родині вдається бути першими, сильними, терплячими, люблячими, тими, для кого немає нічого неможливого, тими, хто долають будь-які перешкоди на життєвому шляху, бо вони разом, єдині, в любові до Бога та один до одного.

P.S. Згасла на Землі свічка, що запалив її Всевишній 60 років тому – свічка моєї любої вчительки, Ольги Дмитрівни Будугай, відлетіла її душа та воз'єдналася з янголами десь

там, у безкрайньому небі. Гірко, боляче, сльози, спустошення та нерозуміння... Чому так передчасно? Така талановита, добра, щира, яскрава особистість, що любила життя, мала покинути наш світ.

Вірю, що у просторах безмежного Всесвіту знайшла мир та спокій її душа, яка спостерігає лагідним поглядом наше метушливе життя. Вона назавжди залишилася в моєму серці – як взірець учителя, наставниці, матері, дружини, неймовірно талановитої особистості.

Вічна світла пам'ять моїй любій учительці, Ользі Дмитрівні Будугай!..

*Товкайло Тамара, Довбня Людмила,
кандидати філологічних наук, доценти кафедри
української лінгвістики і методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
(Переяслав, Україна)*

НЕДОСПІВАНА ПІСНЯ ОЛЬГИ БУДУГАЙ

Гіркою і невимовно болючою є втрата рідної людини, особливо мами – людини, котра не лише дарувала життя, вела по ньому, а й була світлим променем тепла, ніжності й любові.

Ольга Дмитрівна була саме такою: доброю, турботливою, талановитою і до безмежжя люблячою, сповна віддаючи тепло душі синові, чоловікові, своїм студентам, всесвіту. Вона поспішала жити, творити, нести добро – горіти. Так, саме горіти, оскільки була активною завжди і всюди: у роботі, громадській діяльності, побуті. Попри життєві складнощі, Ольга Дмитрівна знайшла в собі сили й науковий потенціал для написання й захисту кандидатської дисертації на тему «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960 – 1980-х років: жанрові особливості» та для систематичного самовдосконалення. Її поважали студенти, шанували колеги, нею пишалася родина.

У маленькому жіночому серці містилася велич таланту і безмірна жага до життя.

Особливою нішею колеги була література для дітей: добра, позитивна, домінантами якої були справедливість, родина, Україна:

*Малюк-струмок біжить до річки,
Як син матері дати водички,
Бо зна хлоп'я це невеличке,
Що без струмків засохне річка.
А ви, землі цієї діти,
Джерельце чистим збережіте.*

(«Джерельце», Бердянськ, 1995)

Проте Ольга Дмитрівна знала справжню ціну незалежності держави, віками закутої в кайдани. Голос пращурів спонукав її тонку жіночу натуру до поетичної творчості, у якій бриніли ноти тривоги і небезпеки.

*Грай прапорцем-листячком, явір.
Пісню співай радісно, жайвір.
Співом веселим землю вітаєм,
Дзвінко луна хай котиться гаєм.
Мамо, вітаєм тебе, Оріяно!
Вічно хай поле це пахне духмяно,
І на землі цій благословенній
Квітни, Україно, кохана няне!
Руки твої не закувати,
Не захватить волю за грати.
Били тебе ворожі копита,
Кров'ю синів ти, земле, полита.
Земле моя, мамо ласкава,
Ранком встаєш ти величаво.
Кожна билінка ніжно киває,
Променів мед тебе поливає.*

(«Квітни, Україно!», Бердянськ, 1993)

Саме в поезії Ольга Дмитрівна виплескувала свій біль і неймовірну любов та ніжність до сина Богдана, намагалася огорнути його теплом, відмежувати від буденного й важкого несприйняття навколишньої дійсності, запалити в ньому бажання жити... Вона була надійною основою його особливого всесвіту.

*Чому хлопці граються в війну,
А дівчатка бавляться ляльками?
Мріє хлопчик: «Ось як я гайну
На леваду, край села ярками,
То шукайте, друзі, вітру в полі.*

*Вільний там, як сокіл, я козак.
На веселій та звитяжній волі
Воювати я завжди мастак!»
І майструє хлопчик зброю, зброю, зброю
– Хоче з палиці зробити спис чи лук.
А дівчатко вчиться рани гоїть,
Дух гартує для майбутніх мук.
І співає колискову любій ляльці,
Варить в іграшковім посуді обід...
Як же зможуть ці маленькі пальці
Зберегти тендітний людський рід?*

(«Не тільки про дітей»,
Переяслав-Хмельницький, 18.07.2006).

Душею відчувала Ольга Дмитрівна, що настануть такі часи, коли з маленького мрійливого хлопчика виросте справжній мужній захисник України, котрий кров'ю боронитиме її у великій визвольній війні, а жіночі плечі візьмуть на себе непомірно тяжку ношу – працю в тилу, аби забезпечити фронт і створити підґрунтя для того, щоб Україна вистояла й перемогла.

*Ганна Токмань,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри української і зарубіжної літератури
та методики навчання,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Україна)*

ТАЛАНОВИТА Й СЕРДЕЧНА СТАТУЕТКА З НАДТВЕРДОГО МЕТАЛУ

Я познайомилася з Ольгою Дмитрівною в Бердянську 1989 року у процесі створення й налагодження діяльності Товариства української мови імені Тараса Шевченка. Випускниця школи в Гуляйполі та Запорізького державного педагогічного університету, вона приїхала в приморське місто працювати за призначенням як вчителька французької і німецької мов. Красуня, інтелігентка, творча особистість, пані Оля була дуже активною, швидко проявила себе в культурницьких колах, стала відомою і популярною. На місцевому телебаченні майстерно, артистично, цікаво в літературному ключі вела програму «Веселка» для дітей, відвідувала театральну студію «Данко» при Бердянському міському палаці культури, грала роль Снігуроньки на загальноміських новорічних дитячих святах. Пам'ятаю її Снігуронькою: гарна, мініатюрна, легко і приємно промовляла красиві тексти, імпровізувала і дуже лагідно, заохочувально спілкувалася з дітьми.

Якийсь час працювала в Бердянському краєзнавчому музеї, була високофаховим екскурсоводом. Однією зі справ ТУМ було відновлення імені українського письменника і громадського діяча Трохима Зіньківського (1861-1891), який і народився, і був похований у Бердянську. Роль Ольги Дмитрівни була важливою: вона створила в музеї присвячену йому

експозицію і розповідала відвідувачам про талановитого й відважного духом бердянця.

А потім ми співпрацювали на кафедрі української літератури пединституту, адже обидві вирішили зробити наступний крок у своєму фаховому розвитку і стати науковцями. Я захопилася філософською поезією, а Ольга Дмитрівна залишилася вірною діалогу з дітьми: почала досліджувати літературу для дітей, зокрема розпочавши із творів ще одного письменника-бердянина – Олексія Огульчанського.

Пригадую, як я радісно поспішала на Гору (район у Бердянську) до будиночку, де Ольга і Андрій Будугаї винаймали кімнату: несла в подарунок пелюшки-повзунки для новонародженого синочка Богдана. Раділа за приємну добру колежанку, у якої непросто складалося особисте життя. Загалом, підкреслю, пані Оля була обдарованою людиною з почуттям власної гідності, яке виявлялося у прагненні реалізувати всі грані свого обдарування, і вона досягала мети. Усе робила від душі, вповні, до межі (може, тому так рано її перейшла?) – кохала, любила сина і піклувалася про нього, відстоювала своє місце у вищій школі, досягала власних вершин у літературознавстві, писала художні твори різних жанрів, організовувала культурологічні заходи. І в усьому доля була жорсткою до неї, доводилося долати перешкоди, тамувати сердечний біль, іти вперед усупереч обставинам. Я із захопленням і доброю посмішкою називала її Статуетка з надтвердого металу, бо пересвідчилася: ця мініатюрна розумна україночка з махновського Гуляйполя не відступить і не відступиться від свого «Я»: тим, кого любить, принесе щастя, недругів зневажить – і обов'язково дійде до поставленої мети.

Після Бердянська наші дороги розійшлися: я поїхала працювати до Переяслава, а пані Оля – до Києва, де нею опікувався доктор філологічних наук Сидір Кіраль: вона успішно працювала на очолюваній ним кафедрі в Національному авіаційному університеті, написала під його керівництвом

кандидатську дисертацію. Я мала честь бути рецензентом дисертації Ольги Будугай на передзахисті, тож добре знаю цю наукову працю. Дисертація на тему «Пригодницько-шкільна повість для дітей 1960-1980-х років: жанрові особливості (О. Огульчанський, Б. Комар, А. Давидов)» – оригінальна, актуальна, новаторська, написана на межі наук – літературознавства і педагогіки.

Коли я (після захисту докторської дисертації) була призначена на посаду завідувача кафедри української літератури в Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, а згодом – директора Інституту мови і літератури і помітила брак кадрів, відразу зателефонувала Ользі Дмитрівні із пропозицією перейти на роботу до нашого закладу, жити у 2-кімнатній квартирі в гуртожитку. Так родина Будугаїв (яка гостро потребувала житла) з'явилася в Переяславі, який полюбила, як рідний, і для якого зробила чимало добрих справ.

Зберігаю вдячність у серці за ту допомогу, яку Ольга Дмитрівна мені надавала, працюючи заступником завкафедри з навчальної роботи, а згодом – заступником директора Інституту мови і літератури з виховної. Непомітна зовні робота з документацією, щоденне опікування гараздами й негараздами життя студентів у гуртожитку, яскраві творчі заходи культурологічного змісту – скрізь і завжди вона була відмінною працівницею. Відгукувалася на всі наукові починання: наприклад, на мій заклик стала співавтором колективної монографії «Діалогічне прочитання української літератури» (2007), на запрошення професора Миколи Корпанюка брала участь у Сковородинівських читаннях – і все те не байдуже, за обов'язком, а з душею, щирим дослідницьким інтересом.

Мала талант педагога – і спадковий (мама – учителька математики школи в Гуляйполі), і від Бога. Індивідуальними прикметами цього таланту були: віра в обдарованість дитини/студента; спонукання знайти й розвинути все гарне, що є в душі й розумі; готовність допомогти реально, жертвуючи

власним часом; радість спільної діяльності – завжди красивої, патріотичної. Керувала літературною студією «Дитинець» на філологічному факультеті, проводила літературні вечори, зустрічі не тільки в масштабах університету, а й міста. Ставала для студентів товаришкою-порадницею, свічечкою, що освітлювала шлях у невідоме. Таким товаришем став, наприклад, студент-філолог Сергій Литвиненко, дружба родини з яким вилилася у співавторство художніх творів, видань. Нині Сергій – воїн ЗСУ, гордість нашого університету, захисник України. Часточка душі Ольги Дмитрівни є у його духовній міці.

Відкрита душа приваблювала людей, які бачили в ній щось споріднене, тепле – так потоваришувала разом з чоловіком Андрієм з Григорієм Вербою, дивовижним за кропіткою працею дослідником творчості Г. Сковороди (визначив тисячі перегуків рядків українського філософа і Біблії), високо цінувала його працю «Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди» (2007). Присвячувала друзям вірші, поетично оплакувала смерть. Увійшла в коло переяславських письменників і журналістів, ділячи з ними творче натхнення й особливе порозуміння митців. Залишила читачам прекрасні вірші і прозу для дітей, поезію для широкого кола, історико-літературний твір про батька Дмитра Савченка – колишнього в'язня німецьких концтаборів...

Як філолог була багатогранним фахівцем: викладала протягом життя французьку, латинську, німецьку, українську мови, історію української і зарубіжної літератури, теоретико-літературні дисципліни. Майстерно вчила також виразного читання й літературного краєзнавства. У Білій Церкві розкрився ще один талант Ольги Дмитрівни-педагога: учила студентів-іноземців української мови, водночас прищеплюючи повагу до нашої національної культури, викликаючи захоплення поезією, піснею, історичними постатями.

Входила до ще одного кола – матерів дітей з особливими потребами. Родина переїхала врешті до Білої Церкви саме

долаючи тривогу про майбутнє Богдана. І мала рацію. Передбачення Ольги Дмитрівни вражає: білоцерківський заклад, у якому перебував хлопець, з початком повномасштабної московсько-української війни виїхав до Німеччини, і ця країна взяла під свою опіку вихованців.

Безжална хвороба. Останні розмови телефоном – я привітала Ольгу з днем народження 4 лютого з надією на роки й роки її життя після операції, і десь через тиждень: як справи? (Знала від Андрія Олександровича, що кепсько) Ольга Дмитрівна відповідала оптимістично, стійко; останні слова, що почула, прощаючись: «До зв'язочку!» Часто їх згадую: зв'язочок душ не переривається.

Статуетка з надтвердого металу... Такою й залишиться в пам'яті: вродлива, сильна духом степовичка з морською вільною для творчості душею, учителька, наставниця, інтерпретаторка літератури для дітей, поетка, самовіддана мама, Людина, котра поважала й реалізувала себе, любила Україну і своїх хлопців, чоловіка й сина, понад усе. Дякую, що приходила на нашу грішну Землю.

*Тош Тіна,
кандидат філологічних наук, доцент
(Нітра, Словаччина)*

СИЛА В ЛЮБОВІ

Пам'яті Ольги Дмитрівни Будугай

Привітна, чуйна, добра, мила,
Чутлива, світла – просто дивина!
Була в любові її сила,
Вона – блаженство, а не слабина!!!

Вдень гріла нас тим словом щирим,
Що огортало сонячним теплом
Усі ті душі, що блукали,
Хто сам себе прирік уже «на слом».

Вночі ж світила зіркой тою,
Що вказувала людям світлий шлях,
І радила в дні непокою –
Не квапитись, а трохи зачекать.

До неї часто йшли стражденні
У пошуках розв'язки бід для нас.
Вона ж із посмішкою щирою
Казала: «Потерпіть, бо ще не час!

Ще варто зачекати трохи,
І рішення приймайте не в цю мить,
Моліться, щоб прозріть дороги,
Почувши голос Господа з небес!..»

Її любили всі довкола,
Вона ж любила цей і вищий світ,
Її добро – то ціла школа,
Що сяяло в житті всім – як болід!..

*Цвид-Гром Олена,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов,
Білоцерківський національний аграрний університет,
(Біла Церква, Україна)*

СВІТЛА ПАМ'ЯТЬ ПРО СИЛЬНУ ЖІНКУ ОЛЬГУ БУДУГАЙ

Спогади... спогади... Так хочеться не тільки пригадувати про Ольгу Дмитрівну, а й почути голос сильної, доброї, мудрої жінки, якій би ще жити, творити, навчати, любити... Проте їй довелося передчасно залишити цей світ, і вона, ніби птаха, полетіла у засвіти, залишивши всі земні клопоти.

Мені пощастило знати і працювати з Ольгою Дмитрівною Будугай. Вона прийшла в університет «Україна», що у Білій Церкві (його філія носить назву Білоцерківський інститут економіки та управління – БЕУ), у пошуках роботи. Це сталося влітку 2012 року, коли подружжя Будугаїв переїхало до нашого міста з Переяслава-Хмельницького.

Натхненна, завзята, з науковим ступенем, із творчим і науковим доробком – вона одразу влилася в наш дружний колектив. Студенти любили і шанували Ольгу Дмитрівну, бо вона любила їх. Педагог від Бога: уміла сказати, була здатна навчити, гарне слово мовити, делікатно й мудро підібрати потрібне – щоб викликати позитивну емоцію, надихнути людину на духовний ріст і звернення...

На долю Ольги Дмитрівни лягли нелегкі випробування. Крім горіння на роботі вона всю себе віддавала синові-аутисту, багато її сил ішло на те, щоб лікувати Богдана. Та і в Білу Церкву вона із чоловіком, Андрієм Олександровичем, приїхала, щоб бути ближче до сина, який з 15.02.2010 проживав і проходив реабілітацію у спеціальному закладі в місті для таких особливих дітей.

Спогади... спогади... Спогади про те, як ми невеликою, проте дружньою університетською компанією викладачів і співробітників БЕУ відвідували басейн у комплексі із сауною. Саме там уперше Ольга Дмитрівна познайомила нас зі своїм чоловіком – Андрієм. Як же закохано вона на нього споглядала, коли він співав і грав на гітарі свої пісні! Бог звів їх за духовною близькістю: вони були завжди разом і все у них було спільним – думки, ідеї, життєві випробування, радощі і клопоти.

Спогади... спогади... Ольга Дмитрівна уміла організувати щоденні рутинні справи і встигнути все! Вона була як бджілка!!! Вона спішила жити, творити! Вона мріяла про власний дім для своєї сім'ї, про... про... про...

Спогади... спогади... Через кілька років ми з Ольгою Дмитрівною працюємо разом уже в Білоцерківському національному аграрному університеті на кафедрі іноземних мов факультету права і лінгвістики.

Добра, чуйна, вона завжди допомагала молодим викладачам, ділилася досвідом, знаннями, напрацюваннями. Любила свою професію, любила людей... Німецька, французька мови та латина, пізніше – українська мова як іноземна для студентів-іноземців – це були предмети Ольги Дмитрівни. Для студентів-іноземців вона була як мама, у повному розумінні цього слова.

Паралельно – наукові розвідки, міжнародний проект про остарбайтерів (під час Другої світової війни її мама Раїса Іванівна Савченко теж була на примусових роботах в Австрії), в'язнів німецьких концтаборів (її батькові судилося пройти крізь випробування 4 нацистських концтаборів), дітей війни.

А ще численні виховні заходи, цікаві творчі зустрічі... і ще стільки всього!!! Та все головне для неї – син, сім'я!!! Це все про Ольгу Дмитрівну...

Світла пам'ять про сильну жінку! Вона поспішала жити, щоб встигнути зробити всі земні справи!

Пам'ятаємо, любимо, молимося! Я і колеги по кафедрі часто згадуємо її і вдячні Богу, що нам випало працювати разом з такою людиною – жінкою широкої душі та світлого розуму.

Федосеєнко Любов,
фахівець із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб
ЦНСП Новооржицької селищної ради
(селище Новооржиця Полтавської області, Україна)

СПОГАДИ ПРО ЧУДОВОГО ВИКЛАДАЧА, ЛЮДИНУ З ВЕЛИКИМ СЕРЦЕМ

Кажуть, що люди можуть приходити і йти, пори року можуть змінюватися, але спогади залишаться назавжди. Вони як іскра, яка запалює вогнище згадок, думок, переживань....Саме такою іскрою для мене є спогади про чудового викладача, людину з великим серцем – Будугай Ольгу Дмитрівну.

Далекого 2004 року я, 17-річна студентка, прийшла на поріг ДПУ імені Г. С. Сковороди в надії, що саме ці стіни стануть початком мого професійного шляху, а викладачі будуть тим орієнтиром, за яким ідуть протягом цілого життя. Я не помилилася. Саме в стінах університету відбулося моє перше знайомство з Ольгою Дмитрівною Будугай. Ця тендітна, витончена жінка одразу привернула мою увагу. Щось у ній було особливе, незвичне, що чіпляло думки, викликало захоплення, змушувало слухати, не помічаючи часу. Не дивно, що коли прийшов час писати дипломну роботу, то науковим керівником я обрала Ольгу Дмитрівну (тема: «Образна система повісті-казки "Чарівні окуляри" Всеволода Нестайка»).

Саме вона виростила в мені зерно любові до слова, саме завдяки їй я стала педагогом. Вона – Людина з тонкою душевною організацією. Я не знаю, як пояснити, але ця жінка завжди мені нагадувала кришталеву вазу – настільки багатогранна, яскрава і водночас тендітна. Тільки ставши дорослою жінкою, я зрозуміла, скільки материнської любові і сил було віддано нам, студентам.

Життя вносить свої корективи, хоча на даний момент я не працюю за спеціальністю, але теплі спогади завжди зігрівають серце. Тяжкою виявилася звістка про те, що все... Ольги Дмитрівни більше з нами немає. До останнього жевріла надія, що це помилка, злий жарт. Та у Бога свої плани на нас.

З безмежною вдячністю та шаную – Ваша студентка
Любисток

P.S. Так любила називати мене Ольга Дмитрівна.

*Школа Валентина,
доктор філологічних наук,
доцент кафедри української та
зарубіжної літератури і компаративістики,
Бердянський державний педагогічний університет
(Дрогобич, Україна)*

СПОГАД ПРО ОЛЮ

Про Олю я спочатку почула, а вже потім познайомилася з нею. Її землячка, випускниця школи, у якій Оля навчалася, розповідала, що вчителька української мови і літератури як зразок зачитувала їм твори Олі Савченко – на той час уже студентки-відмінниці факультету іноземних мов Запорізького державного педагогічного інституту.

Про Олю Савченко я чула, Ольгу Будугай знала мало, із Олею Ковтун товаришувала. Коли я згадую її тодішню, то в уяві постає образ бджілки-трудівниці. У нас з Олею було небагато часу для спілкування через її повсякденну зайнятість: працюючи викладачем в інституті, вона підтримувала зв'язки з краєзнавчим музеєм; була диктором місцевого телебачення; відвідувала міську театральну студію; вела домашнє господарство. І все це робила не нарікаючи і не хизуючись. Спокійна, тактовна, мудра Оля всюди встигала без надриву, врівноважено.

У її квартирі завжди було сонячно і затишно. Кімната з килимом на підлозі (згорнутий, влітку він був місцем для сидіння) і пророщенням насінням пшениці (Ковтуни експериментували з харчуванням).

Мої перші наукові зацікавлення теж пов'язані з Олею. У конференції, присвяченій фольклористу Якову Новицькому, вона брала участь і запросила мене послухати її виступ. Проблема

українознавства була одним з основних зацікавлень Олі. Зокрема, це проявлялося і в тому, що на початку дев'яностих, у період становлення України як незалежної держави, вона носила вишиванку – ще не популярний на той час одяг.

Оля була різноплановою особистістю: вона заохочувала мене до переглядів історичних фільмів, філософських розмов, правильного харчування, спортивних тренувань і моржування. І лише не так давно я почала усвідомлювати важливість того, що пропагувала Оля більше тридцяти років тому.

Ярова Наталія,
*вихователь у ЗДО «Дзвіночок»
(с. Пістинь Косівського району
Івано-Франківської області, Україна)*

ОЛЬГА ДМИТРІВНА БУДУГАЙ – ЛЮДИНА З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

З Ольгою Дмитрівною Савченко я познайомилася у вересні 1981 року, коли почала навчатися в Запорізькому державному педагогічному інституті (під час нашого навчання його було перетворено на університет) на факультеті іноземних мов. Ольга Дмитрівна відразу здружилася з Ольгою Василівною Савченко (у заміжжі – Кравченко). Згодом дві Олі Савченко прийняли мене у свою компанію.

У зв'язку з тим, що я навчалася дуже далеко від дому (біля 1000 км.), в мене не було можливості часто їздити додому. Тому весь час обидві Олі щиро підтримували мене: я багато з ними спілкувалася, і їхня моральна підтримка для мене була дуже важливою. Ольга взагалі в групі відрізнялася такими якостями, як відповідальність, ґрунтовні знання, чуйність, готовність прийти на допомогу.

Разом з Ольгою та ще кількома дівчатами з гуртожитку час від часу ходили на концерти різних артистів: Василя Зінкевича, Вахтанга Кікабідзе, на гурт «Машина часу» і багато інших. Також ходили на прем'єри фільмів у кінотеатри й на вистави у Запорізький академічний обласний музично-драматичний театр ім. Миколи Щорса (з 2004 року – театр імені В. Магара).

Двічі я побувала з Ольгою та кількома однокурсницями у факультетському будівельному загоні під назвою «Дружба». Їздили ми в Бердянськ – після другого і після третього курсу.

Це було на літніх канікулах у 1982-му і 1983-му роках. У першому будзагоні ми брали участь у будівництві досить великої, як для Бердянська, школи номер три, де Ольга отримала непогані навички класти кахель. У другому загоні її, як дівчину невисокого зросту, бригадир штукатурів направив робити відкоси на вікна.

Здається, під час роботи другого загону нашу «трійцю» – мене та обох Оль – попросили виступити в агітбригаді, де був кістяк із трьох друзів. Ідея була така: друзі та подруги швидше згармонізуються у творчій діяльності. Сталося так, що Ольга потім почала зустрічатися з одним із цих артистів. Його звали Ігор Ковтун, а 30.11.1985 я була «дружкою», почесним свідком на їхньому весіллі.

Після закінчення ЗДУ ми декілька років листувалися. Але в 1990-тих роках наше листування припинилося: ми всі тоді переживали важкі часи, намагалися вижити матеріально, часу на листування не вистачало. На початку 2000-х Оля відновила наше листування, а незабаром ми вже спілкувалися по мобільному телефону.

І ось настав прекрасний момент: у другій половині серпня 2009 року Оля зі своїм другим чоловіком Андрієм Олександровичем Будугаєм та їхнім синочком Богданчиком на кілька днів завітали до нас у гості.

Я познайомила їх зі своєю сім'єю. Мої рідні були зачаровані добротою Олі, її легкістю у спілкуванні. Моїй мамі припали до душі їхні розмови про Бердянський педінститут, адже моя мама і Олина навчалися в ньому на одному факультеті (фізматі), лише в різні роки. Оля також приходила на зустріч у дитсадочок, читала діткам і працівникам садочку вірші, подарувала книги.

Ну і хіба можна було не відвідати знаменитий Косівський базар? Задля цього сім'я Будугаїв змінила свої плани і продовжила свій візит на декілька днів. Прийшла субота – і ми з Олею поїхали удвох на базар. Дорогою до автобусної зупинки

Олечка зачарувала своїми знаннями жіночку з нашого села (так, наприклад, у коротенькій розмові та жіночка промовила діалектне слово «анцуг», а моя подруга зрозуміла, що йдеться про костюм).

На базарі Оля купила собі вишиванку. Вона вподобала білу блузку, вишиту блакитними нитками. До цієї вишиванки Олечка підбрала гердан із блакитного та білого бісеру. Згодом на світлинах Оля часто була в цій вишиванці. І вже після того, як Оля покинула цей світ, в одній з розмов з її чоловіком Андрієм Олександровичем я дізналася, що це була Олина улюблена вишиванка.

Дуже шкода, що Ольга так рано покинула цей світ. Але... Ми продовжуємо жити і молитися за упокій душі Ольги. Прекрасної, талановитої, чуйної, дбайливої, доброї Людини, Людини з великої літери.

СВІТЛИНИ

Родина

Із сином Богданом та Федорою Лут, Бердянськ, 1999 р.

Із сестрою Любов'ю Коломіць, Гуляйполе, 2021 р.

З Андрієм Будугаєм у Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, 2005 р.

Подружжя Ольга та Андрій Будугаї, Переяслав, 2011 р.

Зліва направо: подружжя Андрій і Ольга Будугаї, куми Тетяна Латишева та Олександр Воротнюк, 50-річчя Андрія Будугая, Бердянськ, 2016 р.

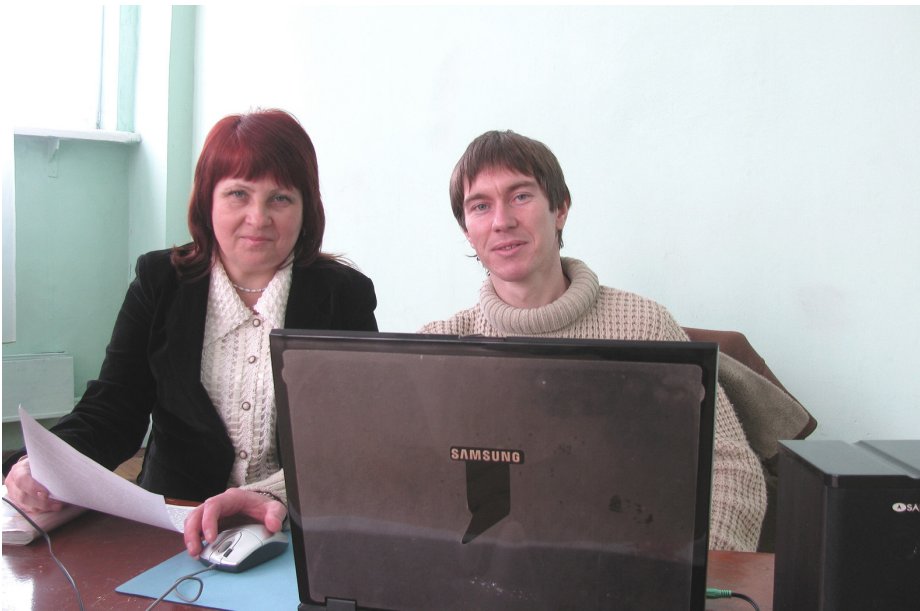

Із сином Богданом, Білоцерківський спецінтернат, Біла Церква, 2019.

З колегами, друзями, учнями

З колегами по кафедрі української і зарубіжної літератури та методики навчання Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди, зліва направо, сидять: Ольга Будугай, Ганна Потапенко, Ганна Токмань; стоять: Лариса Македон, Володимир Подрига, Оксана Свириденко, Леонід Козубенко, Надія Дига, Переяслав, 2005 р.

Із Сергієм Литвиненком у Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, 2011 р.

*З Надією Дигною в Переяслав-Хмельницькому ДПУ
імені Григорія Сковороди, 2010 р.*

З Юлією Саріною, після заходу, присвяченого поетам-шістдесятникам, в Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, Переяслав, 2007 р.

З Валентиною Гринєць, Переяслав, 2015 р.

*На гостині в Наталії Ярової, село Пістинь Косівського р-ну,
Івано-Франківської обл., 2009 р.*

*З Анастасією Єрко в Переяславському меморіальному
музеї Григорія Сковороди, Переяслав, 2019 р.*

З Валерієм Козачковським, Бердянськ, 2021 р.

*На фото зліва направо: Валерій і Марта Радеві, Ольга і Андрій Будугай,
Київський академічний обласний музично-драматичний театр
імені П.К. Саксаганського, Біла Церква, 2015 р.*

У день свого 55-річчя на кафедрі іноземних мов факультету права та лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету, Біла Церква, 2019 р.

З учасниками конференції з української мови як іноземної, у Київському академічному обласному музично-драматичному театрі ім. Панаса Саксаганського, зліва направо: Ольга Будугай, Людмила Даниленко, Тетяна Рудакова, Тома Гроньє (Франція), Лілія Роман, Наталія Баран, Біла Церква, 2019 р.

З Юлією Гребеніченко під час параду вишиванок, Біла Церква, 2014 р.

З Єлизаветою Скрипкіною на мітингу в Парку Слави, Біла Церква, 2021 р.

На фото зліва направо: Катерина Плівачук, Андрій Будугай, Ольга Будугай, після зустрічі з учителями на курсах підвищення кваліфікації, м. Біла Церква, 2016 рік.

На конференції з української мови серед іноземних слухачів підготовчих курсів у БНАУ, Біла Церква, 2019 р.

Творча діяльність

На фото зліва направо: Сергій Литвиненко, Андрій Будугай, Ольга Будугай, Сидір Кіраль, після захисту кандидатської дисертації, Херсон, 2007 р.

На фото зліва направо: перший опонент д. філол. н., проф. Степан Хороб (Івано-Франківськ), Ольга Будугай, рецензент к. філол. н., доцент Наталя Чухонцева (Херсон), наук. керівник д. філол. н., проф. Сидір Кіраль (Київ), опонент к. філол. н., співробітник Інституту Івана Франка НАН України Алла Швець (Львів), після захисту кандидатської дисертації, Херсон, 2007 р.

На фото зліва направо: Яна Панасюк, Ольга Березинець, Олег Коломісць (Олег Князенко), Ольга Будугай, Ніна Повчун, після засідання літературної студії «Дитинець», Переяслав, 2007 р.

На презентації збірки «Святковий вінок». Зліва направо: Сергій Мирончук (меценат-видавець), Валентина Гринєць (завідувач відділу культури м. Переяслава), Сергій Литвиненко, Ольга Будугай та Андрій Будугай, Переяслав, 2010 р. (фото Валентини Литовченко).

У ролі господини болгарської родини на святкуванні Різдва у Білоцерківському краєзнавчому музеї, 2014 р.

На фото зліва направо: Сергій Литвиненко, Ольга Будугай, Андрій Будугай, після презентації збірки «Слова - світи» в Переяслав-Хмельницькому ДПУ імені Григорія Сковороди, 2010 р.

На фото зліва направо: Наталія Зайка, Світлана Шевченко, Станіслав Дембіцький, Тетяна Верба, Дмитро Тетеря, Андрій Будугай, Наталія Павлик, Микола Дубович, Юрій Авраменко, Сергій Литвиненко, Олег Коломієць, Андрій Ковальський, Валентина Богуш, Ольга Будугай, Валентина Гринєць, ..., Юрій Дебеляк, на заході «Літературна імпреза з Будугай О. Д. та Будугай А. О.» у Музеї Заповіту Т. Г. Шевченка, Переяслав, 2015 р.

*З Андрієм Будугасем на творчій зустрічі з читачами
в Бердянській центральній бібліотеці, Бердянськ, 2016 р.*

*На науковій конференції, присвяченій Юрію Бойку-Блохину,
в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті
імені Григорія Сковороди, 2019 р.*

Біля вічного вогню меморіального комплексу, присвяченого воїнам, загиблим під час Другої світової війни, Біла Церква, 2021р.

З Юлією Гребеніченко та Андрієм Будугасем, під час одного із засідань літстудії «Молода Просвіта» у Білоцерківській центральній бібліотеці, Біла Церква, 2014 р.

Портрети

*Ольга Савченко (Будугай)
на випускному курсі Запорізького
державного педагогічного
університету, Запоріжжя, 1985.*

*Переяслав, 2014 р. (Фото Во-
лодимир Рибченко)*

*На науковій конференції в рамках IV Міжнародного симпозиуму
«Література. Діти. Час», Рівне, 2013 р.*

У день свого 55-річчя на кафедрі іноземних мов факультету права та лінгвістики Білоцерківського національного аграрного університету, Біла Церква, 2019 р.

У Білоцерківському національному аграрному університеті, 2019 р.

Наукове видання

**ОЛЬГА БУДУГАЙ –
талановитий педагог,
багатогранний філолог, письменниця**

Збірник наукових праць

Комп'ютерна верстка – Наталія Лисенко

Підписано до друку 09.08.2024 р. Формат 60x84/16. Папір офсет.
Гарнітура Times Ум. др. арк. 15,35. Обл.-вид. арк. 10,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 2235

Видавець і виготовлювач ФОП Лисенко М.М.
16600, м. Ніжин Чернігівської області, вул. Шевченка, 20
Тел.: (04631) 9-09-95; (067) 4412124
E-mail: vidavec.lisenko@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.